

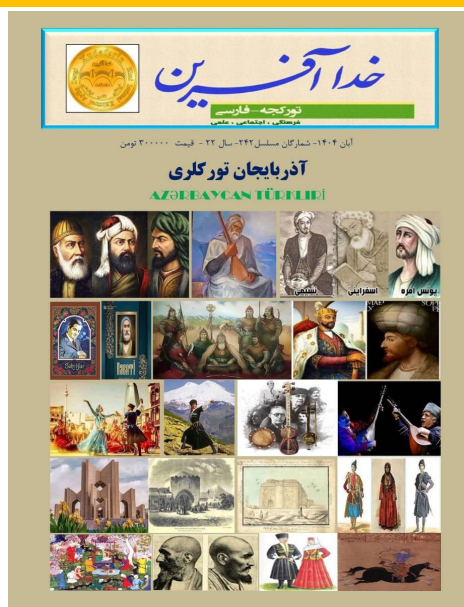

آبان ۱۴۰۴ - شمارگان مسلسل ۲۴۲ - سال ۲۲ - قیمت ۳۰۰۰۰۰ تومن

آذربایجان تورکلی AZƏRBAYCAN TÜRKÜLİRİ

خداآفرین 242

ایچینده کیلر:

- ۲- ایلترین قانادیندا اوتن عمر
- ۳- بابک خرمی آذربایجان رومانیندا
- ۱۲- سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی
- ۴۲- مصاحبه با سعید قاسمی عکاس خدافرینلی
- ۴۵- ماهیره ناغیقیزی و یاخود میلی کیملیک فننومنی
- ۵۰- تلغفرین اسکی ده گرمانلری
- ۵۲- سوسیال مئدییا: تورکی هنر است قدرت زبان تورکی
- ۵۳- مولانای رومی و ترک قانقولی و دلایل موثق بر ترک بودنش
- ۵۵- دکتر آلتای گؤیوش او
- ۵۶- چرا استعمارگران و عوامل منطقه ای ایشان دشمن ترک هستند؟
- ۵۷- توضیحاتی مختصر در خصوص معنی کلمه «کرد»
- ۵۸- زبان مادری در اسناد حقوق بشر
- ۵۹- چگونه گوینو، نخبگان ایرانی را بازی داد؟
- ۶۰- حکایه و اویکولر: آوجی احمد
- ۶۴- تیلویزیون و ویدیو
- ۶۷- شعیریمیز - شاعیریمیز
- ۷۵- شعر «خورشید می رود اما تو بمان» از علیرضا ذیحق
- ۷۶- آذربایجان تورکلرینین آنترپولولوژیسی
- ۷۷- در ترکی برای دعا کردن کلمات متفاوتی بکار میبرند
- ۷۸- نریمان حسن زاده

الله

شماره مسلسل ۲۴۲ - سال ۱۴۰۴ آبان ماه - ۷۸ صفحه

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری فر

علی محمد نیا

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی و طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحقیقی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۰۰۰۰۰ تومان به شماره کارت بانک شهر

۷۰۰۷۸۶۴۷۹۳۸۹ به نام حسین شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr

cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN

SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 242 – il 22 – Noyabr 2025, Tehran

tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

ایلرین قانادیندا اوتن عمر

İLLƏRİN QANADINDA ÖTƏN ÖMÜR

SORUMLU MÜDÜR VƏ BAŞ YAZAR :
Dr. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

مدیر مسئول و سردبیر :

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

دوغوشو معنویات ایله باشلایان سونوچونودا مدنیتله
داشلار و دوغوشونو ظلم و ظلمت له باشلایان ایسه
سونوچونو نیفرت و ینتنگه ایله بیتیرر. انسان اولان
نوردور و نورونو حاققینی ظلمته قارشى دیره نیشی ایله
وئرمه لیدیر. آدم اوغلو سئوگی عذابینی داهمالی دیر
ی طعم عشقین معناسینی آنلا سین . یوفسا ذات
بقاسی فسارتدن باشقا بیز زار دئیل.

روھونو قارائلیقلارلا بسله ین کیدیرین باتاقلیقین دا
باتاراق سونلادیردیغی حالدا روھونو نور عشقله بسلین
ایسه اوبالیغا واراراق گوزللیک دنیزین ده کایرا هالینی
یاشماقدیر.

یاناشملار و قاوراهالاریمیز فرقلی اولسا دا ایپیریمیز
سویون و پکدیریمیزین نفسین قایانغی پیردیر. اوبالیق
دیلرسن اوبا تانرییا وارارسان کوتولوک اندرسن
ارلیکه (شیطانا) یار اولورسون.

بوتون سیفینتیلارا رغما دوغا " خدافرین " درکسینی
ایشیغین قارائلیغا غلبه سی اومیری ایله یا؛ ملادیم.
امه یین و سئوگنین بوالته و تنبلیه قارشى اولاباغینا
ایناناراق یولوموزون پیراغی کیمی بو دیرلی و اوزون
عمرلو کوتورل ایشی اوبا و اصیل اولان میلیمین
عشقین ده داوام ائتدیریم. بیز وار اولدوقها و دیک
دوردوقها قارائلیقلار یئرینی ایشیغا تسلیم ائره پکدیر.
دویونلو دوشونمه لرله سورونلار چوزولمز . آیدین گلک
ضیا دان دوغار. ایشیغینیز یانار اولسون و یولوموز
گئدرلی و ابدی اولسون . اسن قالین دیرلی خدافرین
اوھوچولاری.

یاش اوسته یاش گلدیکه ایللرین نه قدر یئل قانادلی
اولدوغونو آنلاماغا باشلاییرن. یعنی آرتیق سنه
آیریلیمیش پیر ممدرد زامان دیلیمی دولماق اوزره
ایمیش پیر شئیلر دوشونمه یه باشلاییرسان. اینسان
اؤلادی بافماقدان دویمادیغی کیمی دنیا عظیم دن ده
دویمور. آنفاق هامیسینین پیر باشلانقیی و پیر سونو
واردیر.

منجه یارادیلش یارادیلیق تمللی فلسفه اساسیندایر
اما اونون پایه سی موکله عشق میلته دوغورلوقدور.
سئوگیه اینام سئونه سئوداللیق دا وارلیغین تمل غایه
سی دیر. سئوگیله دوغان دوش و فیکیر شفق ایپیریکلی
دیر. هیر ایله دوغان فیکیر ایسه مشقت و عذاب ایله
مونس دیر. سوزون وارلیغا یانسیماسی ایسه بو ایکلی
فط دن دوغور.

بابک خرمی آذربایجان رومانیندا

BABƏK XÜRRƏMİ AZƏRBAYCAN ROMANINDA

Lütviyyə ƏSGƏRZADƏ

Filologiya elmləri doktoru

دوكتور لطفيه عسگرزاده (فيلولوق)

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

و ماتریاللار توپلاییر. البته کی، «بو آراشدیرما، تاریخ چی عالیمین آراشدیرماسیندان فرق لی بیر شئیدیر.

اگر تاریخ چی عالیم تاریخی گنرچکلیین اوبیئکتیو منظره سینی الده ائتمه یه جان آتیرسا، پرنده مئتین ایستاتیسیتیک طرفلری ایله مارق لانیرسا، یازیچی تاریخن طالعیینی درک ائتمه یه، اونون فلسفه سینی یاراتماغا جهد گؤستریر»^۲. عینی زامانلا تاریخی گلجیمیزه داشیماغا، اوندان درس چیخارماغا، تاریخی اونوتماغا خیدمت اندیر. تاریخی اونوداندا تاریخ تکرار اولونور. مثلاً ۲۰-جی عصرین اولوینده یاشانان حادثه لر، اثرمنیلرین خالقیمیزا قارشی ائتدیکلری سویقیریم و دئپورتاسییلار عصرین سونوندا یئنیدن تکرار اولوندو. اؤزو ده حادثه لر اونا گؤره تکرار اولونور کی، چونکی تاریخن تجربه سیندن عبرت دالماق دانسا، اونلاری اونوتمودوق. دوشمنین نه قدر منفور، قدار اولدوغونو، «قاری دوشمنین دوست اولمایاجغینی» اونوتمودوق. طبیعی کی تاریخ دن عبرت آلینسایدی، تاریخ یئنیدن تکرارلانمازدی. حیدر علیئوین وورغولادیغی کیمی، «تاریخیمیز بیزیم اوچون درس اولمالیدیر». تاریخ یاشادیلمالی، اؤیرنیلمه لی و گله جه یه اؤتورولمه لیدیر. دوغرو دور، تاریخی تاریخ علمی اؤیره دیر، لاکین تاریخن یاشادیلماسیندا و گله جه یه اؤتورولمه سینده، بو گونله کئچمیش آراسیندا معنوی کؤرپونون سالینماسیندا یازیلان بدیعی اثرلر، خصوصیه کئچمیشین، تاریخن فونوندا اینسان حیاتی و جمعیتین تحلیلی اولان تاریخی رومانلار مستثنی اهمیت کسب اندیر. چونکی «یاخشی یازیلیمیش تاریخی رومانلار تاریخ کورسلاریندان داها اهمیت لیدیر» (بالزاک). دوغرو دور، بدیعی اثرلرده تاریخ معین درجه ده تحریف اولونا بیلیر، مؤلفین پلانی و فانتازیاسینا اویغونلاشدیریلیر. بو دا طبیعیدیر، چونکی «یازیچینین مقصدی تاریخ یازماق دئییل، او تاریخ ده کی اینسانلارین دوشونجه سینی، حیسس-هیجانلارینی، کیملیینی تصویر ائتمک دیر»^۳ (آخوندو، ۱۹۷۹، ص. ۲۲).

آذربایجان ادبیاتیندا تاریخه، بابک و خرمیلر حرکاتینا مراجعت هر زامان آکتوال اولموش، ادبیات آداملاری تئز-

قدیم دؤوردن باشلایارق تاریخ ادبیاتین اساس

مراجعت اوبیئکتلریندن بیر اولوب، بو گونوموزده

ده آکتوال لیغینی قوروپوب ساخلایر. بو تصادفی

دئییل. تاریخه یالیز ایدئیانین تاریخی کونتئکستده ایفاده سی اوچون مراجعت اولونمور، عکسینه داها چوخ «بدیعی شعورون تاریخی حادثه و شخصیتلره اولان ماراغیندان قاینالانیر. بوتؤلوک ده «تاریخ همیشه تاریخی- علمی آراشدیرمالار قدر بدیعی دوشونجین ده مارق اوبیئکتی اولموشدور. دوز دور، ادبی-تنقیدی فیکرده تاریخی مؤوضو داها چوخ بدیعی واسطه کیمی قبول اوونموش و بو آسپئکتدن ده علمی-نظری تحلیللره جلب ائدیلمیشدیر. آنجاق بوردا موباحیثه ائتمه لی مقاملار چوخ دور»^۱.

یازیچینین تاریخه مراجعت ائتمه سی ایلک اؤنجه اونون تاریخه اولان ماراغیندان، یاشانان تاریخی ادبی اثر واسیتسیه خالقا چاتدیرماق ایستییندن ایرلی گلیر. ایلک اؤنجه یازیچی اؤزو یازماق ایستدی مؤوزونو تاریخ دن آراشدیریر، «تاریخی پروسئسلرین ایشتییراک اندیر»، فاکت

اؤدک کی، «سیریلیمیش قیلینچ» جلال برگوشادین
ایکینجی تاریخی رومانیدیر .

یازچی «بوز آتین بئلینده» رومانیندا ۱۹-جو عصرده روس
ایمپیریاسینین ایشغالی آلتیندا اولان آذربایجاندا
موستملکهچیلره و اونلارین یئرلی ال آلتیلارینا قارشى باش
قالدیرمیش خالق حرکتیندان، خالق قهرمانی قاجاق
نبینین حاکم طبقهیه قارشى آپاردیغی سلاحلی موباریزهدن
بحث ائتمیش، قاجاق نبینین چاریزمی نئجه
سارسیتدیغینی دفته چاتدیرمیشدیر .

جلال برگوشاد قاجاق نبینین حیاتیینی دریندن اؤیرنمیش،
اونولا باغلی آرخیو سندلری ایله تانیش اولموش، اونو
تانیان اینسانلارلا گؤروشموش، بو خالق قهرمانینین
آپاردیغی دؤیوشلرین تاریخیینی تدقیق ائدرک میلی
قهرمانلیق تاریخیمیزین بو شانلی صحیفهسینی بدیی
ادبیاتین یادداشینا کؤچورموشدور. "بوز آتین بئلینده"
رومانیندان سونرا یازچی یئنیدن تاریخه مراجعت ائتمیش
و باباک خرمینین حیاتیینی و موباریزهسینی عکس ائتدیرن
«سیریلیمیش قیلینچ» تاریخی رومانینی یازاراق تاریخی
کئچمیشله بو گون آراسیندا کۆرپو یاراتمیشدیر .

اینگیلیس تاریخچی توسه یازیر کی، «تاریخ، معلوم دیرلره
کئچرلیک قازاندیراجاق «آناملار» آراماق اوچون
دئشلمیر، ایندیکی وضعیتیمیزی اولابیله جک ان گئنیش
بیچیمده تجروبه آلتینا آماغا یؤنه لیک بیر واسطه اولاراق
اله آلینیر»^۷ (توسه ۱۹۹۷: ۲۰). جلال برگوشاد دا
«کولکتیو سندلر توپلوسو» و «سیاسی بیر ساواش

تئز بو مؤوضویا مراجعت ائتمیشلر. باباک حرکتینا حصر
اولونموش بدیی اثرلردن سؤز دوشنده ایلک یادا دوشن
آذربایجان سوؤت دراماتورگیاسینین بانسی ج. جبارلی و
«اود گلینی» تاریخی پیسی اولسا دا، بو سون دئیل .
ج. جبارلی دان سونرا باباک مؤوضوسونا مراجعت ائندلردن
بیری ده شاعر او. ساراوللی اولموش، «باباک» آدلی منظوم
پیس یازمیشدیر (شاعر سؤدی قهرمانین آدینی اوغلونا
وئرمیشدیر. بابکین و خرمیلر حرکتینین خالقا
چاتدیریلماسیندا ب. واهابزاده نین «دار آغاجی»،
ای. سئلوینسکینین «باباک» پیسی، ا. ممدخانلینین
«باباک» رومانی مهم رول اوینامیشدیر. تأسف کی،
ع. ممدخانلی رومان اوزرینده اوزون مدت ایشلهسه ده،
اثری بیتیریب باشا چاتدیرمادان دونیاسینی دیشمیشدیر.
خالق یازچیسی آناور ممدخانلینین «باباک» رومانینی
چاپا حاضیرلامیش، «اؤن سؤز»^۴ یازمیش، ایلک دفعه
«آذربایجان ژورنالیندا»، داها سونرا ایسه کیتاب شکیلینده
چاپ ائتدیرمیشدیر^۵. ا. ممدخانلی بو مؤوضودا «باباک»
فیلمینین سسناریسینی (۱۹۷۷)، «خرمیلرین آغ
شاهینی» پیسینی (۱۹۷۵) یازمیشدیر .

آذربایجان ادبیاتیندا داها چوخ تاریخی رومانلاری مؤلفی
کیمی تانیان جلال برگوشاد مؤوضویا مراجعت ائدرک
«سیریلیمیش قیلینچ» کیمی محتشم بیر تاریخی رومان
یازمیشدیر. رومان «آذربایجانین خالق قهرمانی باباک
مؤوضوسوندا یازیلیمیش و کیتاب شکیلینده چاپ اولونموش
ایلک تاریخی رومانیدیر»^۶ (آخوندو، ۱۹۸۸، ص. ۲۲). قئید

بو زامان دؤورون پسیخولوژی دورومونون اوخوجویا چاتدیریلماسیندا اطراف عالمدن توتوموش کاراکترلرین پورترتیندنک عمومی آتموسفئیرین قاورانیلماسینا یاردیمچی اولابیلجک بوتون واسطهلردن ایستیفاده ائتمیشدیر. بو ایسه گیدئموپاس سانین تعبیرینجه دئسک، «هر هانسی بویوک دیره مالیک اولان روماندا سیرلی بیر قدرت وار: بو کیتاب اوچون وازکئچیلمز اولان خصوصی آتموسفئر. رومانداکی آتموسفئری یاراتماق، پئرسوناژلارین حرکت ائتدی موحیطی حیسس ائتدیرمک- کیتابا حیات وثیقه سی وئرمک دئمک دیر»^{۱۴}.

گؤرؤندویو کیمی، فرانسیز یازیچی موپاسانا گؤره، اوبرازین عملری، داورانیش و حرکتلی ایله محدودلاشما یاراق اونون فیزیولوژی پورترتینین یارادیلما سینی و پسیخولوگیاسینی فورمالاشدیران سوسیال شرایطین تصویرى واجب ایدی. یازیچینین فیکرینجه، تسویرسز سؤز صنعتی هئج ندر، لاکین تصویر ده معین حده قدر اولمالیدیر. موپاسان اونو دا قئید ائدیردی کی، رومانین پسیخولوژی طرفینین واجب اولدوغو شوبهه سیزدیر، لاکین بونون اؤزو ده تصویرلرین سایه سینده داها آیدین و داها گوجلؤ تظاهر ائدیر. «روحون درین، مرهم درامی، یالنیز او روحون آرخاسیندا گیزلنمیش سیمانی آیدین شکیلده گؤره بیلدیم حالدا قلبیمی تیره ده جک دیر»^{۱۵}.

ج.برگوشاد «سیریلیمیش قیلینچ» رومانیندا آذربایجانین گؤرکملی سرکرده سی، خالق عصیانین رهبری، قهرمان بابکین دؤورونو، حیاتی، فعالیتینی و آمالینی گئنیش پلاندا تصویر ائدرک میللی ایدئاللاری اؤزوندە جعملشدیرن

میدانی»^{۱۶} (توسه ۱۹۹۷: ۳) اولان تاریخه واسطه اولاراق، یئری گلدیینه مقصد اولاراق باش وورموشدور. هر ایکی تاریخی رومانی یازماقدا مؤلفین مقصدی، یئتیشمکده اولان گنج نسله کیملیمیزی، قهرمان کئچمیشیمیزی بیان ائتمک اولموشدور: «کیم اولدوغونو اونوتما. سن قهرمان بیر خالقین اوغلسان! «سنین اجدادین بابک اولوب!»

«فلسفه ده قبول اولونموش بیر فیکیر وار: «نهرین آخیشینی بیر دفعه ایزلمک اولار.» بو باخیمدان تاریخده یاشامیش شخصیتلری و یاشانمیش حادیه لری بیر دفعه و زامانیندا ایزلمک مومکوندور. بو پروسئسی یالنیز بدیعی ادبیات واسیطه سیله حیاتا کئچیرمک اولار. تاریخده یاشانمیش ائله بیر حادیه یوخ دور کی، ادبیاتدا اؤز اینیکاسین تاپماسین. حتی بعضا تاریخده یاشانمیش حادیه لر ادبی اثرلره دفعه لرجه مؤوضو اولاراق سئچیلیر»^{۱۷}

هر زامان خالقینین، وطنین آزادلیغی یولوندا تاریخده آد قویان، شجاعت گؤسترن قهرمانلار حاقیندا دوشون، اوزون آراشدیرمالار آپاران وطنپرور یازیچی تاریخی یاشاتماق، قهرمان اجدادلاریمیزین کیملینی، یعنی اؤزوموزو، اؤزوموزه و اوخوجوسونا خاطیرلاتماق مقصدی ایله تاریخه مراجعت ائتمیشدیر. چونکی «تاریخ میللتلرین تارلالاریدیر. هر میللت کئچمیشده بو تارلایا نه اکمیشسه، گله جکده اونو بیچر» (وولتئر). بابک خرمینین عرب خیلافئینه قارشى آپاردیغی ۲۰ ایللیک موباریزه آذربایجان خالقینین قهرمانلیق تاریخینین شانلی بیر صحیفه سیدیر.

وطنپرور، دوغولدوغو یوردا اورکدن باغلی اولان قئیرتلی، میللی دوشونجه لی یازیچی جلال برگوشاد «سیریلیمیش قیلینچ» رومانینی یازارکن آکادئمیک ضیا بونیادوو^{۱۸}، سعید نفیسی^{۱۹} و م.تاومارانین^{۲۰} اثرلرینه ایستیناد ائتمیش، همچنین بدیعی تخیولون ایمکانلاریندان گئنیش ایستیفاده ائدرک و تاریخی فاکتا صداقتله اورینال و قیمتلی بیر اثر یازمیشدیر. رومانی یوکسک دیرلندیرن آکادئمیک ض. بونیادوو یازیر: «یازیچی جلال برگوشاد آغیر، گرگین تدقیقات و یارادیجیلیق آختاریشلاری، صنعتکار تخیولونون گوجو سایه سینده بابک خرمینی - نسیللره نومونه اولان بو قهرمانینی «سیریلیمیش قیلینچ» رومانی ایله یئنیندن دونیا یا گتیرمیشدیر. جسارتله دئییه بیلرک کی، جلال برگوشاد جانی قدر سئودیی دوغما یوردو آذربایجاندا بابکه ابدی بیر عابده اوجالتمیشدیر»^{۲۱}

اوغلو بابک بو میداندا اؤز خالقینین ایستیقلایتی اوغروندا ایگیرمی ایکی ایل عباسی خیلایتی ایله ووروشموشدور. عباسی خلیفه‌لری دونیا میدان اوخویوردو، بابک ایسه عباسی خلیفه‌لرینه.

تاریخ‌دن ده معلوم اولدوغو کیمی، بابکین دؤورونده حؤکمرانلیق اوستونده خیلایتین پایتاختی باغداددا - آلتون ساراییندا گیزلی و آچیق داخیلی چکشمه‌لر گئدیردی. حتی واختیله خلیفه سارایینا یول تاپمیش نفوذلو فارس اعیانلاری ساسانی سلطنتینی یئنیندن دیرچلتمک فیکرینه دوشموشدولر. خلیفه هارون الرشید اؤلندن سونرا اونون اوغلانلاری، عرب قیزی زوئیدده خاتوندان اولان امینله، فارس قیزی مراجیل خاتوندان اولان مامون آراسیندا بؤیوک موباریزه باشلامیش، نتیجه‌ده مامون اؤز قارداشی امینین باشینی قیلینجلا ووردوروب خلیفه تاخت-تاجینین صاحبی اولموشدو. بوتون بو حادثه‌لر، تاخت-تاج اوستونده گئندن بو قورخونج ساواشلار روماندا بوتون دئتلارینا قدر و او قدر جانلی تصویر اولونموشدور کی، رومانی اوخویان اوخوجو اؤزونو سارایدا باش وئرن فاجعه‌لرین مرکزینده حیسیس ائدیر. تاریخ‌ده باش وئرن حادثه‌لردن دهشته گلیر. مثلاً، خلیفه هارونون باش وزیر جعفر ابن یحیی‌نین اؤلوم صحنه‌سی ...

مؤلف، روماندا خالقینی آزادلیغا چیخارتماق ایسته‌ین بابکین عدالتلی موباریزه‌لرینی دولغون شکیلده وئرمه‌یه مووفق اولموش، «حتی اؤز قهرمانینی بیر قدر افسانلشدیرمه‌یه ده سی گؤستمیشدیر. آداما ائله گلیر کی، بابک تکجه آذربایجان خالقینین هاواداری دئییل، عموماً بشرین، حاقین مدافعه‌چیسیدیر»^{۱۷}

یازیچی بابکی بیردن-بیره سرکرده کیمی تصویر ائتمیش، قهرمانینی مقدس آتگاه‌دا دونیا یا گتیرمیش، یاغی یئر توتاندان اونون ایزینه دوشموشدور. صادق‌لیک مراسیمینده باش کاهین - مۇبدی-مۇبدان بابکین بئلینه یون قورشاق باغلادیق‌دان سونرا او، اؤزونو ایگید ساییر، واختیله یاد ائل‌لیر طرفیندن اؤلدورولموش آتاسی عبدالله نین قیلینجینا صاحب اولور، قاراقاشقاسینین بئلینه سیچراییب دوشمنه قارشى میدان اوخویور: «آتام دئیرمیش کی، کیمین کی قیلینجی پاس آتیب، اونون صاحبی اؤلودور!» بو سؤز بابکین سییریلیمیش قیلینجینین تیه‌سینه ده حک ائدیلمیشدیر .

و قهرمانلیقلاری ایله قلیبلری تیت‌ره‌دن بابک خرمی اوبرازینی یاراتمیشدیر. قلمه آلدیغی دؤورو دریندن آراشدیریب اؤیرن و بدییی تفککور سوزگجیندن کئچیرن مؤلف، تاریخی حادثه‌لره گونوموزون موسئویسیندن یاناشاراق او قدر جانلی شکیلده تصویر ائتمیشدیر کی، ۲۱-جی عصرین اوخوجوسو رومانی اوخویارکن اؤزونو او دؤورده حیسیس ائدیر، خیلایته‌ده جریان ائدن حادثه‌لری گؤز اؤنونه گتیریر .

تاریخ‌چیلر عباسیلر دؤورونو قیزیل و اینتیباه (رنسانس) دؤورو آدلانديرسالار دا، بو دؤور کسکین ضدیتلر، سويغون‌چو محاربه‌لر، قورخونج سوي-قصدلرله دولو بیر دؤور اولوب. دینی الده بایراق ائدن عباسی خلیفه‌لری ایشغال‌چی محاربه‌لری ائدیر، توتدوقلاری اؤلکه‌لرده آز مۇقعلرینی مۇحکم‌لندیریر، ایشغالا معروض خالقلارا آغیر جزالار وئیریدی. خیلایتین سرحدلری او قدر گئنیش ایدی کی، آرتیق خلیفه‌لر اونو سلاح گوجو ایله ایداره ائده بیلمیردیلر. «خیلایتین چین سرحدینده گونش چیخاندا اندلوس‌ده (ایندیکی ایسپانیادا) گونش باتیریدی. آزادلیق ایسته‌ین خالقلار تئز-تئز عباسی خلیفه‌لری علیه ینه عصیان قالدیریردیلر. بو عصیانلارین ان بؤیویو و خیلایت اوچون ان قورخولوسو آذربایجاندا باش وئیریدی. خیلایت قوشونو نه قدر گوجلو اولسا دا خالقین ایراده‌سینی قیرا بیلمیردی. خرمیلر عصیان زامانی خیلایتین مووازینتینی پوزوردولار. بئله قاریشیق‌لیق دؤورونده خزرلر شیمالدان آذربایجانا هوجوما کئچیب دربندی توتور، کور ساحل‌لرینه قدر یئرییب شهرلری، کندلری، اوبالاری تالان ائدیر، یئرلی اهالینی قاندالاییب دسته-دسته خاقانا هدییه گؤندیریردیلر. جنوب‌دان ایسه عباسی خلیفه‌لری عصیان قالدیرمیش آذربایجانین اوستونه گوجلو قوشون گؤندیریدی. موجهیدلر عصیان‌چی خرمیلری قیلینج‌دان کئچیریر، آرواد-اوشاقلارینی ایسه اسیر ائدیب باغدادین قول بازارینا گؤندیریردیلر. خلیفه نین ان قورخولو دوشمنی بیزانسلار دا فورصت تاپان کیمی قرب سرحدلرینده قان تۆکوردولر»^{۱۸} (بونیاو، ص.۴).

یاد ائل‌لی ایشغال‌چیلارین تاپداغی آلتیندا اینله‌ین آذربایجاندا دینج اهالی ظلم ایچینده اینلییر، اوبالار، کندلر، شهرلر خارابازارا چئوریلیر، ظلمه بویون ایمه‌ین خالق قیلینجا ساریلاراق داغلارا چکیلیر، یاد ائل‌لی ایشغال‌چیلارا قارشى موباریزه آپاریردی. آذربایجان خالقینین جنگاور

اوردوسو ايله دفعه لرله اوز-اوزه گلير، چوخ واخت دا قاليب چيخير. خليفه معتصم ان مشهور سرکرده سی آفشینى، گوجلوقوشونلا بابکین اوستونه گؤندیریر .

کنچمیش ایشغال چیلیق محاربه لرى، اساساً دین پرده سی آلتیندا آپاریلیردی. عباسی ایمپیریاسی دا بئله یارانمیشدیر. تاریخیلیگی نظره آلان مؤلف «سارای ایلاهیات چیلاری ایله آتشپرست کاهینلری آراسینداکی دینی-ایدئولوژی موباریزنی دؤورون حادثه لرى ایله علاقه لندیرمیی باجارمیشدیر. اوخوجو روماندا بونو، بابکین آناسی برومندله آتشگاها گئتدیینی صحنه ده ایزله یه، آتشپرست کاهینین بابکه وئردیی نصیحتلردن حیسس ائده بیلیر. کاهین بابکه آتشپرستلین اساسلارینی، دوشمنیمیزین شر اللهی اهریمن، دوستوموزون ایسه خیر الله ى اولو هؤرموز اولدوغونو، آتشپرستلین پیغمبرینین شیروین اولدوغونو آنلادیر .

روماندا باش کاهینی — مؤبدی-مؤبدانی ان آغیر دؤیوشلرده خالق اوردوسو ایله بیرلیکده گؤروروک. او، دؤیوشدن اول اولو خیر الله ى -هؤرموزه بابکین قیلینجینا قوت وئرمه سی اوچون یالواریر. آتشپرستلر خیر الله ى هؤرموز و شیروین پیغمبر یولوندا دؤیوشه آتیلیرلار. سون دؤیوشلرین بیرینده دؤیوشچولر بابکین امری ایله قیلینجلارینین قینینی تونقلا آتیرلار. آزادلیق و ایستیقلالیت یولوندا سییریلیمیش قیلینج قینا گیرمه یه جک دیر !

خیلافتین پایتاختی باغداد بابک دؤورونده دونیانین مدنی علم اوجاقلاریندان بیرى ایدی.

بورداکی «حیکمت ائوی»نده آلتی میندن چوخ عالیم چالیشیردی. ابو نووواس کیمی مشهور شاعرلر، الکیدى کیمی آچیق فیکیرلی فیلسوفلار آلتون ساراییندا ایدیلر... ابو نووواس هم خلیفه هارون الرشیدین ندیمی، هم ده سارایین نفوذلو شاعری ایدی. فیلسوف الکیدى خلیفه مامونون مصلحت چیسى ایدی. دین و علم عالمینده بیر-بیرینه ضد بیر سیرا جریانلار عمله گلمیشدی. مؤلف، یئری گلدیکده بو جریانلارین اهمیتینى گؤستریر. حتی فیلسوف الکیدى ایله اؤز باش قهرمانی بابکی گؤرۆشدورور. بو گؤرۆشده بابکین درین ایدراک صاحبی اولدوغو میدانا چيخير. ایشغال چیدان صحبت دوشنده بابک فیلسوف الکیدیه بئله دئییر: «قوجا، بؤیوک باشلار گوناهاکاردیر... دریدا بؤیوک بالیقلار کيچيک بالیقلارا

بابک، کيچيک یاشلاریندان بیر پارچا چۆرک اوچون بیر وارلی کیشینین ایلخیسینی اوتارمیش، آت بئلینده بؤیوموشدو. ، آت بئلینده قاندا آچمیشدیر. آناسی برومندله قانلی دوزده یئر شوملامیش، خرمیلرین باش چیسى شهرک اوغلو جاویدانین دمیرچیخاناسیندا خام آتلاری مینییه اؤیرتمیشدیر. همچنین سرکرده جاویدانین مهم تاپشیریقلا رینی یئرینه یئتیرمیش، تبریزده بؤیوک وار-دوولت صاحبی محمد ابن رواض عزالدینین اعمالاتخاناسیندا اوستایا شاگیرد اولموش قیلینج دوزلتمیش، مشهور تاجیر شیبیل ابن موناکانین ساربانى اولوب آتاسی عبدالله کیمی خیلافتی آددیم آددیم دولشمیش، خیلافتده خلیفه قیلینجینین تۇرتدی ظلمو گؤزویله گؤرموش، بذاقلا سینین صاحبی شهرک اوغلو جاویدانین کمکیله سرکرده اولموش، بوندان سونرا بیر دؤولت خادیمی کیمی خیلافتده تانینمیش، یاراتدیغی اینتظاملی، دؤیوشکن، موباریز خالق اوردوسو ایله عباسی خلیفه لرینه قارشى موباریزه آپارمیش، خیلافتی قورخو آلتیندا ساخلاماق اوچون بیزانس ایمپراتورو فئوفیلله موقاويله باغلامیشدیر .

رومانی اوخودوقجا بابک اوخوجونون نظرینده گاه جنگاور، گاه فیلسوف، گاه دا آتشگاها سیتاییش ائدن ساده بیر خرمی کیمی جانلانیر. یازیچی، بابکین سرکرده لیک مهارتینی گؤستمک اوچون بعضی دؤیوش صحنه لرینی: هشته سر، همدان دؤیوشو، بذاقلا رافینداکی ووروشلاری، بیله رکدن داها گئیش تصویر ائدیر. بابکین خالق اوردوسو خلیفه مامونون و خلیفه معتصمین ساییس-حساب سیز

يازيچى اثرين سونوندا صاحب سيز قاليمش بير كۆهلينين
بذين اتكلرينده هايقيرتيسينى وئرمكله بير گون بو
كۆهلنلرين بئلينده يئنى بابكلرين ظهور ائده جىي
مئساژينى وئيردى .

«كنيسئى-بابك تپه سيندن خيلى اوزاقلاردا، هله ده اود-
آلوو سؤنميش بذين اتكلرينده، قاچارىغينا كولك
چاتمايان صاحب سيز بير كۆهلن هايقيريدى. قاراقاشقانى
بير جسور خليفه دؤيوشچوسونه وئرميشدiler. آت، بو ياد
مخلوقو يهردن سيلديريم قايلارا ووروب پارچالاميشدى. آت
اؤزباشينا داغلار، داشلار، چؤللى دولاشيردى. بابكين
قىزىلقوشو دا اونون اوستو ايله شيمشكلى سمادا
هرلىرىدى».^{۱۹}

رومانين ان هياجانلى، اوخوجونون ان سارسيلدىغى صحنه
بابكين اؤلومودور. او، دوغرانا ركن ده دوشمنه ميدان
اوخويور. مؤلف، «قتل صحنه سيني اؤزومخصوص بير
اورئيئالليقلات تصوير ائدير. «قىلىنجا ال آتанда اغلين سسى
باتار!» خليفه معتمصم بو سؤزلىرى دئييب اللرينى آرخاسيندا
چارپالادى و خيلى گريشىدى. بيردن آياق ساخلادى و
قاش-گؤزو ايله فرراشلار، قارا قوللار امر ائتدى كى، بابكى
جلاد كؤتويونون يانينا آپارسينلار. امر يئرینه يئتييريلدى.
جلادباشى مسرور قىلىنجينى قاپدى و درحال آياغا قالخيب
بابكين اوستونه شيغيدى. چلادباشى فرراشلارين قارا
قوللارين كمكى ايله بابكى كؤتويه ياخينلاشديردى و
اىستهدى كى، باباकिन گؤزونو قيرميزى دسماللا باغلاسين.
او، نيكبين بير اينىلىتى ايله دئدى: «جلاد گؤزومو باغلاما!
من سون نفسيمده بو دونيايا، بو دونياداكى دوغما اولدار
يوردوما باخا-باخا اؤلمك اىستىيرم!»

خليفه معتمصم گؤى گؤزلىرىنى بؤيودوب، سئيرك اوزون
ساققالينى بارماقلارى ايله اوينادا-اوينادا كىنايه ايله
گولومسوندو: «جلاد، اونون گؤزلىرىنى باغلاما. قوى آرزوسو
اوريينده قالماسين. قوى اولدارى سؤنمكده اولان آتشگه
لارينا، سيتاييش ائتدى گونشينه، اودونا-آلوونا تاماشا
ائله-ائله، آزادلىق دئيه-دئيه دونيادان كؤچسون. اول
قوللارنى دوغرا. جلادباشى مسرور ايلهاملاندى. او اولجه
بابكين ساغ قولونو ووردو. بابك اوف دا دئمهدى. سونرا جلاد
اونون سول قولونو ووردو. بابك يئنه ده اوف دئمهدى،
تلسيك باشينى آشاغى اييب قولونون قانينى اوزونه
سورتدو صيفتينى قيزارتدى. خليفه معتمصم يئنى-يئنه

دينجلىك وئرمير! ايندى خيلافتده بير چوخ ميللت آز
قاليب اؤز آنا دىلىنى ده اونوتسون. بلى، حقيقتدير بو!
مدرسەسى اولان كندلرده تامام روسوايچىلىقدير. بو
كندلرده چوبان ايتلىرى ده، ناخىرچى كوچويو ده، اووچو
تولاسى دا آز قالير ساراي آوازيندا هورسون .»

روماندا تصوير ائدىلن اوبرازلارين اكثريتى تاريخى
شخصيتلردير. شهرک اوغلو جاويدان، دومباگؤز ابو عمران،
هارون، امين، مامون، معتمصم، شاعر ابو نووواس، حكيم
جبرائيل، زوبئيدە خاتون، باش وزير جعفر، هايوزرانا خاتون،
ايسحاق، جلالدباشى مسرور، الكيندى، شىخ ايسماعيل،
قرنفيل، فنهاس، برومند، تاجير شيبلى، سهيل ابن سومبات،
معاويه، عبدالله، كلدنييه و باش سرکرده آفشين! رومانداكى
بو اوبرازلارين هر بيرى بيتكىندير .

مؤلف، اوبرازلارنى فردىلشديرمكدن اؤترو اولنلارين هر
بيرىنى اؤز دىلى ايله دانىشديرير. اوبرازلار يئرى گلدیکجه
عرب، فارس و آذربايجان مثللىرى چكىر، فيكىرلىرىنى آتالار
سؤزلىرى ايله ايفاده ائدرک اؤزلىرىنى مىللى منسوبيتىنى،
سياسى-اجتماعى مۇقەرلىرىنى نومايىش ائتديريرلر. رومانين
دىلى ساده و اوبرازليدير. يازيچى، يئرى گلدیکجه آيرى-
آيرى فصىللرده ابو نووواس و باشقا شاعرلردن ليرىك
پارچالار وئير، فيلوسوف الكيندينين كلاملارى ايله رومانى
داها دا زنگينلشديرير .

بابكين مغلوب اولماسى و خيانت نتيجه سينده اسير
آلینماسى رومانين ان تأثيرلى حيصه سيدير. «۸۳۷-جى
ايلىن سنئتيايريندا بذا قالاسينين محاصره سى زامانى بابك
خلاص اولور و آرانا قاچير. اوللر متفيقى اولان سهيل ابن
سومباتين ائوينه دوشور. سهيل ابن سومبات ايسه بير
مىليون ديرهمه بابكى عربلره ساتير!»

بابك عصيانين مغلوب اولماسى وطن تورپاقلارينين ياسا
باتماسينا سبب اولموشدور. خالق بو مغلوبيتى مىللى فاجعه
كىمى قارشىلاميشدير. خرمىلىرىن اساس قالاسى اولان
بذین سوقوطو مىللى آزادلىق حركاتينين مغلوبيتىندن خبر
وئيردى .

«بوتون آذربايجان ياس ايچينده ايدى. بذین اوخلانميش
داشلارينا، قايلارينا باخاندا گؤزلىر دولوردو. قالا هله ده
يانماق دا ايدى .

دؤيوش كسيلميشدى. ويران ائدىلميش بذا اينسانسيز
قالميشدى، اطراف داغلار سوکوت ايچينده ايدى».^{۱۸}

«سییریلیمیش قیلینچ» رومانی باره ده ملاحظه لریم» باشلیغی ایله یازیر: «اونبیرینجی بئش ایلیین بیرینجی ایلینده قازاندیغی موفقیتلره گۆره رئسپوبلیکامیزین اون ایکینجی دفعه کئچیحی بایراقلایا تلطیف اولونماسی خبری ایله بیر واختدا بیر قروپ یارادیجی ضیالیلاریمیزین آذربایجان سسر دؤولت موکافاتلارینا تقدیم اولونماسی خبری رایونوموزون امک آداملارینین بؤیوک سئوینجینه سبب اولدو.

آذربایجان KP بابک رایون کومیته سی گۆرکملی یازیچیمیز جلال برگوشادین «سییریلیمیش قیلینچ» رومانینی دا آذربایجان سسر دؤولت موکافتاتنا تقدیم ائتمیشدیر. بو سئوینج منیم اوچون داها علامتداردیر، اونا گۆره کی، لاپ بو یاخینلاردا اوخویوب، سونونجو صحیفه لرینی چئویردیم «سییریلیمیش قیلینچ» رومانینی دا تلطیفه تقدیم اولونان اثرلر سیراسیندادیر.

اثر اوخوجویا اؤز قهرمان کئچمیشینی تانیماق باخیمیندان دا قیمت لیدیر. او آداملاردا دوننن هر هانسی بیر فیتنه سینه قارشى سفربردیحی احوال-روحیینی گوجلندیریر. «سییریلیمیش قیلینچ» رومانینی یوردوموزون قهرمانلیق سالنامه سینین مهم دؤورلریندن بیرینه حصر اولونموش گۆرکملی بیر اثر اولدوغو اوچون ده قیمت لیدیر. اثرین ان یوکسک بدیعی کئیفیتلریندن بیرى ده بودور کی، بو تورپاقدا بو گون ده یئنی-یئنی بابک اورکلی، بابک قئیرتلی قهرمانلار دوغولور، یوردوموزون شؤهرت بایراغینی داها یوکسک زیروه لره قالدیریرلار. اینانماق ایستیرم کی، خالقیمیزین قهرمان کئچمیشینین مهم دؤورلریندن بیرینه حصر اولونموش «سییریلیمیش قیلینچ» رومانی فخری موکافتات لاییق گۆروله جک دیر»^{۲۲}.

ووروب آجی بیر قهقهه چکدی: کافیر، اؤلوم آیاغیندا بو نه اویوندور؟!»^{۲۰} (برگوشاد، ۱۹۸۲، ۳۵۵).

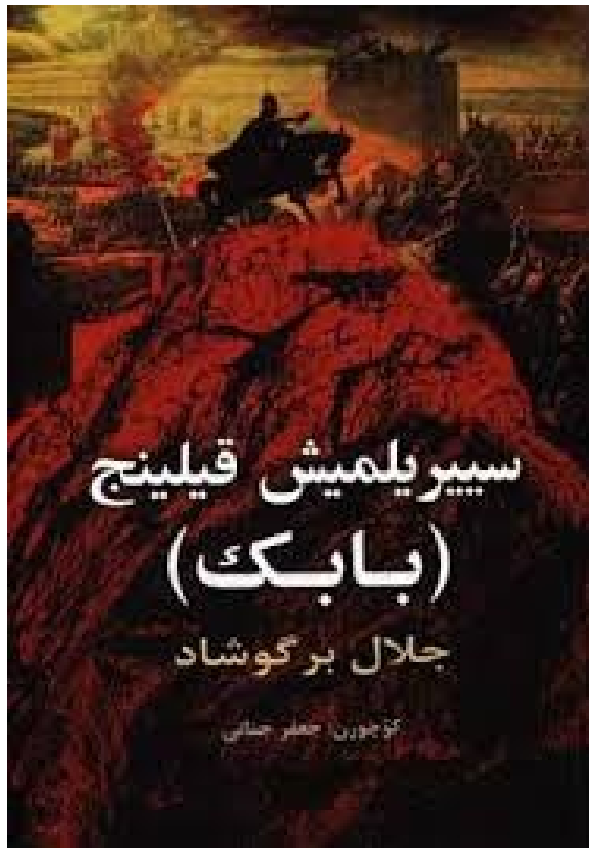
اؤلوم آیاغیندا دا اؤز مغرورلوقونو قورویوب ساخلايان قهرمان بابک مغلوبیتی غلبه یه چئویریر. اؤز یئنیلمزلیگی ایله خلیفه معصیمی حیرتلندیریر. بو یازیچی جلال برگوشادین اوغورلو مانئوری ایدی. بابکی اوخوجوسونون گۆزنده داها دا یوکسکلمکدن اؤترو دوشمنی خلیفه معصمین بو صحنه قارشیسیندا سارسیلدیغینی گۆسترن مؤلف، معصمین دبليله دئیر: «باغیشلانمالی شیطان ایدی، آنجاق گئچدیر! کاش معلمیم منه یازیب-اوخوماغی اؤیرتمییدی. کاش بئله بیر جنگاورین اؤلومونه فرمان وئرمییدیم»^{۲۱} - دئیرک تأسف و حیرتینی بیلدیریر.

رومان حوزنلو بیر سونلوقلا بیتسه ده، اوخوجو صاباحکی گونه اولان اومیدلرینی ایتیرمیر. بو خالقین بوتون زامانلاردا بابک کیمی یئنیلمز قهرمانلار یئتیردینه اینانیر. «سییریلیمیش قیلینچ» تاریخی رومانی تاریخی اولدوغو قدر ده معاصر، میلی اولدوغو قدر ده بشریدیر.

دونیا اینکیشافینین ایندیکی مرحله سینده، ایمپریالیست دؤولتلرین محاربه قیزیشدیغی بیر واخدا آکئوال اولان رومان، همچنین بؤیوکده اولان نسلین وطنپرورلیک تربیه سینده، اولنلارین دونیاگۆرۆشونون فورمالاشدیریلما سیندا اهمیتلی رول اویناییر.

«قهرمانلیق قهرمانلا اؤلمور، اونون عمرو داها اوزون اولور» (اؤریپید). قهرمان بابک خرمیه - «اؤلمه یین قهرمانلیغا» حصر اولونان و بؤیوک تیراژلا نشر اولونان «سییریلیمیش قیلینچ» تاریخی رومان بؤیوک اوخوجو کوتله سی طرفیندن رغبتله قارشیلانیر. آذربایجان KP بابک رایون کومیته سی اثرین دؤولت موکافتاتینا لاییق گۆرۆلمه سی اوچون آذربایجان س س ر ناظیرلر سوؤتتی یانیندا ادبیات، اینجصنت و آرخیئتکتورا ساحه سینده آذربایجان س س ر دؤولت موکافتاتلاری کومیته سینده مراجعتلر اولونور.

کومیته یه گۆندریلن تکلیفلردن بیرینین مؤلفی او زامانکی فضولی رایونو، «۱ مای» کولخوزونون صدری، ایکى دفعه سوسیالیست امی قهرمانی، سسرى علی سوؤتتینین دئوتاتى شاماما حسنوا ۴ مارت ۱۹۸۲-جى ایلده «آذربایجان سسر ناظیرلر سوؤتتی یانیندا ادبیات، اینجصنت و آرخیئتکتورا ساحه سینده آذربایجان سسر دؤولت موکافتاتلاری کومیته سینده یازیچی جلال برگوشادین

ياخشيدير» - سۆزلىرىدە بۆيۈك حېكمەت وار» (۳ مارت ۱۹۸۲-جى ايل).

بابكىن دىلىدىن وئىرلىن «آتام دئىرمىش كى، كىمىن قىلىنچى پاس آتىپ، اونون صاحى اۆلۈدور»، - سۆزونون و سونرادان بو سۆزون بابكىن سىرلىمىش قىلىنچىنىن تىهسىندە حك ائدىلمەسى خالقىنا وئردى بىر ايسمارىشدىر: تارىخىمىز، تارىخى تورپاقلارىمىزدا صاحب چىخاق، مقامى گلدىندە علمە، كلاملا، مقامى گلدىندە قىلىنچلا.

مىللەتلەر آنجاق اۆز تارىخىنى بىلمەكە مىللى شعورا صاحب اولاي بىلرلر. جلال برگوشادىن نىسر اثرلر، خصوصىلە «سىرلىمىش قىلىنچ» و «بوز آتىن بئلىندە» تارىخى رومانلار مىللى شعورون فورمالاشماسىنا خىدمەت ائدىر. دۆلەت موكلاتىنا تەقدىم اولونان «سىرلىمىش قىلىنچ» اثرى موكلاتا لايىق گۆرۈلمەسە دە، رومانىن دۆلەت موكلاتىنا تەقدىم اولونماسى اۆزۈ تەقدىر اولوناندىر و تارىخدىر.

حىدر علىئو دئىمىشدىر: «ياخشى دا، پىس دە اولسا ياشايدىغىن ايللر كىمىنسە، نىنيسە خاطرېنە سىلىپ آتماق اولماز. چونكى او، تارىخدىر، تارىخى سىلمەك ايسە ھىچ كسە مىسر اولمايان بىر ايشىدىر!»

گۆرۈندۈيۈ كىمى، شاماما حسنووانىن كومىتەيە عنوانلادىغى، يالنىز ايلەك و سون آزاسىنى تەقدىم ائىدىمىز مەكتۇبدا اثرىن ماھىتىدىن و اھمىتىدىن گىنىش بحث اولونور.

دۆلەت موكلاتىنا لايىق گۆرۈلمەسى اوچون آذربايجان سىر ناظىرلر سوۋىتى يانىندا ادىيات، اينجىست و آرخىتەكتۇرا ساحەسىندە آذربايجان سىر دۆلەت موكلاتلار كومىتەسىنە گۆندىرلىن مەكتۇبلاردان بىرىنىن دە مۇلفى او زامانكى قاسىم ايسماعىلوو رايونوندا چىخان «موبارىز» قىزىتىنىن مەسئول كاتىبى ترلان قەھرىمانوودور. او يازىر: «بىز جلال برگوشادى «سىرلىمىش قىلىنچ» رومانىنى يازمازدان اول دە تانىيىردىق.

او واختلار ج. برگوشادىن رۇسپولىكا مەتبۇعاتى صحىفەلىرىندە نەچە-نەچە حكايە و اوچىركلر درج ائدىلمىشدى. ھمىن يازىلاردا گىنج ژورنالىست وطينىن ترققىسى نامىنە قازانىلان موفقىتلىرىن، سوۋىت آدمالارىنىن سوسىيالىزمىن ايشىقلارينا دوغرو ايرى آددىملارىندان، دىققەتلىق نايلىتلىرىدىن بحث ائدىردى. دىمەك اولار كى، اونون ھەر بىر يازىسى اوخوجولار طرفىدىن ھارارتلە قارشىلاندى.

بىز ائشىدىندە كى، جلال برگوشادىن «سىرلىمىش قىلىنچ» تارىخى رومانى آذربايجان سىر دۆلەت موكلاتىنا تەقدىم ائدىلمىشدىر، چوخ سئوئىدىك. آخى مەشھور خالق سىركەدەسى بابك خرمىنىن اۆلمەز حىياتىنا حىسر ائدىلمىش بو اثر گرگىن امىين، يوخوسوز گىنجەلرلىن بەھرىسىدىر. مۇلف، ھمىن اثر اوزرىندە ۱۰ ايل گرگىن امەكە، بۆيۈك ھوسلە ايشلىمىش، ھەر حادثە نى دوزگون آراشدىرمىش، بابك دۆورونە عايىد بىر سىرا نادىر تارىخى سىندىرلە اوخوجولارىنى تانىش ائتمىشدىر. ۱۴ فصىلدىن عبارت اولان بو روماندا «سىرلىمىش قىلىنچ»، «زىندان سىلر»، «پولاد كورەدە بركىير»، «آغىر ايتكى» و س. فصىللر ھىجانسىز اوخوماق مومكون دئىل. مۇلف ھەر فصلى ايشلەين زامان اونا خىردا بىر گىرىش وئرمى دە اونوتمايىشدىر. يا آتالار سۆزۈندىن و ياخود مودرىك كلاملاردان گۆتۈرۈلمۈش بو گىرىشە بۆيۈك حىكمەت واردىر. ائلە ايلەك نۆۋبەدە اوخوجونو جلب ائدن دە بودور. بابكىن دىلى ايلە دئىللىن «بىر گون آزاد ياشاماق، قىرخ ايل قول اولماق دان

آذربایجان ادبیاتینا نئچه-نئچه تاریخی رومانلار بخش
اؤچکدی .

قایناقلار

- ¹ Mustafayeva A. Bədii yaradıcılıq və tarix / <https://senet.az › bloq › bedii-yara..>
- ² Mustafayeva A. Bədii yaradıcılıq və tarix / <https://senet.az › bloq › bedii-yara..>
- ³ Axundov Yavuz. Azərbaycan sovet tarixi romanı. Bakı: Yazıçı, 1979, 238 s., 22
- ⁴ Anar. Ənvər Məmmədخانlının Babək dastanı. / Ə.Məmmədخانlı. Babək. B.: Azərnəşr 1994, s. 230-264
- ⁵ Məmmədخانlı Ə. Babək. B.: Azərnəşr, 1994, 264 s.
- ⁶ Axundov J. Tarix və roman. B.: Yazıçı, 1988, 190 s.
- ⁷ Tosh John (1997). Tarihın Peşinde. Çev. Özden Arıkan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.20
- ⁸ Tosh John (1997). Tarihın Peşinde. Çev. Özden Arıkan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.3
- ⁹ Əsgərzadə Lütviyyə. Əmir Teymur:Tarixdə və Ədəbiyyatda. GlobeEdit, 2020, 134 s. s.14
- ¹⁰ Бунядов З. Азербайджан в VII-IX века. Б.: Элм, 1989, 336 с.
- ¹¹ Nəfisi S. Azərbaycan qəhrəmanı Babək Xürrəmdin. Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı 1960, 260 s
- ¹² Томара М. Бабек М.: Журнально газетное объединение, 1936, 71 s.
- ¹³ Bünyadov Z. Babəkə ucaldılmış abidə (Ön söz). Bərgüşad C. Siyrlmiş qılınc. Bakı, Qanun, 327 s. s.4-12.
- ¹⁴ https://fr.wikisource.org/wiki/Page:Maupassant_Romans_paru_dans_Gil_Blas_26_avril_1882.djvu/3
- ¹⁵ https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File%3AMaupassant_Romans%2C_paru_dans_Gil_Blas%2C_26_avril_1882.djvu&page=4
- ¹⁶ Bünyadov Z. Babəkə ucaldılmış abidə (Ön söz). Bərgüşad C. Siyrlmiş qılınc. Bakı, Qanun, 327 s. s.4-12.
- ¹⁷ Bünyadov Z. Babəkə ucaldılmış abidə (Ön söz). Bərgüşad C. Siyrlmiş qılınc. Bakı, Qanun, 327 s. s.4-12.
- ¹⁸ Cəlal Bərgüşad. Siyrlmiş qılınc. Bakı: Gənclik, 1981, səh.339
- ¹⁹ Cəlal Bərgüşad. Siyrlmiş qılınc. Bakı: Gənclik, 1981, səh.357
- ²⁰ Bərgüşad C. Siyrlmiş qılınc. Bakı, 1982, s.355
- ²¹ Bərgüşad C. Siyrlmiş qılınc. B.: Gənclik, 1981, 373 s. s.356
- ²² Cəlal Bərgüşadın arxivı
- ²³ Əliyeva X. Xürrəmilər hərəkatının Cəlal Bərgüşadın "Siyrlmiş qılınc" tarixi əsərində vəsfı / Dil və Ədəbiyyat jurn., 2022, 1/18. s.185-186
- ²⁴ Bərgüşad Cəlal. Siyrlmiş Kılıç Babek (Tercüman Vəliyeva Zülfiyyə), Ankara: Yurt Kitap-Yayında, 2005
- ²⁵ Göyçayskaya Nigar. "Ərəb və Azərbaycan nəsrində Babək və xürrəmilər obrazı" (Circi Zeydanın "Fərqa-nə gəlini" və Cəlal Bərgüşadın "Siyrlmiş qılınc" romanları əsasında)". Bakı: 2005

her bir sənət اثری خالقین معنوی ثروتیدیر. جلال برگوشادین «سییرلیمیش قیلینج» اثری هم تاریخی، هم ده بدیی جهتدن اولدوقجا دیرلیدیر. ائلجه ده «سییرلیمیش قیلینج» رومانی آذربایجانین میلی قهرمانی بابکین حیاتینین و موباریزه سینین یوکسک سوییه ده ترنومو و تصویرى باخیمیندان مدنی-تاریخی عابده دیر»^{۲۳}. اونون دیرینی چوخسایلی یئنی نشرلرینده، ترجمه واریانتلاریندا، تدقیقات اثرلرینده گؤرمک مومکوندور .

جلال برگوشادین باکیدا، ۱۹۸۱-جی ایلده کیریل قرافیکالی آذربایجان الیفباسی ایله، ۲۰۱۷-جی ایلده لاتین قرافیکالی آذربایجان الیفباسی ایله نشر اولونموش «سییرلیمیش قیلینج» رومانی، ۱۹۸۴-جو ایلده تهراندا فارس دیلینه، ۲۰۰۵-جی ایلده تورک دیلینه^{۲۴}. ترجمه اولوناراق آنکارادا یوکسک تیراژلا نشر اولونموش، تدقیقاتا جلب اولونموشدور. فیلولوق نیگار گؤیچایسکایا ۲۰۰۵-جی ایلده «عرب و آذربایجان نثرینده بابک و خرمیلر اوپرازی» مؤوضوسوندا نامیزدلیک دیسسرئتاسیاسی مدافعه ائتمیشدیر»^{۲۵}

«سییرلیمیش قیلینج» رومانی بابک خرمینین قهرمانلیق تاریخینین، بوتؤولوکده آذربایجان خالقینین تاریخده کی قهرمان کئچمیشینی، فردین، بابک خرمینین حیاتی، میثیل سیز قهرمانلیقلارینی، دؤیوش صحنه لرینی و خلیفه لرین تاخت-تاج اوغروندا گئندن آمانسیر موباریزه لرینی عکس ائتدیرن قیمتلی بیر اثر دیر.

یوکسک تیراژلا نشر اولونان «سییرلیمیش قیلینج» تاریخی رومانی گئنیش اوخوجو کوتله سی طرفیندن اوخونموش، بؤیوک اوغور قازانمیشدیر. «سییرلیمیش قیلینج» رومانی بو گون ده اؤز دیرینی و آکتوالیغینی قوروپوب ساخلاپیر. بو محتشم اثرین آذربایجان تاریخینده و ادبیاتیندا اؤزونمخصوص یئری وار .

سون اولاراق قتید اؤچک کی، یازیچینین یازدیغی رومانلاردان بیرى ده «جاوانشیر» تاریخی رومانیدیر. رومانین ناتمام الیازماسی یازیچینین آرخیوینده قورونور. آرخیو ماتریاللارینی اینجلیکجه گؤروروک کی، یازیچینین سون یازماغا باشلادیغی رومان «شاه اسماعیل خطایی» اولموشدور. «بوز آتین بئلینده» و «سییرلیمیش» قیلینج» رومانلاری ایله آدینی آذربایجان ادبیاتینا تاریخی رومانلار مؤلفی کیمی یازمیش جلال برگوشاد یاشاسایدی،

سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی MİLLİ (TÜRK) İSLAMİ DİZİ ÇIXIŞLAR

قیلدیقجا نظر ملته حیرت گؤره جکسن

چک باشینا یورغانینی، نکبتدن آییلما!

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

*

بیر لحظه آییلدینسا قوتار جانینی، یوخلا

آت تریاکینی، چک بابا قلیانینی، یوخلا

اینجینسه ساغین، وئر یئرہ سؤل یانینی، یوخلا

ایللرجه شُعار ائتدیگین عادتدن آییلما!

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

*

گؤز نوری دیر اویقو، اوئو، دور ائتمه گؤزؤندن

یول وئرمه مبادا چیخا بیر لحظه سؤزؤندن

اما ائله برک یوخلا کی، حتی گئت اؤزؤندن

آفاقی دوتان شور و قیامتدن آییلما!

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

میرزا علی اکبر صابر

۲

ما چگونه می توانیم از خواب غفلت و جهالت

بیدار شویم؟!

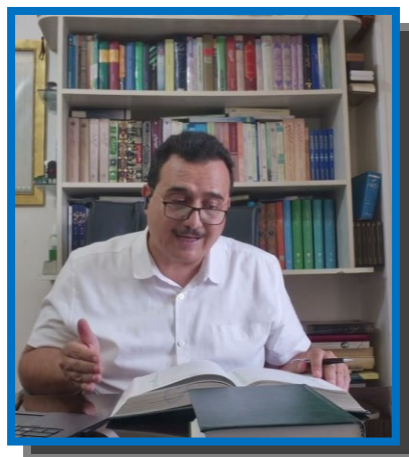
وقتی انسان تورک مسلط و مسلح به فلسفه و مکتب ملی نباشد نمی تواند بیدار شود هرچه کتاب بخواند در باتلاق فلسفه و مکاتب بیگانه فرومی رود و منحرف می شود و منگتر و سردر گمتر می شود و نهایت چیزی نخواهد فهمید. ما امروز از این روشنفکران کاذب و ترسه دوشونجه هرچه بخواهی داریم. تورکان تورکیه با ظهور اردوغان قریب به ۳۰ سال است تجربه بازگشت به نئوعثمانی را تمرین می کنند به چنان پیشرفتهایی شگفت و شگرفی دست یازیده اند که اینک سومین مامن و پناهگاه ایرانیان بعد از آمریکا و کانادا گشته هم التماس به اردوغان می کنند تا بتوانند خانواده و فرزندان خویش را در محیطی سالم تربیت کنند و از

دکتر عبدالغفار بدیع

مکتب ملی (مکتب آذربایجان و تبریز) ۵۷

میملی مکتب

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

عیدقربان بر همه مسلمانان مبارک باد

۱

ترنمه آماندیر، بالا، غفلتدن آییلما!

آچما گؤزؤن، خواب جهالتدن آییلما!

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

*

آلدانما، آیقلیقدا فراغت اوْلا هیهات!

غفلتده کئچنلر کیمی لذت اوْلا هیهات!

بیدار اوْلانین باشی سلامت اوْلا، هیهات!

آت باشینی یات، بستر راحتدن آییلما!

لای لای، بالا، لای لای

یات، قال دالا، لای لای!

*

آچسان گوزونو رنج، مشقت گؤره جکسن

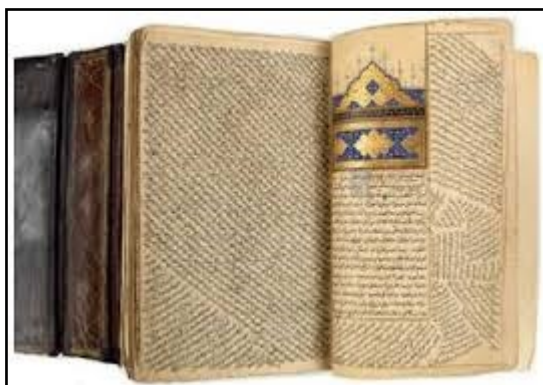
ملّنده غم، امّنده کدورت گؤره جکسن

جهان تورک این ظرفیت را داشته که توانسته ملّیه شود و جهان تورک با مکتب اسلام چندین امپراتوری بنا نهاده است. در این صدسال تمام روشنفکران چپ در جهان سوم مخالف و دشمن سرمایه داری غرب بودند چرا یک نفر از اینها به کوبا و کشورهای کمونیستی پناهنده نشده اند؟!۵

ظاهراً طرفین قسم خوردند که در غزّه یک آجر هم سالم نماند، بعد از سایکس پیکو و مرزهای تصنعی ماسونی ناامن کردن اورتادوغو و برادرکشی در جهان اسلام و تورک و عرب بنام مبارزه و انقلاب و ناسیونالیسم و آزادی و... توسط غرب برای غارت و فرار سرمایه ها به غرب، مهندسی می شود.

حکمت ملی (تورکی اسلامی) ۳۰

عتبه الحقائق ۲

حکمت نامه عرفانی اخلاقی تورکان مسلمان

دکتر عبدالغفار بدیع

اگر قوتادوغو بیلک (بیش از ۶۵۰۰ بیت) از فنون حکمرانی و سیاست و عدالت ورزی تورکانه سخن می راند عتبه الحقائق (حدود ۱۰۰۰ بیت) از اخلاق و حکمت و تربیت فردی تورکانه سخن می گوید. اگر قوتادوغوبیلک، هدایت نامه سلاطین و حکمرانان برای مدیریت عادلانه جامعه با تاکید بر عمل گرایی سیاسی است عتبه الحقائق یا هبه الحقائق، هدایت نامه یک ملت برای حیات پاک و رسیدن به حقیقت با تاکید بر پاکسازی درونی است. اگر خطاب قوتادوغوبیلک حاکمان است خطاب عتبه الحقائق عامه مردم است. اگر قوتادوغوبیلک رسمی و غنی است با گفت و گویی تمثیلی میان ۴ شخص گوندوغدو، آیدوغدو، ایودولموش و اودقورموش، عتبه الحقائق ساده و صمیمی و

مزایای دموکراسی و تساهل و تسامح تورکیه بهره ها برد هم سیسمونی می خردند و هم اقامت می خردند هم به وی فحش می دهند چرا ما تورکان ایران از بازگشت به قاجار و صفویه سخن نگوییم؟! سخن در تایید نظام شاهی نیست سخن در عقلانیت و حکمت دیوان سالاری حکمرانی و تسامح و تساهل و تدبیر بقای قاجار و صفوی است. سخن در پذیرش جهان مدرن و قدرت مشروط و نمادهایی چون تکیه دولت و نشان آعلان گونش می رود وقتی کثیری از شعوبانی چون صادق زیباکلام و موسی غنی نژاد و غلامحسین زرگرنژاد و... نرمک نرمک به خدمات و حسنات قاجار خصوصاً دوران ناصری و شخص شخیص شاه شهید اعتراف و اقرار می کنند چرا ما دفاع نکنیم؟!۳

تخریب قاجار توسط شوونیزم مجوسی هندی برای تخریب تورکان است تا بگویند تورکان قادر به حکومت کردن نیستند که دوباره حاکمیت را بدستشان بدهیم لذا صدسال ما را در امور سیاسی و اقتصادی کشور دور نگه داشتند و حکمرانی تورکان و پرچم شیر و خورشید را غصب کرده اند حتی افراطی گری آذربایجانی و شوونیزم توأمان باعث شد که تورکان خودشان را بخاطر خودکم پنداری از حاکمیت دور کنند و همینطور هم شد نه به استقلال مکتبی رسیدند نه به قدرت سیاسی از دست رفته هزار ساله. هر دو را از دست دادند. خود فارسها مخالف شدید رای دادن به پزشکبان بودند اگر چه الان تمام مناصب را همینها اشغال کرده اند زیرا برای آنان هدف معین بود و هست مبدا تورکان به این نکته برسند خود و قدرت خود را بشناسند و بازبایند. روزگاری تورکی را می گفتند مغولان آورده اند بعدها معلوم شد که آنها پروسور با خودشان نیاورده بودند دیگر اینکه مغولان مگر فقط برای آذربایجان آمده بودند به دیگر ملل هم هجوم آورده بودند چرا زبان آنان به تورکی تغییر نیافت؟ اینک با آوردن اساتیدی متحجر، فسیل و وابسته به شعوبیه به بنیادپژوهشی شهریار در تبریز سعی می کنند نشان دهند زبان تورکی آذربایجان را عثمانیها آورده اند.

چون تو خفاشان بسی بینند خواب

که جهان ماند یتیم از آفتاب

۴. هیچ مکتبی بدون منافع ملی، فردی، معنوی و مادی در هیچ جامعه ای نمی تواند دوام آورد و ملّیه شود اسلام در

توره و حکمت تورکان است. می توان نمونه‌هایی از متن و ترجمه آن را بمثابة شاهی بر اندیشه های وی آورد:

۱. در ستایش علم و نکوهش جهل
متن تورکی قدیم:

Bilgili kişi ölse de, adı kalır;
Bilgisiz kişi yaşasa da, adı silinir.

ترجمه فارسی:

دانشمند اگر بمیرد، نامش باقی می‌ماند؛
نادان اگر زنده هم باشد، نامش محو می‌شود.

۲. درباره تواضع

متن تورکی قدیم:

Kişi alçak gönüllü olursa, yücelir;
Kibirli olursa, aşağılanır.

ترجمه فارسی:

اگر انسان فروتن باشد، بلندمرتبه می‌شود؛
اگر متکبر باشد، خوار می‌گردد.

۳. درباره سخن گفتن

متن تورکی قدیم:

Söz söylemeden önce düşün;
Düşünmeden konuşma, pişman olursun.

ترجمه فارسی:

پیش از سخن گفتن بیندیش؛
بی فکر سخن گفتن، پشیمانی به بار می‌آورد.

۴

عَبْدُ الْحَقَائِقِ مانند قوتادغوبیلیک در بحر متقارب سروده شده است. حکیم و عارف تورک مسلمان ما کتاب را با قصیده‌ایی در مناجات شروع می کند و در ادامه و ضمن سخن و سرایش، به تفسیر آیات الهی و احادیث نبوی می پردازد. بدینگونه که پس از حمدیه و نعت، از علم، فضیلت، جوانمردی، تواضع، کرم، حلم و خیر سخن می گوید. کتاب به چند نوع تقسیم شده است که عناوین برخی از آنها بدینگونه است:

النَّوعُ الْأَوَّلُ فِي مَنْفَعَةِ الْعِلْمِ وَ مُضَرَّةِ الْجَهْلِ.

النَّوعُ الثَّانِي مِنْ حِفْظِ اللِّسَانِ وَ سَائِرِ آدَابِهَا وَ رَسُومِهَا.

النَّوعُ الثَّلَاثُ فِي تَقَلُّبِ الدُّنْيَا وَ تَغْيِيرِ أَحْوَالِهَا.

النَّوعُ الرَّابِعُ فِي بَرِّ السَّخَاوَةِ وَ مَذْمَةِ الْبَخْلِ.

موعظه بلاواسطه است. اگر قوتادغو بیلیک نخستین حکمت نامه سیاسی اخلاقی تورکان مسلمان باشد عتبه الحقائق نخستین حکمت نامه عرفانی اخلاقی تورکان مسلمان است. اگر قوتادغوبیلیک اهتمام به اصلاح جامعه دارد عتبه الحقائق به اصلاح فرد عنایت دارد. البته دو کتاب بسی مضامین مشترک دارد که از مفکوره تورکان قرارداد اجتماعی فیما بین تورکان (توره) نشأت می گیرد: اهمیت دانش و خرد، پرهیز از غرور و دروغ و طمع؛ ستایش راستی و دیانت و فروتنی؛ تقدیر الهی و نقش آن در سرنوشت انسان.

۲

امیر علیشیر نوایی در تذکره معروف تورکی خود که در مقابل نفحات الانس عبدالرحمن جامی تألیف کرده است، درباره افضل الفضلا ادیب احمد بن محمود یوکنکی گوید: "ادیب احمد اصلا تورک بود. در میان مسلمانان تورک مناقب فراوانی درباره او وجود دارد. از جمله آنکه وی که کور مادرزاد بوده است، فردی هوشیار و دیندار بود. چشم ظاهر نداشت و به دیده باطن همه چیز را می دید. ادیب احمد از اولیاء و دیده داران به شمار می رفت... حکم و نصایح منظوم او در میان مسلمانان تورک نامبردار است." (پروفیسور محمد فؤاد کؤپرولو. تورک ادبیاتی تاریخی، اؤتوکن یایینلاری، ۱۹۸۰، ص ۱۷۵) (نقل از علیشیر نوایی، نسائم المحبة، نسخه خطی کتابخانه روان کوشکو، ش ۸۰۴). اگر سخن امیرعلیشیرنوایی را بپذیریم وی چون ابوالعلائی معری فیلسوف عرب نابینا بوده است. من توفیق داشته ام در سخنرانی ای ابوالعلائی معری را با مولانا مقایسه کنم که سخنرانی آن در یوتیوب هست.

۳

کتاب عتبه الحقایق فی کشف الدقایق از جمله حکمت نامه های تورکان به زبان تورکی است که در قرن ۷ هجری توسط ادیب احمد یوکنکی (Edib Ahmed Yükenki) عالم تورک مسلمان دوره قراخانیان نوشته شده است. تقریباً معاصر با یوسف خاص حاجب، نویسنده قوتادغو بیلیک است. محتوای کتاب حاوی آموزه های حکمی، اخلاقی و عرفانی برای تربیت انسان است. ساختارش شعری منظوم، بیشتر در قالب مثنوی است. هدفش، هدایت آدمیان برای رسیدن به سعادت دنیا و آخرت از طریق حکمت، صداقت، دیانت و تقوا است. معجونی از اسلام و

که به نبودن اسلام در هویت تورکی خویش هرگز رضا ندادند:

۲

علی بیگ حسین زاده (۱۸۶۴-۱۹۴۰م) زاده شهر سالیان (جمهوری آذربایجان) درگذشت در استانبول، یکی از چهره‌های مهم فرهنگی، سیاسی، علمی و فکری در تاریخ جمهوری آذربایجان و جهان تورک بود. علی بیگ حسین زاده در رشته ریاضیات در دانشگاه سن پترزبورگ تحصیل کرد، سپس به پزشکی نظامی در استانبول روی آورد و استاد بیماری‌های پوستی در همانجا شد. نقاش، فیلسوف، یازار و زبان‌شناس بود. از نخستین تدوین‌کنندگان زبان علمی پزشکی به تورکی است که واژه‌نامه‌های پزشکی و علمی را تألیف کرد. از سردبیران نشریات مهمی چون:

"حیات"

"فیوضات"

"کاشکول"

بود. در این نشریات دیدگاه‌های خود را در زمینه ملی‌گرایی، نوسازی و هویت تورکی اسلامی منتشر می‌کرد. از بنیان‌گذاران حزب معروف "اتحاد و ترقی" در امپراتوری عثمانی و از نظریه‌پردازان اصلی مفهوم "تورک‌گرایی" یا پان‌تورکیسم و از پایه‌گذاران فکری جمهوری دموکراتیک آذربایجان (۱۹۱۸) بود. شعار و ثقل مرکزی اندیشه وی عبارت بود:

تورکچولوک (türkçülük)

ایسلامچیلیق (islamçılıq)

اوروپاچیلیق (Avrupalaşmaq)

۳

وی تلاش کرد تا هویت ملی آذربایجان را بر پایه سه عنصر اصلی استوار سازد که بعدها به شعار اصلی جنبش پان‌تورکیسم تبدیل شد. معتقد به تلفیق علم مدرن غربی با روح اسلامی و هویت تورکی بود. از متفکران تأثیرگذار بر نسل‌های بعدی و روشنفکران تورک و آذربایجانی مانند محمّد امین رسول‌زاده بود. آثار، مقالات و نقاشی‌های او در موزه‌ها و آرشیوهای باکو و استانبول نگهداری می‌شود. نام او بر خیابانها، مدارس و نهادهای علمی در جمهوری آذربایجان و تورکیه نهاده شده است.

۴

ادیب احمد ادبیات تورکی را با احادیث و آیات قرآنی تزئین کرده است. او مناجاتی دارد که خواندنی است:

الهی اقوش حمد آیور من سنگه سنینگ رحمتینگین اومار من اونقا

جومات جانوار اجاق یوکورگن لنگه

سنینگ بارلیقینا تانوقلوق بیروور

ترجمه:

خدایا سپاس تو گویم که هر گونه شفا را از تو از رحمت تو انتظار دارم

جاندار و بی جان پرنده و درنده تمامی مخلوقات به وجودت باوردارند.

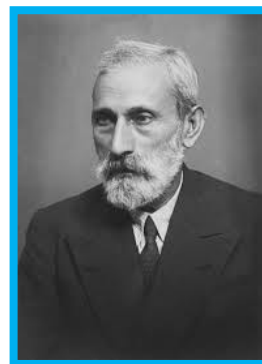
اسلام ملی (تورکی) ۲۰

احیاگران و اصلاحگران اسلام تورکی ۱۷

علی بیگ حسین زاده ۱

Əli bəy Hüseynzadə

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

پس از اسماعیل گاسپیرالی، شیخ شامل، گترویی، ضیاء گوک آلپ، کورساوی، مرجانی، موسی جاراالله، عالم جان بارودی، شمس الدین محمد کولته سی، محمد نجیب تونتری، ضیاء الدین کمالی، حسین فیض خانوف، قتیوم ناصری، رضا الدین بن فخرالدین و یوسف آقچورا که برای هر کدام از این متفکران و مصلحان و محییان اسلام تورکی مکتوبه‌هایی را در کانال درج کرده ام اینک نوبت به علی بیگ حسین زاده می‌رسد با تدقیق در آثار این بزرگان ما با یک اسلام محققانه و مستقلانه و عاقلانه و شجاعانه و معرفت‌اندیش و حقیقت‌اندیش مواجه می‌شویم متفکرانی

این راستا، او به تأسیس مدارس و انتشار نشریات علمی و فرهنگی پرداخت. وی تأثیر عمیقی بر نسلهای بعدی روشنفکران و سیاستمداران آذربایجان و تورکیه داشت. او با ارائه ایده‌های نوین در زمینه هویت ملی، نوسازی فرهنگی و اتحاد تورکان، مسیر جدیدی برای توسعه سیاسی و فرهنگی اندیشه تورکی اسلامی ترسیم کرد...

http://t.me/dr_abdoulgaaffarebadie

متدولوژی علمی تورکان مسلمان

(علم گرای ملی) ۷

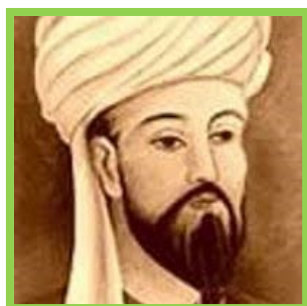
محمود زمخشری ۱

عالم، مفسر، متکلم، بلاغی، زبان دان تورک مسلمان

و

منتقد سر سخت اسلام شعوبی (باطنیان)

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

خوش دارم از دومین عالم و دانشمند تورک مسلمان پس از ابوریحان بیرونی که واجد متدولوژی علمی خاص در علوم انسانی (فنون تفسیر و بلاغت و زبان شناسی و زبان دانی و ...) است با شما نازنینان نرد سخن بازم زیرا یکی از تحفه های معنوی و معرفتی تورکان مسلمان به جهان اسلام متدولوژی علم بوده است. تورکان مسلمان در فربه نمودن انبان علم و به حرکت درآوردن کاروان آن سهمی شگرف و شگفت در جهان اسلام داشته اند. چه کسی می تواند نقش خوارزمی دانشمند تورک مسلمان را در علوم دقیقه ای چون جبر و ریاضی و الگوریتم انکار نماید؟! چه کسی می تواند متد محمود کاشغری دانشمند تورک مسلمان را در جمع آوری بزرگترین دایره المعارف تورکی انکار نماید؟! چه کسی می تواند متد فارابی را در جمع آوری مصطلحات موسیقی در کتاب الموسیقی الکبیر انکار نماید؟!

*تورک گرایی از منظر وی: تأکید بر زبان، فرهنگ و تاریخ تورکها به عنوان پایه هویت ملی بود.

*اسلام گرایی از منظر وی: حفظ ارزشهای اسلامی به عنوان عنصر معنوی و اخلاقی جامعه و ورود علوم جدید به درک اسلامی که در مجله فیوضات نشر می یافت.

*اروپایی شدن از منظر وی: پذیرش علوم و فناوریهای مدرن غربی نوعی اروپایی شدن برای پیشرفت و توسعه بود. این سه گانه بعدها توسط روشنفکرانی مانند ضیاء گوک آف تحت عنوان "تورککشمک (Türkleşmek)" "ایسلاملاشماق (İslamlaşmak)" و "معاصیرلاشماق (Muasırlaşmak)" گسترش یافت و به ستون فکری جنبش تورک گرایی تبدیل شد و از منظر اینجانب، این عبد ضعیف جویای حقیقت و طالب کشف خویشتن خویش این دغدغه به تورکلوک و ایسلاملیق و معاصرلیق با تغییراتی در آن نگرشها و مذاقه در نوشته های آنان با صبغه ای متفاوت همچنان دوام دارد.

۵

علی بیگ حسین زاده با فعالیتهای فرهنگی و سیاسی خود، از جمله سردبیری نشریات «حیات» و «فیوضات» به ترویج ایده های ملی گرایانه و نوسازی فرهنگی پرداخت. او معتقد بود که برای دستیابی به استقلال و پیشرفت، باید هویت ملی بر اساس ارزشهای تورکی و اسلامی بازتعریف شود.

۶

به عنوان یکی از بنیان گذاران جمعیت «اتحاد و ترقی» در امپراتوری عثمانی، حسین زاده نقش مهمی در توسعه ایدئولوژی پان تورکیسم ایفا کرد. او معتقد بود که اتحاد تورکان در سراسر جهان می تواند به قدرت و پیشرفت آنها کمک کند. با همکاری اسماعیل گاسپیرالی و یوسف آقچورا این اندیشه ها را در مجله "تورک یوردو" نشر دادند. این ایده بعدها توسط روشنفکرانی مانند یوسف آقچورا و احمد آقاوگلو گسترش یافت. که به شرح بسط دیدگاه آقچورا در کانال پرداخته ایم و به احمد آقاوگلو نیز در آینده خواهیم پرداخت.

۷

علی بیگ حسین زاده بر اهمیت آموزش و نوسازی فرهنگی تأکید داشت. او معتقد بود که برای پیشرفت جامعه، باید نظام آموزشی مدرن و مبتنی بر علوم جدید ایجاد شود. در

۳. أساس البلاغة: واژه‌نامه‌ای ادبی و بلاغی.
۴. المفصل فی النحو: از منابع نحوی مورد استفاده تا امروز.
۵. ربیع الأبرار: مجموعه‌ای از حکایات، اخبار و حکمتها.

۵

زمخشری یک تورک مسلمان بود اگر کسی سوالی می کرد آن را به تورکی پاسخ می داد هرگز مایل نبود از مذهب خویش سخن گوید زیرا آن را مایه تفرقه می دانست :

در اثر خود «ملحق الدیوان»، با جملات تکان دهنده با طنز، منظور خود را بیان می کند؛ «وقتی از مذهب من می پرسند، آن را آشکار نمی کنم و پنهانش می کنم، زیرا پنهان کردنش به نفع خودم است. اگر بگویم حنفی هستم، می گویند که نبیذ را که شراب حرام می نامند، حلال می دانم. اگر بگویم مالکی هستم، سگ زاده ها ادعای کنند که خوردن گوشت سگ را حلال می دانم. اگر بگویم شافعی هستم، ادعا می کنند که ازدواج با دختر خود را جایز می دانم، هرچند حرام است. اگر بگویم حنبلی هستم، پخش می کنند که من فحاش، معتقد به تجسیم، کینه توز و مجسم گرا هستم. اگر بگویم از اهل حدیث هستم، می گویند لعنت خدا بر او باد! او نه عقل دارد و نه چیزی می فهمد. به راستی که این مایه شگفتی زمانه و اهل آن است! هیچ بنده ای از بندگان خدا نیست که از تیرهای انتقاد مردم در امان باشد...»!

منابع:

۱. نصر، محمد عبدالسلام، الزمخشری مفسراً، دار المعارف، قاهره.
۲. بروکلیمان، کارل. تاریخ الادب العربی، ترجمه فکتور الکک، بیروت.
۳. ذهبی، محمدحسین. التفسیر والمفسرون، دار الکتب الحدیثه، القاهرة.
۴. زمخشری، محمود. مقدمه الأدب، تحقیق عبد الرحمن یوسف، دارالکتب العلمیه، بیروت.
۵. عبد الرحمن بدوی. موسوعة المستشرقین، الکویت.
۶. Encyclopaedia of Islam, Second Edition, Brill Academic.

https://t.me/dr_abdoulgaaffarebadie

زمخشری (ابوالقاسم محمودبن عمر بن محمدبن عمر خوارزمی زمخشری، زاده ۴۶۷ه.ق / ۱۰۷۵م وفات ۵۳۸ه.ق/ ۱۱۴۴م در گورگانج، پایتخت خوارزمشاهیان) یکی از بزرگترین عالمان و مفسران، بلاغت دانان و نحوی دانان و ادیبان تورک مسلمان قرن پنجم و ششم هجری است. او اهل زمخشر یکی از روستاهای خوارزم تورکستان بود. او در داشتن متدی خاص در علم تفسیر، بلاغت، نحو و ادب عربی به شهرت جهانی یافت. اثر مهم او «الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل» از مشهورترین تفاسیر بلاغی قرآن و «مقدمه الأدب» او از منابع مهم آموزش زبان عربی به غیربومیان بوده است.

۳

اگر ابوریحان بیرونی، مدت تجربه را وارد ساحت علم نمود زمخشری عقل را وارد ساحت علوم انسانی وقت نمود. از منظر کلامی در جرگه و دسته معتزلیان جای می گیرد و تفسیر کشاف وی مجسمه اعتزال و اعتزال مجسم است. او دارای مهارتی بی نظیر در بلاغت عربی، نحو و ادبیات بود. با وجود تورک بودن در عربی نویسی چنان استاد بود که آثار او در میان اعراب و غیرعربان به عنوان مرجع محسوب می شود. گفته اند وقتی یک بار عازم حجاز و مکه بود بالای کوه ابوقبیس رفته و خطاب به عربها ندای زد که ای عربها بیایید قواعد زبان آباء و اجدادتان را از من یاد بگیرید. تورکی که در جوار خانه خدا به اعراب درس عربی و بلاغت می داده به او لقب «جارالله» (مجاور خدا) نیز داده بودند، چون مدتی در مجاورت مسجد الحرام در مکه سکونت داشت.

۴

آثار مهم زمخشری

۱. الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل

تفسیر قرآن به زبان عربی فصیح و با تمرکز بر بلاغت. در این تفسیر گرایشهای معتزلی اش نمایان است. مورد نقد و تحسین همزمان علمای اهل سنت بوده است؛ بسیاری مانند آلوسی، سیوطی و ابن تیمیه بر آن حاشیه نوشته اند.

۲. مقدمه الأدب

کتابی در نحو و لغت برای آموزش زبان عربی به غیرعربها، بویژه به تورکان خراسان. از جمله کتابهای آموزشی مهم در مدارس اسلامی، مخصوصاً در نواحی تورک زبان .

مکتب ملّی (مکتب آذربایجان و تبریز) ۵۹

مللی مکتب

دگماتیسیم و مکتب تبریز ۱

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

شمس تبریزی برآر از چاه مغرب مشرقی

همچو صبحی کو برآرد خنجر مغمود را

(غزل ۱۳۴)

حکیم و عارفِ تورکِ مسلمانِ روم در خطاب به شمس تبریزی که نجوای خویش با خویشتن خویش است یعنی، حرفهای شمس تبریز را عینا به خود وی در خطاب با وی منعکس می کند می گوید:

از چاه مغرب (مغرب زمینیان) مشرقی چون صبح برآور مثل اینکه شمشیری را از غلاف بیرون کشی. اینکه منظومه فکری غرب را به چاهی مانندکردن که امکان نقد و حفاری و درآوردن اندیشه های نو وجوددارد یک ایده ای هست که از دل عرفان ملّی و حکمت ملّی تراوش می کند. از عرفان و اسلام مدرن هم انتظار همین است و معاصرلیق یکی از معانی اش همین است. چاه تاریک و پر از ظلمت با حفاری و نقد و نقب می تواند آبی را بجوشاند. هویت اندیشی به عنوان خطّ سوم و گفتمان سوم هم فلسفه و حکمت غربی را نقد و نقب می کند هم شاخه ها و زوائد شعوبی آن را قطع می کند. زیرا این نگاه درحکمت و فلسفه ملّی ماست که بزرگان و حکیمانی چون مولانا هم به مثابه تمثیلگران عرفان ملّی به پسینیان توصیه می کنند:

گر ز مغرب برزند خورشید سر

عین خورشید است نی چیز دگر

ما از منظر فنّ آوری و تکنولوژی بسی از جهان غرب عقبیم و آنی ما را می کوبند چرا نمی توانیم به چنان مهارتی دست یابیم؟!

زیرا به رقابت و رقیب پروری گردن نمی نهیم رقاب رقیب را زدن ره به دگماتیسیم می برد.

۲

مکتب کمونیزم در واقع بظاهر مقابل مکتب کاپیتالیسم درست شده یعنی، از دل کاپیتالیسم درآمده است ماموریت

کمونیزم در غرب بالانس کردن اختلاف طبقه پرولتاریا با سرمایه داران بوده که ایجاد اتحادیه های کارگری و سندیکاها نمونه آن است، چون کاپیتالیسم فعلا آنا مکتب جهان است که تمام مکاتب وابسته به غرب فرزندان و یا نوچه های این مکتب هستند ظرفیت کاپیتالیسم در مقابل مکاتب ریز و درشت خیلی بالا است هیچ مکتبی ظرفیت تمام ابعادی مانند کاپیتالیسم را ندارد چون ماموریتش چه در علم اقتصاد و علوم سیاست و دیگر علوم دقیقه و غیردقیقه بر پایه رقابت است. در کاپیتالیسم به خاطر رقابت، دگماتیسیم چه نقابدار چه بی نقابش نزدیک به صفر است اما جوهر و شکل گیری مکاتب دیگر بر پایه دگماتیسیم است. اگر ما با فلسفه غرب جدل فلسفی می داشتیم غرب با این وسعت، ما را استثمار نمی کرد ما خودمان از روی جهالت و نادانی مطلق ابزار و عامل استثمارگران شدیم و اگر فلسفه ملّی را به میان می آوردیم حتما توان فنون مقابله با غرب را نیز می داشتیم.

۳

مکتب تبریز چون بازتابی از شامانیزم و عرفان ملّی و فلسفه ملّی و حکمت ملّی و هنر ملّی و انسان گرایی و اومانیزم است، تنگ نظر و دگم نیست. بازار تبریز که خود ریشه در بورژوازی ملّی تورکان مسلمان دارد و با معماری ملّی ساخته شده و با وجود نزدیک به ۷ هزار حجره محصول رقابت و رویکرد و رهیافتی ضدّ دگماتیسیمی است آن چه مکتب تبریز را توان رویارویی با دیگر مکاتب می نماید دوری و گسست از دگماتیسیم و عقداخوت با رقابت است. اگر چنین نبود ما شاهد مقبره العرفاء و مقبره الشعراء و مقبره الوزراء در تبریز نبودیم زیرا عرفاء و قبرستان عرفاء خود مروج رقابت در انسانیت بوده و است بی جهت نبوده که شهریار دئیوردی :

انسان اولان خنجر بئلینه تاخماز

ذات عرفان مخالف تعصّب است چون محصول رقابت و جدل و دیالکتیک است مگر شمس تبریز به مولانا یادنداده بود :

سخت گیری و تعصب خامی است

تا جنینی کار خون آشامی است

عرفان ملّی تبریز یک عرفان فلسفیزه است.

زردشتی دارد و به گفته جوزفسیوس از تعالیم بنیادین یهودیت در زمانش بوده (The Gnostics and their Remains, C.W. King and G.F. Moore, London 1887, page 120) این تنها مکتب پارسیها بود که پس از سقوط بیت المقدس به دست روم در سال ۷۰ م باقی ماندند و یهودیت فعلی مکتب یهودیت پارسی محسوب می شود (Jesus and the Pharisees, Dw. Riddle, page 3) پارسیها پس از ظهور عیسی مسیح از دشمنان عیسی ناصری در اراضی مقدس بشمار می رفتند و همانهایی بودند که به آزار و اذیت عیسی مسیح پرداختند و او را به صلیب سوق دادند، عیسی مسیح (عیسی خود یهودی بود که توسط یحیی تعمید داده شد) در ارتباط با پارسیها فرقه انحرافی یهودی می گوید: "پارسیها بر روی صندلی موسی تکیه زده اند و جایگاههای اول در اتاقهای غذا را دوست می دارند و دوست دارند در بازارها مردم به آنها ارباب ارباب بگویند... عیسی مسیح در آیه ۲۸ تا ۳۳ انجیل پارسی ها را احمق و کور خطاب می کند و در ارتباط با آنها می گوید: "و شما اینگونه هستید از بیرون خود را به مردم نیکوکار نشان می دهید و از درون پر از گناه و نفاقید ای مارها ای فرزندان مار چگونه از لعنت جهنم خواهید گریخت؟" جالب است که سلسله پارسی ایران با نام حاخام منش معروف است که نام رهبران دینی در یهودیت است، حتی اولین متنها پارسی با الفبای عبری در ایران نوشته شده و جالب است که طبری مورخ معروف کوروش و شاهان ساسانی و کیانی را از نسب بنی اسرائیل معرفی می کند.

بی جهت نبود دوست فارس ایرانشهری ای برایم می گفت: ما شیعه شدیم تا مسلمان نشویم .

این همان است که خود فردوسی درباره پارسی می گفت:

دل پارسی با وفا کی بُود

چو آری کند رای او نی بُود

در این بیت عدم وفا، نفاق، دورویی و چندرویی را شاکله پارسی می داند یعنی اگر به شما بگوید آری نظر او نه است. این صفت و وصف را در فنون حکمرانی پارسی هم می توان دید.

راز اخوت ایرانشهریان شعوبی با صهیونها در تبار واحد است.

ناسیونالیسم ما ریشه در اسلام و اسلام ما ریشه در هویت ما دارد. اسلام قسمتی از هویت فردی و اجتماعی و ملی و حتی جهانی ما تورکان است، هویت ما بدون اسلام کاملاً قابل تعریف نیست و جریانهایی که در تلاش اند و می خواهند هویت ما را بدون اسلام تعریف کنند هیچ وقت نمی خواهند ترقی و شکوفایی ما را ببینند، این جریانها نهایت از آخور صلیبیون سر در می آورند. اسلام یک مکتب معنوی و انسان ساز است که انسانها با جهان بینی و منافع ملی و فردی و اجتماعی خودشان با آن درآمیخته اند هیچ قدرتی نه می تواند به کسی تحمیل کند و نه می تواند از آن بگیرد اسلام ممکن است تمام علوم غیردقیقه ملی ما را چه در سیاست ملی و فلسفه ملی و عرفان ملی و اخلاقیات ملی صورت بندی نکند اما تاثیری فراوان در استخوان بندی تعاریف علوم غیردقیقه ملی ما دارد چون مکتب اسلام در طول تاریخ با فرهنگ با کیملیک با منلیک و وارلیق ما در آمیخته و بومی عرفی و ملیزه شده است.

https://t.me/dr_abdoulgaffarebadie

زبان و ادبیات ملی (تورکی اسلامی) ۳۶

تبارشناسی فارسی و تورک

دکتر عبدالغفار بدیع

دوست فاضل اسکندر نامی چنین تحقیق می کند: فارسیها Pharisee یکی از قبایل یهودی تاثیرگذار و قدرتمند در تاریخ یهود بودند، لفظ فارسی، فارسی، پارس و حتی لفظ پارسی در هند، همگی به قومیت پارس اشاره دارد از این رو پارسیها در یهودیت به عنوان ساکنان اصلی سرزمین مقدس شناخته نمی شدند و این برعکس ساکنان اصلی اراضی مقدس معروف به «هاآرتزها» بود که مناسک یهودیت را بخاطر عدم تبعید و دوری از سرزمین اصلی یهود به درستی بجامی آوردند. پارسیها مسؤول بیشترین انحرافات دینی در یهودیت بودند و آن به سبب عقایدی بوده که از آیین زردشتی به یهودیت منتقل کردند، آنها دشمنان یهودیان صدوقی Sadducees تابع موسی بودند. یهودیت تمام عقاید بعدی خود از اعتقاد به پاداش و مجازات، سرزمین موعود، دریاچه آتش در جهنم... ابدیت روح و حساب پایانی را از فرقه پارسیها برگرفتند کهیمی

ایسلاملیق، تور کلوک و معاصیر لیق
مکتب ملّی (مکتب آذربایجان و تبریز) ۶۰
میللی مکتب
دگماتیسیم و مکتب تبریز ۲
دکتر عبدالغفار بدیع

۱
 خورشید حقایق‌ها شمس الحق تبریز است
 دل روی زمین بوسد آن جان سمایی را

جلال الدّین محمد بلخی رومی، حکیم تورک مسلمان، عارف شهیر جهانی، محبوب و معشوق کثیری از شیداییان جهان و مجذوبان عالم، شمس برخاسته از مکتب عرفانی تبریز را خورشید حقایق‌ها می‌داند و می‌نامد این مبالغه نیست. این خورشید حقایق در ارض و سمای تبریز بالیده و تالو و تشعشع یافته این عرفان هم فیزیکی است هم متافیزیکی هم دل در طبیعت دارد هم در ماوراء طبیعت، هم مکانیکی است هم دینامیکی هم زمینی است هم آسمانی. راز پویایی و گریز از مدار دگماتیسیم مکتب تبریز، در محصول دیالکتیکی از اضداد بودن آنست.

۲

تورکان مسلمان در ایران برای منافع مشروع خود همه راهها را رفته و چک کرده اند و همیشه در سختیها و در شهیدشدن، خطّ مقدم جبهه بوده اند. اما بدون داشتن یک استراتژی درست، بخصوص در این صدسال اخیر گرفتار ترسه دوشونجه و ترسه استراتژی شدند بنام مبارزه، با گرایش به مکاتب بیگانه چپ و راست ساختگی ما را به این شرایط امروز رسانده اند، روشنفکرانی که صلاحیت و صداقت مبارزه برای رهایی و فلاح را داشتند سر از مکاتب و سازمانهای بی سر و ته درآوردند همه اینها برمی گردد به فقدان فلسفه ملّی و علوم غیردقیقه ملّی چون لازمه جهان بینی، داشتن استراتژی و علوم غیردقیقه ملّی و فلسفه ملّی است همه ما و صاحبان مطالعه، غرب را بیشتر با مکاتب و علوم فلسفه آنها می‌شناختیم پیشرفت امروز غرب نیز مدیون فلسفه و همنوایی با علم بوده متأسفانه ما هنوز فلسفه ملّی مان از رهیافت و عقلانیت تاریخی مان، حقّاری و صیقل و بسته بندی و عرضه نکرده ایم؛ کوران بی عصا

۲

تورک از توره می‌آید یعنی توره نمیش یعنی تربیت یافته مدنیت دیده تورک یعنی قدرت و نیرو که هیچ وقت بی دولت نبوده و برای نخستین بار گوگ تورکلر واژه تورک را به کار برده اند خدا زمین و آسمان را آفرید و تورک را برای بشریت آفرید پس تورک یعنی مدنیت یعنی انسان به معنای واقعی کلمه.

۱. نسخه خطی کتاب جوامع الحکایات و لوامع الروایات از محمد عوفی: در ۱۴۰۰ سال پیش یعنی قرن اول هجری می‌نویسد: "در ایام او (عمر بن عبدالعزیز) بیست هزارکس در آذربایجان جمع گردیده اند و روی به خرابی ولایت آورده اند او عمر بن حاتم را بفرمود چهارهزار مرد ببر و با آن ترکان حرب کن... چون عمر بن حاتم برفت و با آن ترکان حرب کرد ایشان را منهزم کرد و اسیر بسیار بدست آورد." همین عبارت با اندکی جعل توسط جعفر شعار آذربایجان به آذربادگان تغییر یافته است. سندی بر حضور تورکان در آذربایجان در قرن اول هجری تقریباً ۴۰۰ سال قبل از ورود سلجوقیان به فلات ایران و آذربایجان.

۲. کتاب تاریخ پیامبران و شاهان ص ۱۳۱:
 حمزه اصفهانی در کتاب سنی ملوک الارض و الانبیاء به شرح رویدادهای تاریخی از آغاز خلقت بشر تا زمان زندگی خود می‌پردازد. در حمله پادشاه حمیر به هند و آذربایجان حاکم یمن می‌گوید:

"حارث رایش (تقریباً ۲۰۰۰ سال پیش) پادشاه حمیر از یمن بود نخست به دورترین ناحیه یعنی هند لشکرکشی کرد سپس با ترکان در آذربایجان جنگ کرد و جنگجویان آنان را کشت و فرزندانشان را اسیر کرد."

۳. نسخه خطی کتاب الکامل فی التاریخ نوشته ابن اثیر: در این سال مسلمة بن عبدالملک با ترکان در سمت آذربایجان جنگ کرد فتح کرد شهرها و قلعه‌ها که در آن حدود واقع بود. یعنی تقریباً ۱۳۵۰ سال قبل ۳۰۰ سال قبل از سلجوقیان.

۴. نسخه خطی کتاب مجمل التواریخ و القصص نوشته: "پس به آذربایجان آمدند و در آن جایگاه با افراسیاب و ترکان آذربایجان حرب افتادش اشاره به قوم حمیر ۲۱۰۰ سال پیش.

دانند و با فخر آن را به دوش می کشند یا مثلاً شاه گؤلو متعلق به شاهان قاجار است اما چنان تبلیغات می برند که گویا شاهکار پهلویین است یا مسجد شاه طهران که اسم اصلی اش مسجد سلطانی است و زمان قاجار ساخته شده چنان القاء می نمایند که متعلق به دوران پهلویهاست.

۵

شعوبیان، تورکان را دشمن شماره یک خویش می دانند حاضرند هر گونه امتیاز به غرب و شرق (مسیحیت کاتولیک و ارتدوکس و یهودی و ...) بدهند تا مانع از اتحاد جهان تورکی عربی اسلامی شوند، راز جهد بی توفیق و رنج افزون و سعی وافر شعوبیان در حمله به سفر پزشکیان به جمهوری آذربایجان و قرارگرفتن در اردوگاه تورکی عربی اسلامی در این بیماری لاعلاجشان نهفته است.

https://t.me/dr_abdoulgaffarebadie

حکمداری ملّی (تورکی اسلامی) ۵۷

به مناسبت صدور فرمان تاسیس مجلس توسط

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش

مشروطه ملّی (تورکی)

و

مشروطه غیر ملّی (فارسی) ۳

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

از نگاه فلسفه ملّی و متد هویت اندیش در تاریخ، مشروطه تورکی اگر محقق می شد ما اینک واجد یک کشور قانونمند با حاکمیتی مشروط به قانون و مجلسی نیرومند بودیم که توسط مشروطه شعوبی فارسی از میان برداشته شد نتیجه آن مشروطه قلابی که پاره ای دوستان من مدهوش و مرعوب آند از میان رفتن عقلانیت، حاکمیت، فلسفه، فرهنگ و حکمت و... تورکی اسلامی بود. تورکان مسلمان ایران خصوصاً آذربایجان فقر فلسفه دارند تا فلسفه ملّی خود را احیانکنند طوق تلخ بردگی و ذلت را بر گردن خواهند داشت:

هر که جز آگاه و صاحب ذوق بود

گفت او در گردن او طوق بود

هستیم و بودیم فردای مشروطیت و فردای انقلاب ۵۷ و فردای جنگ ۸ ساله و فردای اصلاحات و فردای... ما را مانند کاغذستمالی دور انداختند چون سیاه لشگر بودیم نه مبارز نه مصلح نه روشنفکر. ما در داخل و در چهارچوب شعوبیه در مقام منتقد، ایزارشیدیم مانند رضا براهنی های دیروز و پناهی های امروز. در این صدسال، ما هنوز نمی توانیم برای فرزندانمان نام تورکی دلبخواه را انتخاب کنیم از این جنس ترسه دوشونجه فراوان داشتیم که ندانسته پز و ژست مبارزمدنی و روشنفکری داده ایم. ما هنوز تاریخ ملّی ۱۵۰ سال اخیر خود را نمی شناسیم و جسارت تحلیل قاجار را نداریم و هنوز نمی دانیم ما دو نوع مشروطه داریم: مشروطه ملّی و غیر ملّی و تحلیل نکرده ایم تاسف بار است هنوز یک رستوران و یک کوچه بنام قاجار نداریم.

۳

مشروطه ملّی، پروژه تنظیمات و اصلاحات قاجار بود همیشه در مقابل مشروطه ضدتورک ماسونی ستارخانی قابل دفاع بوده و است، اگر تورکان توان و شناخت و تحلیل متفاوت از مشروطه ماسونی داشتند حتماً به مشروطه ملّی می رسیدند و پهلویها و شونیزم فارس و شعوبیه نمی توانستند کلاهی به این بزرگی سر تورکان بگذارند و در اداره مملکت محروسه حتی در زمان پهلوی قدرت پیدامی کردند امروز این همه در فلسفه سیاسی شونیزم ایران شهری صهیونی غرق نبودیم می فهمیدیم قهرمان مشروطه محمدعلی شاه قاجار تبریزی بوده نه ستارخان و باقرخان. هیچ وقت در این صدسال بخاطر فقر فلسفه و مکتب ملّی نتوانستیم خود را از شونیزم جراحی کنیم هنوز هم با وجود انفجار اطلاعات نتوانستیم مشروطه ملّی را بشناسیم و تحلیل کنیم و هزاران مقاله و کتاب در رابطه با کلی گویی از مشروطه که در خدمت شونیزم بوده نوشته شده نه تنها انرژی اندیشه های مثبت و ملّی را منحرف کرده و این همه هزینه بیخودی داده تا شعوبیه تقویت شده همه جریانهای ضدتورک شونیستی از مشروطه ماسونی ستارخانی برای فریب تورکان استفاده کرده اند.

۴

با فرقه ای پر رو و بی شرم و سارق مواجهیم که هم کلمات ما را می دزدند هم مصطلحات ما را هم دامها و نشانهای ما مثلاً بیرق آصلان گونش (شیر و خورشید) نسل اندر نسل متعلق به تورکان بوده اما شعوبیان پهلوی از آن خود می

مشروطه غیرملّی فارسی شعوبی مجوسی صلیبی ماسونی با ما تورکان مسلمان ممالک محروسه و تورکان ایالت آذربایجان چه کرد؟

۱. قطع پیوند ممالک محروسه با ریشه‌های تورکی اسلامی آن و جایگزینی آن با «ایران آریایی فارس محور و سکولار».

۲. حذف قاجار

۳. حذف زبان و فرهنگ تورکی

۴. مشروعیت زدایی از اسلام

۵. حکمت زدایی از توره

۶. ایجاد طبقه جدید حاکم

۷. مرکزگرایی فارسی

۸. تغییر خط و زبان مکاتبات دولتی از تورکی به فارسی خالص

۹. تغییر نامها و جغرافیاها (مانند حذف نامهای تورکی از شهرها)

۱۰. آغاز اجباری کردن آموزش فارسی در مدارس تحت نظارت رضاخان

۱۱. ایجاد نهادهای نوین مانند «فرهنگستان زبان فارسی» با هدف خالص سازی زبانی

۱۲. حذف رجال تورک مسلمان از ساختار قدرت (از دربار تا ارتش و وزارتخانه‌ها)

۱۳. ایجاد نیروهای جدید مانند شهربانی، ژاندارمری، سازمان اطلاعات، با افسران فارسی زبان

۱۴. برخورد شدید با نمادهای دینی، از جمله لباس روحانیت، مدارس دینی، نهادهای وقف و...

۱۵. حذف تاریخ قاجار و پیدایش و ستایش کوروش بمثابه محور تاریخ هخامنشی

۱۶. از خودبیگانگی ملّی و هویتی در چند نسل بعدی

۱۷. نسلهای دهه ۱۳۰۰ و ۱۳۴۰، محصول سیستم آموزشی‌ای شدند که هیچ نشانی از تاریخ قاجاری، اسلامی یا تورکی در آن نبود.

۱۸. آغاز مقاومت‌های منطقه‌ای و هویتی:

در دهه‌های بعد، خیزشهای خوزستان، آذربایجان، کردستان و بلوچستان واکنشهایی به این پروژه مهندسی هویتی بودند.

مشروطه فارسی، پروژه‌ای بود برای جعل تمدن و خلق گفتمان بر پایه حذف تورک، نفی اسلام و طرد توره.

ما باید ترسه قهرمانانی را که مدال بردگی و الینگی و آسیمیلیگی و باخت را بر گردن ما و رهیافت تاریخی ما انداخته اند نقدکنیم یکی از این ترسه قهرمانان ستارقره داغی یا همان ستارخان است:

ادوارد براون می گوید:

"ستارخان یک دلال اسب بی سواد و جاهل قره داغی است که در مورد مفهوم مشروطیت چیز بیشتری از رحیم خان نمی داند وی نوعی لوطی در تبریز بود و قبل از کودتای ژوئیه ۱۹۰۸ (انهدام مجلس) بعنوان یک "فدایی" ثبت نام نموده بود. هنگامی که مبارزه در تبریز آغاز گردید وی شجاعت و روحیه رهبری قابل توجهی از خود نشان داد که توانست سلطه خود را بر لوطیهای محله خویش محرز نماید... داستان مبارزه تبریز طی تابستان ۱۹۰۸، داستان غربی است. عملاً ظرف سه هفته پس از کودتا، همه چیز به پایان رسید. ملتون تسلیم شدند، باقرخان که یک گردن کلفت ترسو بود، یک پرچم روسی را بر فراز منزل خود افراشته بود؛ و رحیم خان شهر را در اختیار خود داشت. ستارخان همراه حدود ۲۰۰ تن سوار، هنوز مقاومت می کرد. بیرحمی نفرت انگیز قره داغیها مردم شهر را مجبور کرد که مجدداً اسلحه بدست بگیرند. سپس ستارخان خود را نشان داد. البته قفقازیه‌ها به وی کمک کردند... پایداری و اطمینان سرزنده وی بود که عمدتاً به نجات تبریز کمک کرد... اما موفقیت، او را فاسد نمود. شروع به غارت شهروندان بی آزار نمود؛ منزل وی مملو از غنائم بود؛ یازده دستگاه پیانوی سرقت شده، زینت بخش اطاق پذیرایی وی بود؛ وی به شرابخواری کشیده شد؛ زنهای بسیاری اختیار کرد؛ دیگر در صفوف جنگ و آتش مشاهده نشد بلکه با تن آسایی در سایه شهرت خود زندگی می کرد... پس از محاصره (تبریز)، رفتار وی رسوایی آمیز بود و او و باقرخان عمدتاً مسئول طولانی شدن اقامت سربازان روسی بودند. رفتار وی در اردبیل قابل سرزنش بود و این رفتار علت عمده قیام شاهسونهایی بود که رؤسایشان جهت پیشنهاد تسلیم آمده بودند. ستارخان، با رفتاری در خور مستان، آنها را با بی ادبانه ترین لحن مورد اهانت قرار داد... در این موقع ستارخان با فرومایگی این شهر بدبخت را به حال خود رها ساخت و به تبریز گریخت. در آنجا آشکارا به مخبر السلطنه (حاکم آذربایجان) توهین و حکومت در تبریز

نکرد. ستارخان فقط مقابل شاه شاخ بود و الا زمانی که روسها آذربایجان را شخم می‌زدند در طهران نشسته و با صدنوک خود قلیان می‌کشید. او را هم باید در لیست طولانی ترسه قهرمانانی همچون امیرصغیر، کسروی، سید حسن تقی زاده، میرزا کوچک جنگلی، پیرم ارمنی، حیدرعمواوغلو، پسین، رضاخان، مصدق و... قرارداد.

۲

اگر بست‌نشینی در شاه عبدالعظیم و بدنال آن بست‌نشینی در سفارت انگلیس را نقطه آغاز جنبش مشروطه‌خواهی بدانیم اهداف این دو به ترتیب به قرار ذیل است:

۱. نبودن عسگر گاریچی در راه قم
۲. بازگرداندن حاجی میرزا محمد رضا از رفسنجان به کرمان
۳. بازگرداندن تولیت مدرسه خان مروی به حاجی شیخ مرتضی

۴. بنیاد عدالت‌خانه در همه جای ایران
۵. روان گردانیدن قانون اسلام به همگی مردم کشور
۶. برداشتن مسیو نوز از سر گمرک و مالیه
۷. برداشتن علاءالدوله از حکومت تهران
۸. کم نکردن تومانی ده شاهی از مواجب و مستمری". (کسروی، ۱۳۹۰، ص ۷۸)
- بست‌نشینیان سفارت انگلیس درخواستهای ذیل را به واسطه شارزادفل انگلیس به حضور شاه ارسال کردند:
۱. بازگشت علمای اعلام
۲. عزل شاهزاده اتابک
۳. افتتاح دارالشوری
۴. قصاص قاتلین شهدای وطن
۵. عودت مطرودین (رشدیه و دیگران)". (همان، ص ۱۲۳)

خواستها کاملاً بسیط و واضح و نشان از برخاستن آن از دل یک سنت اسلامی داشت: عدالتخانه و دارالشوری و روانی قوانین اسلام

۳

مشروطه شعوبی فارسی نه با جنگ و شمشیر بلکه با تغییر معنایی مفاهیم وارد میدان شد. تمام کوشش جایگزینی مفاهیم برخاسته از رهیافت تاریخی تورکان مسلمان با

را تقریباً غیرممکن ساخت. در تمام این مدت من در تبریز بودم و می‌توانم بشما اطمینان بدهم که تمام مشروطه‌خواهان مهتر از ستارخان آزرده خاطر بوده و خواستار برکناری وی بودند.

یادداشت شماره (۲)

انقلاب ایران، ادواردیرون، ۳۷۲-۴

حکمداری ملّی (تورکی اسلامی) ۵۸

به مناسبت صدور فرمان تاسیس مجلس توسط

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ش

مشروطه ملّی (تورکی)

و

مشروطه غیرملّی (فارسی) ۴

دکتر عبدالغفار بدیع

آذربایجان و ممالک محروسه ایران گرفتار یک ترسه دوشونجه و ترجیح بلامرجّح میان ستار و قاجار است. ستار دلال اسب و بز بهادری شیخی مذهب که مقابل پادشاه ممالک محروسه ایستاد و در جریان اختلاف شاه و مجلس از دستورات طهران تبعیت نکرد. در جریان مشروطه، با بdsوادی تمام، آلت فعل مارکسیستهایی مانند علی مسیو و حیدرعمو اوغلو در تبریز شد و عملاً موجبات اشغال آذربایجان توسط روسها گشت. ایستادگی او مقابل قشون عین‌الدوله، موجب اشغال و سقوط طهران گشت. فرقه‌های سیاسی هر کدام به امامزاده او دخیل بستند و از او که هیچ خدمتی به مملکت نکرد بت تراشیدند. حتی فرقه دموکرات و مجاهدین و فرقه ضالّه طاغوتی ایرانشهری. پس از عزل محمدعلی شاه قاجار تبریزی، دولت، سپهدار ستارخان را به طهران کشاند پیشنهاد قبولی پست در کابینه را به وی دادند اما قبول نکرد مزرعه ای را در تبریز (باغلار باغی فعلی) را می خواست که کشاورزی کند کل آذربایجان به فنا رفته بود قهرمان ما در طهران زاهد شده بود چرا در قدرت سهیم نشدی؟! مشروطه‌خواهان چندی بعد، او و قماش تحت فرمانش را زخمی، خلع سلاح و گوشه‌نشین کردند. با گلوله دوست ارمنی چندین ساله اش پیرم خان زخمی و چندی بعد هم به حال ذلت‌باری از دنیا رفت. این نشان داد که هیچ تورکی به هیچ ارمنی ای نباید اعتماد کند. برای ستارخان کسی در آذربایجان و تبریز گریه

حکمداری ملی (تورکی اسلامی) ۵۹
به مناسبت صدور فرمان تاسیس مجلس توسط
مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش
مشروطه ملی (تورکی)
و
مشروطه غیر ملی (فارسی) ۵
دکتر عبدالغفار بدیع

واژه‌هایی غربی مدرن بود (لیبرته، آگالیت، فراترئیت) انقلاب فرانسه یک تثلیث ساخت:

الف) «قانون»

در مشروطه تُورکی، قانون در تداوم با شریعت و توره تعریف می‌شد. اما در مشروطه فارسی: عرف سکولار اروپایی ترجمه شد؛ شریعت، تدبیر حکمای مسلمان و فقه دیوانی قاجار کنار گذاشته شد و قانون در خدمت نخبگان جدید قرار گرفت تا با آن مشروعیت سنتی حاکمیت تورکی را تخریب کنند؛ بنابراین قانون، از ابزار تنظیم قدرت مشروع، به ابزار انتقال قدرت به گفتمان بی‌ریشه غرب‌گرای فارسی بدل شد.

ب) «مجلس»

در سنت قاجاری و مشورت تورکی اسلامی، مجلس بود به معنای دیوان اهل حل و عقد، یا شورای خردمندان. اما: مجلس مشروطه فارسی به ابزاری برای تمرکز قدرت در دست طبقه‌ای غرب‌گرا، ضد تورک و اسلام و فاقد مشروعیت تاریخی بدل شد؛ ساختار آن با الهام از پارلمان فرانسه و بلژیک طراحی شد، نه از شوراهای عثمانی یا قورولتای ها و دیوان‌های فارابی‌وار؛ مجلسی که پدران در سفارت انگلیس بست نشستند، در عمل از مشروعیت دینی و مردمی تهی شد؛ مجلس جدید، عملاً به جای نماینده مردم، به بازوی قانونی طبقه جدید فرنگ‌رفته تبدیل شد و این مجلس به توپ بسته شد.

ج) «تجدد»

در سنت تورکی اسلامی، تجدد به معنای «نوسازی متکی به تجربه تاریخی» بود. اما در گفتمان مشروطه فارسی: تجدد معادل «فرنگی‌مآبی» شد؛ تقلید از ظواهر تمدن غرب، جایگزین بازسازی عقلانیت سنتی شد؛ مدارس، پوشش، زبان، مفاهیم، و حتی نوع نگاه به دین، بر اساس ترجمه‌های فرانسوی - روسی بازتعریف شد؛ تجدد، تبدیل شد به «بی‌هویتی مدرن» با محوریت تقلید کورکورانه از اروپا.

۱ در توزین و تقییم یک انسان و یک مکتب می توان دو نوع سوال پرسید:

۱. چه کرد؟

۲. چه نکرد؟

نکرده ها جاهای سفید و نانوشته یک کتاب است که اهمیتش کمتر از بقیه نیست. مثلاً ناصرالدین شاه خیلی کارها کرد خیلی کارها نکرد:

وی مثل دیگر شاهان قاجار شخصی بود تورک و مسلمان به عبارتی تا حدّ زیادی دیندار. وی از شیخ جمال الدین اسدآبادی بیشتر مقتّد به نماز بود. با اینهمه، او (یا پدر حکیمش محمدشاه قاجار تبریزی) هرگز تلاش نکرد که جامعه یا حتی نزدیکان خود را به شریعت وادار کند. در دوران او و پدرش آزادیها و حقوق اقلیتهای دینی رسماً محترم شمرده شد. با پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار تبریزی بود که سر و کله مدرنیته در ایران پیدا شد. خود او در پایه‌گذاری بسیاری از مدرنیات نقش داشت. با این حال او هیچگاه بر طبل توسعه آمرانه نکوبید، سعی نکرد «مستبد منور» یا «مصلح اجتماعی» باشد، و سعی نکرد مردم ممالک محروسه قاجار یا ایران را به زور وارد دنیای مدرن کند. او نخواست و مدعی نشد و تلاش نکرد که ایرانیان را «آدم کند»، یا ایران را به «دروازه‌های تمدن بزرگ» برساند، یا مردم را به «مقام انسانیت برساند»، یا ایران را «ام‌القرای جهان اسلام» کند، یا «تمدن بزرگ ایرانی» را احیا کند، یا «فرهنگ مردم را اصلاح کند»، از عناوین و القاب تشریفاتی معمول هر دربار شاهی که بگذریم، نه خود را پدر ملت ایران نامید، نه بزرگ ارتشداران، نه پیشوا و ... آزادی اقتصادی نسبی که در زمان او حاکم بود، به ایجاد طبقه‌ای غنی و ثروتمند از بازرگانان انجامید. در آن سالها بود که از حجم تیول‌های دولتی کاسته شد و مالکیت زمین، گستره‌ای

بزرگ ارتشداران فرمانده هستیم که هر جا را امر کنند فتح کنیم» رضاشاه به اطرافیاناش گفت: «قشون من عالیترین قشونی است که امروز در دنیا می توان نشان داد و این ادعا که فرمانده گروهان اول کرده، درست است» (خاطرات سپهبد امیراحمدی). یک ماه بعد، ارتش مدرن رضاشاهی حتی به اندازه یک نصفه روز هم نتوانست در مقابل نیروهای متفقین دوام بیاورد و کاملاً و تماماً در کمتر از یک روز فروپاشید. یا محمدرضاشاه که دو سال قبل از انقلاب می خواست به حکمرانان غربی حکمرانی را بیاموزد، به فنا رفت. این لاف و گزافگویی تنها در میان سیاستمداران ما نبوده. روشنفکران ما هم در آن ید طولایی داشتند: از آقاخان کرمانی و شیخ جمال افغانی و ملکم خان بگير تا شریعتی و ساعدی و شاملو و... نارسسیسم آشکار و پنهان اینها بود که آنها را در نزد توده محبوب کرد و فقدان همین نارسسیسم است که موجب شده ناصرالدین شاه در نزد روشنفکران منفور باشد.

حکمداری ملّی (تورکی اسلامی) ۶۰

به مناسبت صدور فرمان تاسیسی مجلس توسط

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش

مشروطه ملّی (تورکی)

و

مشروطه غیر ملّی (فارسی) ۶

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی، با درخواست مردم، با رضایت خویش، قدرت و اختیاراتش را به مردم واگذار کرد. بدون آنکه قطره‌ای خون از دماغ کسی ریخته شود. شاید نه تنها در تاریخ این سرزمین بلکه در تاریخ جهان بی نظیر باشد. یک سلطان تورک مسلمان تربیت یافته در مکتب تبریز وارث عقلانیت تورکی هزاران ساله می توانست چنین واگذاری و تقسیم و توزیع قدرت را انجام دهد. اما در مقابل، مشروطه خواهان شعوبی چه کار کردند؟ آیا در راستای نهادینه کردن نظام مشروطه قدمی برداشتند؟ نه. چرا؟ به بیان دکتر کیانی چون هدفشان برقراری حکومت مشروطه نبود. در زمانه حکومت مشروطه و استقرار دارالشوری تقریباً ۲۰۰ انجمن در بیخ گوش دارالشوری در

بیشتر از زمینداران قدیمی یافت. تلاش نشد که برای رسیدن به سربازی از توسعه، اقتصاد و تجارت با خارج دولتی شود.

برعکس تصوّر عام، همان روال می توانست در دهه‌های بعد به خصوص با جهانی شدن نتایج انقلاب صنعتی، رشد اقتصادی خیلی معقولتر و در عین حال کم رانتری را در ایران شکل دهد.

۲

خاطرات ناصرالدین شاه را که می خوانیم، در او شخصیتی می یابیم تیزبین و باهوش. با اینحال و با اینکه در حکومت تقریباً ۵۰ ساله اش ممالک محروسه قاجار بعد از سالها توانست ثبات و امنیت قابل توجهی بیابد، هیچگاه از او آن توهمات و خودبزرگ بینی که در بعدی ها و در بسیاری از سیاستمداران و روشنفکران دیده ایم وجود نداشت. پادشاه باسواد، سفر کرده، کتاب خوانده و هنرمند از تملق و مدح خویش بیزار بود می توانست اجازه دهد مداحانی دور وی را بگیرند ولی نکرد.

اعتمادالسلطنه در خاطرات خود نقل می کند که روزی حکیم الممالک تملق گوین به شاه گفته که در زیر سایه شاه بیماری و بلا و جنگ نداریم! شاه با تندی جواب داد که: مردک، با کی می توانیم بجنگیم؟ ما قدرت جنگ نداریم و نیازی به جنگ نداریم! سخنی به غایت درست به شرطی که همسایگان ایران آن زمان را به خاطر بیاوریم (روسیه، عثمانی، بریتانیا)، این واقع بینی را در تمام نوشته ها و گفته های او می بینیم. پزشکیان هم بدون توهم واقع بینانه می گوید چرا جنگ؟! هیچ سلطان تورکی متوهم نبوده همگی واقع بین بوده اند و این برخاسته از فلسفه و حکمت و عرفان تورکی بود.

۳

او آنچه را که با قدرت نظامی نمی توانست پیش ببرد، با سیاست ظریفی از موازنه بین قدرتها و حتی بازی دادن آنها، با دیپلماسی و سفرهای خارجی، نگارش سفرنامه و گسترش روابط خارجی با دولتهای ثالث مانند آمریکا پیش برد. دیپلماسی عاقلانه و واقع بینانه ناصرالدین شاه را در هیچ دوره ای بعد از او شاهد نبودیم. مقایسه کنید با رضاشاه! در سال ۱۳۲۰، یکی از فرماندهان گروهان دانشکده افسری به شاه نوشت: «اگر قشون سلم و تور هم به میدان ما بیاید، شکست خواهد خورد. منتظر امر اعلیحضرت

سیاسی و علم روز عبارت بود از مطالعه رمان سه تفنگدار، سیاحتنامه ابراهیم بیگ، چند شماره نشریه حبل‌المتین و چند کتاب در فیزیک و شیمی. یا یحیی دولت‌آبادی یکی از بست نشینان و مبارزان مشروطه بود با اینکه به استبداد رضاپالانی اعتراف و اقرار داشت (حیات یحیی، ج ۴، ص ۲۲۳) نه تنها در خدمت استبداد درمی‌آید بلکه آن را با آب و تاب شرح می‌دهد. دولت‌آبادی آزادی‌خواه و مشروطه‌طلب می‌نویسد: "سردار سپه...مدیر روزنامه حیات جاوید را با خُرد کردن دندانهای او بواسطه مشت خود سیاست کرد و بدن مدیر ستاره ایران حسین صبا را با زدن ۳۰۰ شلاق مجروح ساخت.."

روزی نگارنده آگاه شده که نظامیان به اداره روزنامه وطن ریخته مدیر آن میرزاهاشم خان را بطوری که مشرف به مرگ شده است زده‌اند "همان، ص ۲۸۲".

۳

شعار و حقوقی که در مشروطیت از آنها دم زده می‌شد برای مردم ممالک محروسه در آن زمان کاملاً ناشناخته و نامفهوم بود و طبیعتاً ملت به خاطر چیزی که فهمی از آن ندارد شورش یا قیام نمی‌کند افرادی که در صحنه بودند یا اجیران اروپا بودند یا فریب خوردگان داخلی آنها، مثلاً سردار اسعد دزد دیروز و ماسون اعظم جهت حفظ منافع انگلیس قاطی مشروطه چی‌ها شده بود خوب این الدنگ که خان عده‌ای بختیاری بود یعنی برای تحدید اختیار و قدرت خود قیام کرده بود یا بختیاری‌هایی که حتی سوادخواندن و نوشتن نداشتند چطور مفاهیم مشروطه را حالی می‌شدند چه رسد به اینکه قیام کنند خود اسعدبختیاری، رئیس قبیله هیچ درکی از مشروطه نداشت. بهش گفته بودند بیا حمله کن تهران و شاه را تحت فشار بگذار تا اصفهان را هم به قبیله شما بدهد. چرا اسعدبختیاری با عجله از اروپا برگشت که به تهران حمله کند و چرا موقع حمله روی تفنگش شعار «مرگ بر تورک» نوشته بود. این تفنگ را از کجا آورده بود؟ چه کسی به وی هدیه داده بود؟...بختیاریها در مسیر بندر محمره و عبّادان به اصفهان و طهران به راهزنی و غارت مشغول بودند شعوبیه مدرن با بردن اسعد به اروپا و آموزش وی و دادن تفنگ و پول بختیاریهای دزد را رام او کردند و بعدها از نیروی سرکوب و غارت آنها در جهت کنترل و سرکوب تورکها و مثلاً اشغال طهران استفاده کردند.

مسجد سپهسالار دفتر داشتند که بیشترشان دارای نیروی نظامی (مجاهد) بودند و روزی نبود که توطئه‌ای علیه حکومت مشروطه مستقر نچیده باشند. تاجری را سرکیسه نکرده باشند اعمال خودسرانه و قانون‌شکنانه اینها بارها مورد اعتراض محمدعلیشاه قاجار تبریزی قرار گرفت. اما نه تنها هیچ اقدامی برای جلوگیری از اعمال هرج و مرج طلبانه‌شان صورت نگرفت بلکه محمدرضاشیرازی در روزنامه‌اش به نام مساوات نوشت: ام‌الخاقان مادر شاه فاحشه است. حیدر عمو و اعلی کمنویست جانی و تروریست نامدار طرح ترور محمدعلیشاه را ریخت و اجرا کرد. بدینسان بود که محمدعلیشاه برای حفاظت و صیانت از نظام مشروطه و برای رویارویی با این شرارت‌پیشگان دست به اسلحه برد. در این نبرد مشروطه‌خواهان ملی (تورکی) یعنی، شاهان قاجار شکست خوردند و مشروطه‌خواهان فارسی شعوبی یعنی فراماسون‌ها، سوسیال دمکرات‌ها و دانشاکیها به کمک ارادل و اوپاش تبریز و تهران پیروزشدند و همه چیز نابود شد. اینک ترمیناتورهای قانون و مشروطه و عدالت و عقلانیت قریب به ۱۲۰ سال است به نام مشروطه‌خواه، آزادیخواه و دمکرات ستوده می‌شوند. بدتر از آن قلچماق‌هایشان، بنام قهرمان ملی افکار عامّه را تغذیه می‌کنند. باریک بینان واجد خرد بیدار، صفّ خویش را از طیف ساده لوحان بds واد بعضاً متصل به چت جی پی تی جدا کرده و سخت در پی آنند که بدانند بر این ملت و ملل ممالک محروسه چه رفته است؟! به تبیین و تفسیرهای آبکی و قشری و سطحی مغرضانه پان‌ایرانیستی و کمنویستی مبنی بر ستایش دشمنان تورک و قاجار بنام قهرمان ملی ارج و واقعی ننهند.

۲

شیخ ابراهیم زنجانی یکی از مشروطه چی‌های قلابی تجددخواه بود که براحته حکم قتل مخالفان را صادر می‌کرد به اقرار خویش همه اندوخته‌اش از دانش

مستطابان حجج اسلام سلمهم الله تعالى و مجلس شورای ملی ابلاغ نمایند...»

متن فرمان مظفرالدین شاه مبنی بر تشکیل مجلس، مورخ چهاردهم جمادی الثانی ۱۳۲۴ ق

«جناب اشرف صدراعظم از آنجا که حضرت باری تعالی جل شانته سر رشته ترقی و سعادت ممالک محروسه ایران را بکف کفایت ما سپرده و شخص همایون ما را حافظ حقوق قاطبه اهالی و رعایای صدیق خودمان قرار داده لهذا در این موقع که اراده همایون ما بر این تعلق گرفت که برای رفاهیت و امنیت قاطبه اهالی ایران و تشیید مبانی دولت، اصلاحات مقننه به مرور در دوائر دولتی و مملکتی به موقع اجرا گذارده شود، چنان مصمم شدیم که مجلس شورای ملی از منتخبین شاهزادگان قاجاریه، علما، اعیان، اشراف، ملاکین و تجار و اصناف به انتخاب طبقات مرقومه در دارالخلافه تهران تشکیل و تنظیم شود که در مهام امور دولتی و مملکتی و مصالح عامه مشاوره و مذاقه لازمه را به عمل آورده به هیات وزرای دولت خواه ما در اصلاحاتی که برای سعادت و خوشبختی ایران خواهد شد اعانت و کمک لازم را بنماید و در کمال امنیت و اطمینان عقاید خود را در خیر دولت و ملت و مصالح عامه و احتیاجات قاطبه اهالی مملکت به توسط شخص اول دولت به عرض برساند که به صحنه همایونی موشح و به موقع اجرا گذارده شود. بدیهی است که به موجب این دستخط مبارک نظامنامه و ترتیبات این مجلس و اسباب و لوازم تشکیل آن را موافق تصویب و امضای منتخبین از این تاریخ معین و مهیا خواهد نمود که به صحنه ملوکانه رسیده و بعون الله تعالی مجلس شورای ملی مرقوم که نگهبان عدل است افتتاح و به اصلاحات لازمه امور مملکت و اجرای قوانین شرع مقدس شروع نماید و نیز مقرر می‌داریم که سواد دستخط مبارک را اعلان و منتشر نمایند تا قاطبه اهالی از نیت حسنه ما که تماما راجع به ترقی دولت و ملت ایران است کمابغی مطلع و مرفه الحال مشغول دعاگویی دوام این دولت و این مجلس بی‌زوال باشند. در قصر صاحبقرانیه به تاریخ چهاردهم جمادی الثانی ۱۳۲۴ هجری در سال یازدهم سلطنت ما»

۳

تخریب قاجار بخاطر این است که تورکان به حاکمیت و اداره سیاسی فکر نکنند هنوز هم بیشتر روشنفکران تورک نمی‌دانند چرا قاجار تخریب می‌شود! هنوز هم مشروطه را

حکمداری ملی (تورکی اسلامی) ۶۰

به مناسبت صدور فرمان تاسیس مجلس توسط

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش

مشروطه ملی (تورکی)

و

مشروطه غیر ملی (فارسی) ۸

دکتر عبدالغفار بدیع

اتفاقا فرمان مشروطه را محمدعلیشاه قاجار تبریزی صادر کرد. او برای نخستین بار در آن دستخط، لفظ مشروطه را بکار برد و پذیرفت که حکومت، مشروطه باشد و این شد فرمان مشروطه نه آن فرمانی که مظفرالدین شاه صادر کرده بود. فرمان مظفرالدین شاه قاجار تبریزی تنها برای تشکیل مجلس بود و ما به غلط آن را فرمان مشروطه تصور می‌کنیم. مردم اصلا نمی‌دانستند مشروطه چیست، همچنان که نمی‌دانستند مشروعه به چه معناست. آنها تنها به دنبال عدالتخانه بودند. گرچه به متن اصلی این فرمان در موزه ها و اسناد خطی معتبر دسترسی پیدا نکردیم چون شعووبیان حتا با چاقو در موزه ها برخی اسناد تورکی از بین می‌برند به جعل کردنش خرسند نیستند اما آنچه رایج بوده را علی فرض پذیرش به زبان فارسی می‌توان عینا آن دو فرمان را آورد :

۲

متن فرمان محمدعلیشاه مبنی بر پذیرش مشروطه،

مورخ ۲۷ ذی‌الحجه ۱۳۲۴ ق

«جناب اشرف صدراعظم، سابق هم دستخط فرمودیم که نیت مقدسه ما در توجه به اجرای اصول قانون اساسی که امضای آن را خودمان از شاهنشاه مرحوم انارالله برهانه گرفتیم بیش از آن است که ملت بتوانند تصور کنند و این بدیهی است که از همان روز که فرمان شاهنشاه مبرور انارالله برهانه شرف صدور یافت و امر به تاسیس مجلس شورای ملی شد، دولت ایران در عداد دول مشروطه صاحب کنستیتوسیون (قانون) به شمار می‌آید. منتهی ملاحظه‌ای که دولت داشته این بوده است که قوانین لازمه برای انتظام وزارتخانه‌ها و دوائر حکومتی و مجالس بلدی مطابق شرع محمدی صلی‌الله علیه و آله نوشته و آن وقت به موقع اجرا گذاشته شود. عین این دستخط ما را برای جنابان

زنبور یا مورچه، یک ملکه (Queen) مطلق العنان است باقی تابع بی چون و چرا او هستند این تبعیت محض خروجی اش عسل می شود. طبیعت هم بدون مشورت و عدالت بلانازل می کند: سیل و زلزله و بیماری و مرگ و... انسان تبعیت می کند. پس استبداد انسانی تقلیدی از سلطه طبیعت می شود زیرا انسان جزوی از طبیعت است فیلسوفانی مثل نیچه هم (will to power) خواست قدرت را یک میل طبیعی دانسته اند اگر آدمیان برابر بودند نیازی به استبداد نبود استبداد، تجلی طبیعی ساختار نابرابر غرایز و تواناییهای بشری بود. زمین و یا تمام کرات جاذبه و فشار نداشته باشند همه تبدیل به ذرات شوند و از هم بگسلند نظامهای اجتماعی هم بدون فشار و قدرت نمی توانند نظم داشته باشند. در شرق نیز شاه، آفتابی در مرکز منظومه عالم بود همانگونه که آفتاب در نورپراکنی و حرارت از کسی اجازه نمی گیرد در حکمرانی نیز حکمها و فرمانها بعضا بدون مشارکت و مشورت شاه صادر می شد. اگر هابز می گفت انسان گرگ انسان است (homo homini lupus est) آنها در دنیا دولت مستبد می توانست خوی درندگی آدمیان را مهار کند پس

استبداد نیروی فشار منبثق از طبیعت بود که خوی درندگی آدمیان را مهار و آنها را زیر لوای قانون و نظم درمی آورد. این یک امر جاری و ساری در جامعه بوده است هنوز هم هست. پس استبداد دو نوع است:

۱. طبیعی

۲. غیرطبیعی

استبداد جوامع ماقبل صنعت و جامعه دهقانی و سنتی ما مثل قاجار یک استبداد طبیعی بود یعنی بهره گیری از قدرت و سلطه قاهره برای ایجاد نظم و امنیت و مهار خوی درندگی و زیاده خواهی آدمیان.

اما استبداد غیرطبیعی (سزارین) مثل استبداد پهلوی یک استبداد مصنوعی و ساختگی بود یعنی بهره گیری از قدرت و سلطه قاهره برای نگه داشت خود. استبداد رضاپالانی از نوع دوم و استبداد قاجاری از نوع نخست است.

۳

همه هستی تحت فشار سر پا هست. لازمه نظام دهقانی سنتی استبداد بود که هزاران سال دوام داشت نظامی که دو طبقه رعیت و ارباب داشت. اگر ارباب، رعیت را از

با ذائقه ایران شهری یا کمونیستی یا لیبرالی تحلیل می کنند. آذربایجان در انتخاب میان مشروطه ملی مکتبی تورکی اصیل با مشروطه غیرملی غیرمکتبی غیراصیل شعوبی گیج و منگ است نمی داند که مشروطه فارسی نه انقلاب بود نه جنبش بلکه کودتایی خزنده برای تحویل و تسلیم حکومت از تورکان به افراس بود.

۴

بعد از سرنگونی حکومت تورکان مسلمان قاجار (مشروطه ملی) تمام مشروطه چی های فارسی شعوبی بدون استثناء همه شان کارگزار استبداد پهلوی گشتند اگر اینان واقعا مشروطه می خواستند یعنی قانون و تحدید قدرت و عدم استبداد چرا در خدمت استبداد درآمدند مثلا سیدحسن تقی زاده ماسون معروف و عضو انجمن غیبی تبریز وزیر مالیه و سفیر رضاپالانی شد.

حکمداری ملی (تورکی اسلامی) ۶۰

به مناسبت صدور فرمان تاسیس مجلس توسط

مظفرالدین شاه قاجار تبریزی ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش

مشروطه ملی (تورکی)

و

مشروطه غیرملی (فارسی) ۹

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

تقسیم مشروطه، یک جراحی فلسفی، علمی و سیاسی از پیکره شعوبیه و رهایی از بلاتکلیفی فکری است. زیرا مشروطه ملی تورکی اصلا انقلاب نبود نوعی تنظیمات، تمشیات و اصلاحات بود اما مشروطه شعوبی فارسی کودتای خزنده بود میان این دو فرقی است فارق.

۲

اما قصه استبداد

استبداد را هم بسان مشروطه باید به طبیعی و غیرطبیعی (سزارین) تقسیم نمود زیرا قاجار را متهم به استبداد می کنند کدام استبداد؟ در قاعده الحق لمن غلب (غزالی) بقا در طبیعت از آن قویتر است شیر سلطان جنگل است نه به دلیل عدالت یا رای حیوانات. بلکه سلطه دارد و چون سلطه دارد سلطان است. در زندگی گرگها و زنبورها اطاعت محض از رهبر وجود دارد در یک کلونی

اسلام مَلّی (تورکی) ۷۳
و
اسلام غیر مَلّی (شعوبی)
نقدی بر اصلاحگران اسلام شعوبی ۳
مهندس مهدی بازرگان
غافل صادق
دکتر عبدالغفار بدیع

خوش دارم پس از شیخ جمال و شریعتی از بازرگان پکی در راهی پوک هم سخنی رود زیرا او هم در اردوگاه شعوبیان و ترسه متفکران اسلام جای دارد با خوانشی مضحک از اسلام بدون توجه به هویت خویشتن و تورکیت خویش. وی از اصلاحگران شعوبی فارسی بود با اینکه تورک بود اما در آثارش دفاعی از کیملیک و هویت خویشتن وجود ندارد. ترازوی سنجش ترسه دوشونجه و دوغرو دوشونجه تورکلوک، ایسلاملیق و معاصرلیق است حتا در مقدمه ای که بر کتاب روح ملتها نوشته بود اثری از دفاع وی از تورکیت ندیدم .

۲

بازرگان می کوشید ثابت کند مارکسیسم، علمی نیست، مثل تضاد دیالکتیکی دکتر سروش که البته مطلبی درست است. ولی بازرگان بیشتر از آنچه از دین، علم را بیرون کشد از علم، دین را بیرون می کشید. مهندس توانایی بود لوله کشی آب و سیستم فاضلاب طهران از خدمات او بود. حسن نیت و شخصیت سالمی داشت اما قربانی شعوبیه بود و سرگشته عقیده زمانه خویش .

۳

بازرگان با اینکه به زیان دولتی کردن اقتصاد واقف بود چون خودش کارآزاد کرده بود اما اجازه داد بدترین دولت دزدانها و مخربترین مصادره ها در دولت مستعجلش رخ دهد و تقریباً هیچ مقاومت جدی نکرد. با شرق و غرب نخواست در بیفتد بعد از گروگانگیری دیپلماتهای آمریکایی توسط دانشجویان چپ اندیش استعفاداد. نگاهش به دنیا و روابط کشورها و "استعمارستیزی کور و کبود و بی فلسفه" ادامه همان دیدگاه معیوب مصدق و حتی تندوتیزتر از وی بود. در زمان او از یک سو همگی شعار وحدت دنیای اسلام علیه اسراییل را می دادند، از سوی دیگر روابط با مهمترین

زمینش و یا از دهش اخراج می کرد برای رعیت شغل نبود بطور کلی انسانها هم به این شیوه عادت کرده بودند. در نظام سرمایه داری مدرن هم استبداد مدرن وجود دارد حتی در آمریکا یک روز زور و دیکتاتوری نباشد همه چیز به هم می ریزد چون آمریکا یک ابرشرکت است. آنجا خود سیاهان و مکزیکیها هنوز زیر سختترین فشارها هستند. استبداد طبیعی دوران قاجار ادامه استبداد طبیعی نظام دهقانی سنتی بود اما در تبریز بخاطر وجود تجارت و بازار و عرفان، استبداد دهقانی کمتر از همه جای ممالک محروسه بود مثلاً ممقان و یا سردری و یا خسروشاه و توفارقان همه خرده مالک بودند باری مردم طهران عدالتخانه می خواستند چون عدالت مورد احتیاج آنان بود در منطقه طهران و بیشتر جاهای ممالک محروسه ارباب رعیتی و نظام دهقانی قدرت داشت به همین خاطر مظفرالدین شاه قاجار تبریزی، فرمان تشکیل مجلس را برای عدالت داده بود این محمدعلیشاه قاجار تبریزی بود که با مطرح کردن اصطلاح مشروطه به تغییرات و اصلاحات مدرن ناصری جهت داد و نظم و قانون بخشید یعنی قاجار و اصلاحات ناصری و فرمان مشروطه نشان می دهد که در قاجار استبداد نوع اول علیه استبداد نوع دوم بود اما در پهلوی استبداد نوع دوم علیه استبداد نوع اول بود. استبداد نوع نخست با استبداد دهقانی هم مبارزه می کرد قاجار و ناصرالدین شاه تبریزی به این آگاهی داشتند اما استبداد نظام دهقانی یک روزه اصلاح نمی شد و خیلها بخصوص روشنفکران تورک امروز از استبداد نظام دهقانی دوران قاجار صحبت می کنند این نهایت جهل و بی سوادی آنان است. در تبریز به خاطر وجود بازار و تجارت و خرده سرمایه داری غالب، اصلاحات مشروطه بدون خشونت می توانست انجام گیرد احتیاجی به حماقت شروران و شیران نبود اما استبداد رضاخانی استبداد عمدی بود که توسط ماسونها مهندسی شده بود که با هزینه زیاد با نیروی ارتش بنام تجدد (مثل کشف حجاب) در مقابل اصلاحات ملی تورکان قاجار عمل می کرد.

مهندسی در پی تصاحب و ادعا در زمینه اسلام هم بود و حریصانه دو تا پرچم را همزمان برای اشغال صندلی برداشت.

۶

سخنرانی‌های مذهبی چرندش حول فرمولهای علمی دین بود حرف‌هایش مثل رفیقش طالقانی سبکسرانه و شعاری بود. در اواخر عمر پربار خود سرانجام پرچم دین را زمین گذاشت و پرچم حکومت دانشمندان را نگاه داشت. سروش هم در مدح او قصیده خواند. افسانه حکومت دانشمندان در محافل دانشگاهی جز جوان فریبی چیزی به ارمغان نیاورد.

۷

به تعبیر بهروزحسینی دستاوردش از فرنگ خلاصه شد در اثبات وجود خدا با قوانین ترمودینامیک! جزو پایه گذاران انجمن اسلامی در دانشگاه تهران بود. آدمیت می گوید که مصدق باگماردن وی به وزارت فرهنگ مخالف بود چرا که معتقد بود بر سر دانش آموزان دختر لچک خواهد گذاشت! از موسسین نهضت آزادی بود و با طرح انقلاب سفید (حق رای به زنان و اصلاحات ارضی) به مخالفت برخاست و بازداشت شد. در زندان برازجان طرح تشکیل جنبشی مسلحانه را پی ریخت که خروجی آن سازمان مجاهدین خلق شد.

متدولوژی علمی تورکان مسلمان

(علم گرایی ملی) ۸

محمود زمخشری ۳

عالم، مفسر، متکلم، بلاغی، زبان دان تورک مسلمان

و

منتقد سرسخت اسلام شعوبی (باطنیان)

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

زمخشری بعنوان یک عالم و مفسر تورک مسلمان، منتقد سرسخت اسلام شعوبی (اسماعیلیان و باطنیان و فرقه های باطنی) بود از این رو سلاطین تورک مسلمان را در رویارویی با صلیبیان می ستود. نمونه هایی از تفسیر وی را در نقد شعوبیان می توان آورد:

۱. ردّ تأویل های باطنی که با ظاهر قرآن در تضادند: متن عربی:

کشوراسلامی منطقه یعنی، مصر را کاملاً قطع کردند. مگر می شود علیه اسرائیل دم از اتحاد زد اما با مصر قطع رابطه کرد؟! وقتی بیشتر انقلابیون، شامل خود بازرگان، در حال لاس زدن با عرفات و دیگر کمونیستهای فلسطینی بودند، صدام برای جنگ با ایران آماده می شد، جنگی که عرفات و تمام بلوک چپ، شوروی و فرانسه و... در آن، طرف صدام را گرفتند.

۴

کوشید بین مهندسی و مذهب پل بزند. دور و بر مصدق چرخید و بعد هم نهضت آزادی را راه انداخت. کارنامه ای آکنده از شکست و ضلالت داشت اما چون در مملکت ما رسم است که فعالان سیاسی روشنفکر هرچقدر هم گندبزنند جزو مقدسین اند در مقابل، یک شاه سنتی مدرن اندیش هرچقدر لیاقت و کفایت و عقلانیت از خودش نشان داده باشد، باز هم در جایگاه مجرمین است. مثلاً ناصرالدین شاه در نزدیک به نیم قرن حکومت اجازه نداد یک گلوله از اجانب به سمت ممالک محروسه شلیک شود. این تبعیض فکری، این باد نخبه محوری و شاه ستیزی مرجع فکری ایرانی معاصر و میوه مدرن شعوبیه شده است. بی جهت نیست که بازرگان، طالقانی، مطهری، منتظری، چمران، بهشتی، رجایی، رجوی و قطب زاده و... هنوز هم در صف مراجع فکری قرار دارند، حالیا که مثلاً از عقل و کفایت ناصرالدین شاه و تقوای آقایان آیت الله خویی و بروجردی ذکری نیست.

۵

بریدن از سنت برای ما استضعاف عقلی آورد. رها کردن عقل تورکی و منتالیت ه حاکمیتی تورک بدون دست یازیدن بر عقل مستقل خودبیناد ملی و بومی برای ما فجایعی بار آورد مثلاً آقای دکتر سروش می گوید درود بر بازرگان کبیر که در اواخر عمر گفت حکومت دینی معنا ندارد و حکومت باید دست دانشمندان باشد. سروش این گفته را تعبیر به توبه پیرمرد می کند. البته طبق معمول مغرضانه اشتباه می کند. حکومت دانشمندان یعنی حکومت سوسیالیستی و تمرکز محور. به غیر از کمونیستها، هیچ حکومت موفق در تاریخ دنیا ادعای دانش محوری نکرده اند. این با تمایلات دیرینه بازرگان و ملی گرایان (سوسیال دموکرات ها) سازگار است. پس بازرگان هیچ تغییری نکرد. او همیشه دنبال حکومت دانشمندان امثال خودش بود. علاوه بر دانش

هیچ برتری‌ای برای قومی نسبت به دیگران نیست مگر برتری به تقوی و عقل و ایمان.

۲

زمخشری یک مَلّی گرای تورک مسلمان بود که در بیان اوصاف تورکان کوتاهی ننموده:

۱. شعر مشهور وی در مدح تورک‌ها:

العُجْمُ والرومُ والهندُ التي نَطَقَتْ

لیسوا کُتْرُکٍ إذا جادوا وإذا نزلوا

ترجمه:

عجم‌ها، رومیان و هندیانی که زبان‌گویا شده‌اند، هرگز مانند تورک‌ها نیستند؛ نه در بخشش، و نه در فروز آمدن (نزول در میدان نبرد).

ربیع الأبرار، جلد ۱، صفحه ۱۲۳ (چاپ دارالکتب العلمیة)

۲. شعر دوم در ستایش مهارت نظامی تورک‌ها:

إذا التُّرُکُ اسْتَلُّوا السُّیُوفَ تَهَادَتْ

رُؤُوسُ الأعادی مثل ما یَتَهَادَى التَّوَى

ترجمه:

چون تورکان شمشیرها از نیام کشند، سرهای دشمنان چون هسته‌های خرما فرو می‌افتد.

ربیع الأبرار، ج ۱، ص ۱۲۴

۳. شعر در بیان فضیلت اخلاقی تورک‌ها:

یا تُرُکَ ما أنتم فی الناس من بشرٍ

بل أنتم من ملائک ربنا خلّقا

همان، ج ۱، ص ۱۲۵

لله قومٌ إذا ما اللیلُ أظلمهم

أبدوا البیوضَ وأخفوا الخیلَ واللّجما

ترجمه:

چه مردمانی‌اند به‌راستی — چون شب تیره شود، زره‌های سفیدشان نمایان گردد، و اسب و لگام را پنهان دارند.

(اینجا به مهارت نظامی و شجاعت تورکان اشاره دارد)

۴. قومٌ إذا ركبوا الصَّعَابَ تَغَلَّبُوا

وإذا غزوا جرت الفتوح كما الهوى

ترجمه:

قومی که اگر بر دشواری‌ها سوار شوند، پیروز آیند، و چون به جهاد روند، فتح چون نسیم روان شود.

۵. یا تُرُکَ ما أنتم فی الناس من بشرٍ

بل أنتم من ملائک ربنا خلّقا

"ولا يجوز أن نأخذ من الآيات معانی تتناقض مع ظاهرها، فإن هذا من البدع المذمومة، ومن طرق الغلو التي أوقع فيها أهل الباطن" (الکشاف، ج ۱، ص ۴۲۵)

ترجمه فارسی:

«جایز نیست از آیات قرآن معانی‌ای استخراج کنیم که با ظاهر آیات تضاد داشته باشد، زیرا این کار از بدعت‌های ناپسند است و از راه‌های غلو است که اهل باطن در آن گرفتار شده‌اند».

۲. نقد تفسیر عرفانی و اسرارگرایانه:

متن عربی:

"التأويل إلى الباطن يذهب عن فهم الشرع الصحيح ويورث الفساد والضلال، فلا ينبغي للمؤمن أن يضل عن طريق الحق بحجة التفاسير الغامضة".

(الکشاف، ج ۱، ص ۴۳۰)

ترجمه فارسی:

«تأویل به باطن، فهم شریعت صحیح را از بین می‌برد و موجب فساد و گمراهی می‌شود، بنابراین مؤمن نباید به بهانه تفاسیر پیچیده و اسرارآمیز از راه حق منحرف شود».

۳. تکیه بر نقل معتبر و عقل سلیم در فهم قرآن:

متن عربی:

"والتفسير الحق هو ما يستند إلى النقل الصحيح والعقل السليم، فلا يعقل أن يترك الناس الظاهر الواضح ويدخلوا في لغز وأسرار ليس لها دليل".

(الکشاف، ج ۱، ص ۴۲۸)

ترجمه فارسی:

«تفسیر صحیح آن است که بر اساس نقل معتبر و عقل سلیم باشد؛ عقل نمی‌پذیرد که مردم از ظاهر واضح آیات روی برگردانند و به سوی رمز و رازهایی بروند که هیچ دلیلی بر آن نیست».

شیعیان و اسماعیلیه

۴. نقد شعوبیان فارسی مجوسی:

مقدمه کتاب الکشاف، صفحات ۱۶-۲۰

متن: زمخشری در مقدمه کتاب تصریح می‌کند که فضیلت و برتری نزد خداوند از آن عقل، تقوا و عمل صالح است نه نژاد یا قومیت.

نمونه:

«وَمَا الْفَضْلُ إِلَّا لِمَنِ اتَّقَى وَعَقَلَ وَأَمَنَ»

ترجمه:

ای تورک‌ها! شما در میان مردمان، بشری بیش نیستید؟
نه، شما در آفرینش، چون فرشتگان پروردگارید!

۶. شجاعت و هیبت تورک‌ها در جنگ و بازار

و نعم القوم إذا خاضوا الحرب، خضر شامئون،
وإذا هم يمشون في الأسواق، تهامست فيهم الأبرار

ترجمه:

«و چه قوم نیکویی‌اند - چنان‌که چون در میدان جنگ قدم
می‌نهند، مانند سرسبزی سربلندند،

و هر گاه در بازارها گردیده، نیکان در میان خود به احترام
نجوا می‌کنند».

ربیع‌الأبرار و نصوص الأخبار، جلد ۳، ص ۲۵۴ (در باب
«شجاعت و وقار اقوام»)

۳

درباره مقدمه الادب:

یک شاهکار عربی تورکی تعلیمی از زمخشری است که به
خوارزمشاه آتسبز بن محمد که عربی نمی دانسته تقدیم
گشته پس می بایست به زبانی می بود که سلطان می
فهمید یعنی تورکی. کتابی برای متعلمان عربی در ۵ بخش:
اسم، افعال، حروف اضافه، نزول و افعال. متن اصلی اثر
عربی است. قدیمی ترین نسخه های در دسترس دارای
ترجمه تورکی همراه با متن عربی هستند.

ایسلاملیق، تورکلوک و معاصرلیق

اسلام ملّی (تورکی) ۷۴

و

اسلام غیر ملّی (شعوبی)

احیاگران و اصلاحگران اسلام تورکی ۱۸

ابوطالب زنجانی ۱

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

اسلام تورکی، اسلام اتحاد و اتفاق اما اسلام شعوبی
فارسی، اسلام اختلاف و افتراق است:

سر آرثور هنری هاردینگ (Sir Arthur Henry Hardinge, 1859-1933)
دیپلمات عالی‌رتبه انگلیسی،

اولین کمیسر تحت‌الحمایگی شرق آفریقا، کنسول و سپس
وزیر مختار بریتانیا در ایران بین سالهای ۱۹۰۰-۱۹۰۶ در

به موازات پیش‌روی به شمال غرب ایران، رعایا به جز لهجه‌ای از تورکی، خیلی کم فارسی می‌دانند و یا اصلاً هیچ نمی‌دانند. برجسته‌ترین روحانیون شیعی وقت، هم در داخل ایران و هم در عتبات عالیات (نجف، کربلا...) شخصیت‌های تورک مسلمانی چون شیخ-موللا محمدفاضل شریانی، شیخ محمدحسن ممقانی، شیخ حاج میرزاسیدابوطالب زنجانی، آقا شیخ هادی نجم آبادی (از نجم‌آباد تورک‌ایلی) و... بودند. اینان همگی هوادار اتحاد و اتفاق شیعی و سنی، و مدافع پروژه اتحاد اسلام سلطان عبدالحمید عثمانی بودند...

ایسلاملیق، تورکلوک و معاصرلیق
اسلام ملی (تورکی) ۷۵
احیاگران و اصلاحگران اسلام تورکی ۱۸
ابوطالب زنجانی ۲

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

اسلام تورکی، اسلام هویت اندیش و مستقل
است اما اسلام شعوبی فارسی، اسلام بی
هویت و وابسته است:

هاردینگ مشخصاً در دو جا از شیخ ابوطالب (نام کامل: حاج میرزا سیدفخرالدین محمد ابوطالب موسوی زنجانی، ۱۸۳۳-۱۹۱۱) یاد کرده و درباره افکار وی توضیحات جالبی داده است. از منظر وی ابوطالب زنجانی، قابل‌ترین و آزاداندیش‌ترین روحانی شیعی و مردی با اطلاعات بسیار وسیع مذهبی و سیاسی بود که در خطّ سلطان عبدالحمیدعثمانی بعنوان نماینده اتحاد اسلام کار می‌کرد. او متوجه شده بود همبستگی بین مسلمانان مانند پروژه اتحاد اسلام سلطان عثمانی، قدرت و نفوذ منافع مسلمانان را در سراسر جهان متمدن تقویت خواهد کرد. به همین دلیل سعی می‌کرد با طرح پیشنهادات بکر و بدیع و دادن امتیازات (اغماض از برخی باورهای شیعی)، به یک پلتفرم مشترک فقهی دست یابد، تا شیعه و سنی بر اساس آن مسئولانه گردهم آمده با هم کار کنند.

زرتشتی‌گری... و ایجاد ارتباط بین آنها و شیعی‌گری و ایرانیّت و... می‌کند. در راستای تورک‌ستیزی نیز، از جمله به تورک بودن شاه اسماعیل و نادرشاه و قره العین و ابوطالب زنجانی و دیگر افراد تورک که آنها را شخصیت‌هایی مثبت می‌داند اشاره‌ای نمی‌کند. اما تورک و تورکمان و تاتار بودن و اصلیت تورانی و تاتاری قاجارها را بعنوان شخصیت‌هایی منفی به دفعات موکدا ذکر می‌کند. وی در حالیکه نامه‌های قومی کورد، ارمنی و گورجی را در مورد ایرانیان بکار می‌برد، هرگز نام تورک را به عنوان نام قومی از اهالی ایران بکار نمی‌برد.

۶

وی در کتاب خود، تنفر تاریخی و عمیق روحانیت شیعه فارس از نادرشاه افشار و قاجارها و تورکها، نیز دشمنی‌شان با اتحاد شیعیان و سنیان را ثبت کرده است. در چشم هر روحانی سنتی فارس، قاجارها به اندازه نادرشاه افشار منفور نبودند زیرا نادرشاه تلاش کرده بود سنیها و شیعه‌ها را دوباره متحدکنند، اما قاجارها نیز بعنوان اولاد توران و تاتار و از اجداد سنی از حیث نسب ملعون و مطرود تلقی می‌شدند.

۷

در رابطه با روحانیت شیعه در کتاب هاردینگ چند نکته مهم وجود دارد:

۱. هرگونه دخالت در امور مذهبی یا دیگر مسائل روحانیت از طرف شاه قاجار به چشم روحانیت فارس، توهین به مقدسات بود زیرا آنان فرزندان توران و از نسب تاتار و از اجداد سنی بودند.

۲. شیخ محمد ابوطالب زنجانی قابل‌ترین موللاهای ایرانی و مردی با اطلاعات بسیار وسیع مذهبی و سیاسی بود که بسیار کوشیده بود با طرح پیشنهادات و دادن امتیازاتی، یک پلتفرم مشترک فقهی را پیدا کند که بر آن مبنا شیعه و سنی بتوانند مسئولانه گردهم آمده با هم کار کنند.

۸

وی می‌گوید:

شیخ محمد ابوطالب زنجانی آزاداندیش‌ترین روحانی شیعی ایرانی بود که در تهران برخورد کردم وی در خط سلطان عبدالحمید برای اتحاد اسلام کار می‌کرد. زیرا متوجه شده بود همبستگی مسلمانان، قدرت و نفوذ منافع آنها را در سراسر جهان متمدن تقویت خواهد کرد.

مانع مهم دوم در مسیر نزدیکی تورکان ایران و منطقه به تورکان عثمانی را از میان برداشت. علی‌رغم نواندیشی اسلامی و آزاداندیشی و آشنائی عمیق با اندیشه و فلسفه اروپایی، ابوطالب زنجانی به سبب اعتقاد به اتحاد اسلام و عثمانی‌دوستی، بر عکس رهبران قلابی مشروطه‌طلب افراطی، دارای تمایلات ضداسلامی و باستان‌گرایانه و خصومت با هویت تورکی اسلامی و نفرت از دولت تورک قاجاری نبود. به همین دلیل پس از غلبه این گرایشات بر جنبش مشروطیت و انحراف و تبدیل شدن آن به یک حرکت انگلیسی‌ماسونی صلیبی برای ساقط کردن دولت قاجاری و پایان دادن به حاکمیت تورک بر ایران، ابوطالب زنجانی به دفاع از دولت تورک مسلمان قاجاری و مخالفت با مشروطه شعوبی فارسی صلیبی مجوسی انگلیسی‌برخاست، در نتیجه از این منظر هم موضعی ملی اتخاذ کرد.

۴

از دیگر تثبیت‌های مهم هاردینگ که باعث حیرت وی هم شده آن است که مردم تورک در شمال غرب ایران مخصوصاً از قزوین به بعد، صرفاً زبان تورکی می‌دانند و زبان فارسی را بسیار اندک دانسته و یا اصلاً نمی‌دانند. این بیان یک سند تاریخی موثق دیگر است که نشان می‌دهد زبان فارسی، از مشروطیت به بعد یک زبان تحمیلی در مناطق تورک‌نشین ایران و مخصوصاً تورک‌ایلی است. شاید به سبب همین مایوس‌شدگی باشد که هاردینگ به هنگام اشاره به آقا‌مقامی که تورک بود، ادعا می‌کند او به اندازه کافی خون اصیل ایرانی نداشت و یا برای جدایی دو تورک مدعی می‌شود که زبان تورکی رایج در شمال غرب ایران با زبان استانبول فرق بسیار دارد.

اسلام ملی (تورکی) ۷۷

خوش دارم افاضات پیرمرد خمیده قامت ایرانشهری را درباره نسبت ذوالقرنین و کوروش با ۴ سوال، پاسخ بدهم:

۱. چرا کوروش نمی‌تواند ذوالقرنین باشد؟
۲. چرا اسکندر مقدونی نمی‌تواند ذوالقرنین باشد؟
۳. چرا اوغوزخان می‌تواند همان ذوالقرنین باشد؟

۲

در تأیید تثبیت‌های هاردینگ درباره تعلق ابوطالب زنجانی به پروژه اتحاد اسلام سلطان عبدالحمید دوم عثمانی، بنا به محیط طباطبائی در آرشیو اسناد وزارت امور خارجه ایران نامه‌ای محتملاً به تورکی از سید ابوطالب زنجانی وجود دارد که وی به سلطان عبدالحمید فرستاده و در آن پذیرش اتحاد اسلام به پیشوایی سلطان عثمانی را اعلام کرده است. بنا به همین منبع در گزارشهای محرمانه جورج پرسی چرچیل منشی دفتر شرقی هیئت نمایندگی انگلیس در تهران هم میرزا ابوطالب به صورت «مرکز خفیه اتحاد اسلام» معرفی شده است. این دو سند، ابوطالب زنجانی را به عنوان یک نواندیش تورک مسلمان قرار می‌دهد.

۳

شیخ حاج میرزا سید ابوطالب زنجانی، علی‌رغم آنکه خود یک تورک‌گرای کلاسیک نبود، با این همه یکی از پیشگامان و شخصیت‌های موثر در ظهور تورک‌گرایی مدرن و روند ملت‌شوندگی تورک و مبارزان علیه شعوبیه در ایران به شمار می‌آید زیرا:

پذیرش پروژه اتحاد اسلام که همگرایی و اتحاد عمل سیاسی نظامی جوامع مسلمان اعم از سنی و شیعی و علوی و وهابی و ازلی و ... بر اساس تجدد علیه تجاوزات دول استعماری اروپایی زیر چتر عثمانی تبلیغ می‌کرد از طرف ابوطالب زنجانی و دیگر شخصیت‌های تورک آن دوره مانند معلم احمد فیضی تبریزی، شیخ رئیس ابوالحسن قاجار تبریزی، ... ضربه‌ای کاری به سیاست استعمارگران اروپایی برای جداساختن و تجرید و دشمن کردن جوامع علوی-شیعی منطقه از جهان اسلام و ایجاد واگرایی و تفرقه در میان جوامع مسلمان آغاز شده توسط شعوبیه نئوکلاسیک و مدرن بود. پروژه اتحاد اسلام، مانع تاریخی یعنی تعصب مذهبی که قرن‌ها سدی در مسیر نزدیکی تورکان شیعی و علوی ایران و منطقه به تورکان عثمانی بود را از میان برداشت.

پذیرش سیادت سلطان عثمانی از سوی شیخ ابوطالب زنجانی و دیگر معتقدان به پروژه اتحاد اسلام، دسیسه تبدیل عثمانی‌هراسی و عثمان‌دستیزی (نوعی از تورک‌هراسی و تورک‌ستیزی) به رکن هویت قومی اهالی ایران و در این میان تورکان را به افلاس کشانید. این نیز

ثالثاً: ناسازگاری با آیات

ذوالقرنین مزد نمی‌گیرد (۹۵)، اما کوروش خراج‌گیر و مالیات‌گذار سنگین بود. ذوالقرنین مأموریت الهی دارد و خود را واسطه رحمت خدا می‌داند (۹۸)، ولی کوروش در کتیبه‌هایش (مثلاً استوانه کوروش) خودش را "برگزیده مردوک" می‌نامد، نه خداوند یکتا. ذوالقرنین سدّ مdsازد برای دفع فساد یا جوج و مأجوج، اما در زندگی کوروش هیچ سندی از چنین کاری نیست.

هیچ حرکتی و نبردی از کوروش در جهت حرکت به غرب یا به شرق در تاریخ نیامده تنها با مهاجمان یا ساکنانی از شمال نبرد می‌کرده است.

کثیری از مفسران ره به بیراهه برده اند زیرا کوروش به دلیل ۱. روحیه فتوحات، ۲. غارتگری، ۳. وابستگی به خدایان بت‌پرست و ۴. نبود هیچ نشانه از سدّ یا جوج و مأجوج نمی‌تواند ذوالقرنین قرآن باشد. کوروش از حیث دین و زبان و جغرافیا نه ربطی به تورکان دارد نه فارسها

۲. چرا اسکندر مقدونی نمی‌تواند ذوالقرنین باشد؟

در روایات یهودی-مسیحی (مثل اسکندرنامه) اسکندر چهره‌ای اسطوره‌ای و پهلوانی پیدا کرده بود. مسلمانان صدر اسلام که با این منابع آشنا شدند او را با ذوالقرنین تطبیق دادند. ولی این یک تطبیق اشتباه بر اساس اسطوره‌ها بود، نه تاریخ و نه قرآن. گرچه در میان قدما (مثل طبری، ابن‌هشام و...) شایع بود که ذوالقرنین همان اسکندر مقدونی است، اما به شرحی که می‌دهیم نمی‌تواند اسکندر باشد.

اولاً: ذوالقرنین در قرآن موحد و مؤمن به خدا است (۸۸) و اعمالش را به خدا نسبت می‌دهد: «هَذَا رَحْمَةُ مِنْ رَبِّي» (۹۸). هدفش اقامه عدل و دفع فساد است، نه کشورگشایی برای جاه‌طلبی.

به او تمکین الهی داده شده و رسالتش جنبه معنوی دینی دارد. سدّی عظیم مdsازد برای حفاظت مردم از یا جوج و مأجوج (۹۷-۹۵).

ثانیاً: اسکندر مقدونی (۳۵۶-۳۲۳ ق.م) شاگرد ارسطو بود و بت‌پرست (پرستنده خدایان یونانی مثل زئوس و آپولون). افلاطون و سقراط موحد بودند. ارسطو شاگرد ناخلف افلاطون بت‌پرست بود و ارسطو استاد اسکندر بود یعنی معلم خانگی وی بود و اسکندر فرزندخوانده فیلیپ بود که به اسکندر می‌گفت برای خودت اقلیمی دیگر

۴. چرا یا جوج و مأجوج همان هندیان

غارتگر (فریسیان) هستند؟

قسمت دوم

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

پاسخ سوال نخست:

۱. چرا کوروش نمی‌تواند ذوالقرنین باشد؟ زیرا

اولاً: ذوالقرنین در قرآن مردی مؤمن به خدا معرفّی می‌شود (آیه ۸۸) و هرگز به خود نسبت قدرت نمی‌دهد، بلکه می‌گوید: «هَذَا رَحْمَةُ مِنْ رَبِّي» (۹۸). هدفش اصلاح و عدل است:

ستمگران را کیفر می‌دهد و نیکوکاران را پاداش. مردم (تورکان) از او درخواست سدّ می‌کنند و او در برابر مزد مالی نمی‌پذیرد، بلکه می‌گوید: «آنچه خدا به من داده بهتر است» (۹۵).

ذوالقرنین در قرآن یک رهبر عادل و الهی است، نه صرفاً یک پادشاه فاتح.

ثانیاً: چهره تاریخی کوروش

درست است در منابع یهودی (مانند کتاب عزرا و اشعیا)، کوروش (کیروش) به عنوان "منجی بنی‌اسرائیل" ستوده شده است. این همان چیزی است که شعوبیان و پان ایرانیستها و پان فارسها را می‌فریبید اما در اسناد بابلی و منابع هم‌عصر، کوروش و جانشینانش پادشاهانی فاتح و غارتگر تصویر شده‌اند. مثلاً:

در فتح لیدیه، شهرها را غارت و ساکنان را به بردگی بردند. یا

در بابل، با وجود احترام ظاهری به مردوک، خراج سنگین گرفتند و شورش‌ها را سرکوب کردند.

یا

بر اساس کتیبه‌ها، اسیران زیادی را جابجا کرد (سیاست تبعید و کوچ اجباری).

لذا کوروش مزدوری اجیر شده توسط یهودیان بود از اسلاوهای استپ آورده بودند تا مخالفان یهودیان را بکوبد پس کوروش برای اهداف سیاسی و اقتصادی می‌جنگید، نه برای گسترش عدل الهی.

در واقع اینان همان هندیان پارسی گداگوشنه ای بودند که آن زمان بر حسب سنت تاریخی خویش کارشان غارت و تالان بود آنها از جنوب به شمال حمله می کردند بعکس کثیری از مفسران که فکرمی کردند غارت از شمال به جنوب رخ می داد. تورکان قفقاز از ذوالقرنین (اوغوزخان) کمک خواستند تا وی سدی از مس و آهن میان آنها و این قوم یاغی ایجاد کرد.

۲

۱. غارتگری، ۲. یاغیگری، ۳. خروج از عدالت، ۴. تثبیت تبعیض، ۵. زیستن در توهم و تخیل و خرافه، ۶. بعضاً تصوف و مرتاضی گری ۷. تحقیر دیگر اقوام و ملل از مولفه های عقلانیت هندی پارسی است که آن مولفه ها را هنوز هم در فیلمهای بالیوودی، در هجوم به معابد مسلمانان، در حوادث تاریخی می توان دید. نیز حکیمانی چون نظامی و خاقانی و مولوی به تقابل دو عقلانیت هندی و تورکی پی برده اند: مثلاً نظامی:

دولت تورکان چو بلندی گرفت

مملکت از داد پسندی گرفت

چون که تو بیدادگری پروری

تورک نه ای هندوی غارتگری

یعنی تورک نمی تواند بیدادگر باشد ظلم کردن، تورک را از تورکیت خارج می کند این هندوی غارتگر همان یاجوج ماجوج قرآن است.

یا در شعری دیگر نظامی می گوید:

من آن تورکم که هندو را نمی دانم

به تورکستان دلی دارم، به هندوستان نخواهم رفت

(دیوان نظامی، تصحیح سعیدحمیدیان، ص ۶۴۵)

یا مولانا آن حکیم و عارف تورک مسلمان بلخی رومی می گوید:

۱. غزل ۲۴۷۸

«تورک توی ز هندوان چهره تورک کم طلب

ز آنک نداد هند را صورت تورک تنگری»

تورک باید به هویت تورکی خویش ببالد از هندوان تورکیت طلب نکند چون هندی واجد عقلانیت تورکی نیست.

۳. غزل ۱۴۳۹

«رها کن حرف هندو را ببین تورکان معنی را

من آن تورکم که هندو را نمی دانم نمی دانم

غزل ۱۱۸۶

جست و جو کن. اسکندر هدفش گسترش امپراتوری یونانی و فرهنگ هلنیستی بود، نه ایمان به خدا یا برقراری عدل الهی. در تاریخ مشهور است به ویرانی و خونریزی: شهرهایی را به آتش کشید. هزاران نفر را قتل عام کرد. بتخانه ها و خدایان یونان را در سرزمین ها تحمیل نمود. هیچ سندی تاریخی وجود ندارد که اسکندر سدی مانند سد ذوالقرنین ساخته باشد.

ثالثاً: ناسازگاری با قرآن

قرآن ذوالقرنین را بنده ای صالح و عادل معرفی می کند؛ اما اسکندر یک فاتح بی رحم و مشرک بود.

قرآن می گوید ذوالقرنین به خدا ایمان داشت و قدرتش را رحمت الهی می دانست؛ اسکندر خود را پسر زئوس می نامید! قرآن از «سد یاجوج و ماجوج» سخن می گوید؛ هیچ منبع تاریخی یا باستان شناسی ساخت چنین سدی را به اسکندر نسبت نداده است.

پس

اسکندرمقدونی بدلیل بت پرستی و شرک، ظلم و تخریب، نبود ارتباط با ساخت سد و انگیزه صرفاً سیاسی و نظامی، نمی تواند همان ذوالقرنین قرآنی باشد.

اسلام ملی (تورکی) ۷۹

یاجوج و ماجوج و هندیان غارتگر (فریسیان)

قسمت چهارم و پایانی

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

سوال چهارم: چرا یاجوج و ماجوج همان هندیان غارتگر (فریسیان) هستند؟

وفق آیات قرآنی یک ماموریت ذوالقرنین در جهت صلح، کشیدن دیوار یا سد میان تورکان قفقاز و یاجوج و ماجوج بود. یاجوج و ماجوج همان قومی بودند که اوغوزخان وقتی از آنها می پرسد چه کسی یا کسانی شما را غارت می کند آنها اسم آن قوم را نمی دانستند تنها گفتند که آنها آج اوج هستند آج اوج در تورکی یعنی گرسنه و گرسنگان به نظر می رسد این آج و اوج در قرآن به صورت یاجوج و ماجوج تعریف یافته است. از این دست کلمات معرب می توان در قرآن مثال زد. مثل قورساق تورکی که در قرآن غساق آمده

حساب‌های بانکی خارج از کشور شد. «خاندان پهلوی میلیارد‌ها (دلار) در حسابهای سوئیس و آمریکا ذخیره کرده بودند».

(نیویورک تایمز، ۱۷/۱۰/۱۹۷۹؛ گزارش کمیسیون بازرسی مجلس ایران، ۱۳۵۸) «غارت زمین و املاک در دوران «اصلاحات ارضی» با شعار «اصلاحات ارضی» خانواده سلطنتی و نزدیکان شاه هزاران هکتار زمین مرغوب را به نام خود ثبت کردند. (همان‌طور، ایران در راه مشروطیت تا سلطنت پهلوی، ص ۳۹۱-۳۹۲)

ه) غارتگری برخی نهادهای جدید پارسی...

فلسفه ملّی (تورک ایسلام فلسفه سی) ۸۵

میللی فلسفه و میللی دوشونجه

دکتر عبدالغفار بدیع

بیزده بیر قارقاجا دوشونجه اولسایدی ایش قوتولموشدو. زیرا وقتی از کلاغ خواستند زیباترین فرزند دنیا را بیاورد رفت بچه خودش را آورد یعنی کلاغ به میللی دوشونجه رسیده بود کسی خودش را خویشتنش را دوست نداشته باشد نمی تواند دیگری را دوست بدارد کسی از میراث و هویت و تاریخ خود مراقبت نکند نمی تواند حافظ میراث و هویت و تاریخ دیگری باشد.

گاهی رمان می خوانم خصوصا رمانهای فلسفی اخیرا توفیق یافتم کتاب حیونه الانسان (حیوان شدن انسان) از ممدوح عدوان شاعر و نویسنده معاصر سوری را بخوانم نویسنده به دنبال پاسخ به سوالی است که هویت‌های ستم‌پذیر چرا و چگونه خود به جلادانی بی‌رحم بدل می شوند؟!

ممدوح عدوان گاهی، به بدبینی‌های هابز نزدیک شده و چون شوپنهاور می‌گوید: «من واقعا متقاعدشده‌ام که اگر بر روی زمین تنها دو مرد باقی‌مانده باشند او که از دیگری پر زورتر است اگر برای برق انداختن کفشهایش به چربی انسانی نیاز داشته باشد ابدأ در گشتن آن انسان همراهش تردید نخواهد کرد».

۳

بر تورک ظنّ بد مبر و متهم مکن

مستیز همچو هندو بشتاب همراها

ستیزگری هندوان از مصطلحات مولانا و هندوی آشوب گسترش از مصطلحات خاقانی است.

۳

این غارتگری هندوی پارسی (یاجوجیت و ماجوجیت) که از مولفه عقلانیت آنان بوده استمرار تاریخی داشته است. فی المثل:

الف) غارتگری حشاشین پارسی:

"و کانوا یسطون علی القرى و یقطعون الطریق علی اهل الجبال..." (الکامل فی التاریخ ج ۱۰ ص ۱۵۰) اسماعیلیان بر روستاها یورش می بردند و راهها را بر مردم می بستند. جویی هم به غارتگری حشاشین پارسی اشارت دارد...

ب) غارتگری محمودافغان:

«چون افغان به شهر درآمدند، بر هیچ خانه‌ای رحم نکردند، اموال و ذخایر را تاراج نمودند و اهل و عیال مردم را در کوچه و بازار کشانیده به بیع و شریعی درآوردند. ... بر زن‌ها و دختران تجاوز کردند و بزرگان را خوار و بی‌مقدار گردانیدند». (تکمله عالم‌آرای عباسی، چاپ اقبال آشتیانی، ص ۴۹۳-۴۹۵)...

ج) غارتگری زندیه:

پس از شهادت نادرشاه افشار: «سواران زند به شهر درآمدند، اموال تجار و مردم را به یغما بردند و شهر در اضطراب و هراس افتاد». (روضه‌الصفاى ناصری، ج ۱۰، ص ۳۳۲)

د) غارتگری پهلویین پارسی:

۱. رضاشاه پالانی (پالان از مناطق هند) بیش از ۴۴ هزار روستا و ملک زراعی را به نام خود سندزد: «در هیچ دوره‌ای در تاریخ ایران، پادشاهی تا این اندازه به غارت زمین‌های مردم دست نزده است». (عبدالله مستوفی، شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۵۰-۲۵۳) تصرف گسترده در مازندران و گیلان؛ بی چیز نمودن دهقانان و مالکان محلی، غارت خزانه قاجار و سرمایه‌های عمومی تملک بخش عمده جواهرات سلطنتی، املاک و دارایی‌های سلطنتی قاجار به‌طور غیرقانونی. (فریدون آدمیت، ایدئولوژی نهضت مشروطیت، ص ۵۸۰-۵۸۲)

۲. محمدرضا پهلوی

درآمد نفتی کشور در دهه ۱۳۵۰ با بیش از ۲۰ میلیارد \$ بخش اعظم آن صرف خریدهای تجملی خاندان سلطنتی و

۶

این نگاه تلخ اگر بصورت فلسفی و انتزاعی، قرائنی نداشت، فجایع زندان‌هایی چون تدمر و صیدنا و هویت کشی تورکان مسلمان در ایران محکم‌ترین شواهد را برای این درنده‌خویی‌های آدمیان، تدارک و فراهم کرد که به تعبیر «عدوان»، صنایع زبانی در برابر فجایع توحش انسانی، به مثابه فقیرترین ابزارها باقی خواهند ماند. این انسانی (هویت ستم‌پذیر) که حاضرمی شود هم‌زمان و هم‌فکر و هم‌کیش خود را بخورد شکنجه‌کند و تجاوز کند و بفروشد و... با چه چیزی قابل درمان است؟ با دوغودوشونجه که از تعلیم و تربیت عاقلانه و عالمانه و عادلانه برمی خیزد نه شعوبی طبقاتی تبعیضی:

خانم جین ماریوت، سال‌های ۹۰ و ۹۱ "معاون سفیر انگلیس" در طهران بود. در گزارش خود به مجلس عوام انگلیس در مورد آموزش در کشورهای خاورمیانه نوشته‌است: سیستم آموزشی در کشورهای خاورمیانه، نتایج شگفتی در مورد فارغ التحصیلان خود به‌بارمی آورد.

دانش آموزان درجه ۱، از تیزهوشان به دانشگاه‌های پزشکی و مهندسی وارد می‌شوند.

درجه ۲ به دانشگاه‌های مدیریت و اقتصاد می‌روند و بر فارغ‌التحصیلان درجه یک مدیریت می‌کنند. درجه ۳ به سمت سیاست می‌روند و مدیران کشور می‌شوند و بر فارغ‌التحصیلان درجه یک و دو ریاست می‌کنند. اما آنها (درجه ۴) که از همه ضعیف‌تر و ناموفق‌ترند به سمت نیروهای نظامی و انتظامی می‌روند و بر سیاستمداران حکمفرمایی می‌کنند و هرگاه که اراده‌کنند آنها را از پست‌هایشان عزل، یا به زندان می‌فرستند. اما واقعیت شگفت این است: آنها (درجه ۵) که به مدرسه نرفته‌اند یا تحصیلات رسمی ندارند شخصیت‌هایی می‌شوند که همه از دستورات آنها پیروی می‌کنند.

در این رمان به داستان واقعی سقوط هواپیمای ورزشکاران راگی در کوهستانهای آند سال ۱۹۷۲م اشاره می‌کند که از ۴۵ سرنشین اوروگوه‌ای، تنها ۱۶ تن از آنها در قله‌های برفی زنده ماندند و دیری نگذشت که دکتری از آنها پیشنهاد داد که برای مقاومت در برابر یخ‌زدگی، بدن نیاز به پروتئین دارد و این پروتئین تنها در جسد دوستان و همراهان آنهاست، همگی، نهایتاً با اندکی خارش وجدان به خوردن گوشت دوستان و حتا خانواده و نزدیکان خود تن دادند تا روزی که هلیکوپتر امداد و نجات به کمک آنها آمد تنها دوتن زنده بودند و خلبان حامل آنها گفته بود: تنها دوتن زنده مانده‌اند که انبوهی از استخوان‌های انسانی در پیرامون‌شان مشاهده می‌شد.

این است انسان و اومانیسیم آنان جنایت در غزه پیش چشمان ماست.

۴

ممدوح عدوان به نمایشنامه‌نویس مصری یوسف ادیس نیز اشاره می‌کند که ماجرای واقعی دریده‌شدن یک مربی سیرک توسط ببر دست‌آموزش را در مصر نوشته بود. به آن مربی آموخته‌بودند تا زمانیکه با شلاق و نگاه قاطع و با هیبت به صحنه سیرک واردشوی، ببر و پلنگ و هر درنده‌ای از تو می‌ترسند و رام تو خواهند بود. اما یک روز که مربی سیرک به فکر مشکلات خانوادگی و رزق عیال و محاسبات اقتصادی زندگی‌اش بود و آن نگاه نافذش را در مواجهه با ببر از دست داده بود، ببر با غریزه ذاتی خود پی‌برده بود که امروز آن چشمان نافذ و هیبت قاطع در مربی نیست برای همین به او حمله ور شده و مربی خود را تکه‌تکه کرده بود. ممدوح عدوان چون هابز می‌گوید: انسان در مواجهه با انسان دقیقاً به همین‌گونه عمل می‌کند کافی است که در برابرش، فقط لحظاتی ضعیف ظاهرشوی!

ما تورکان مسلمان هم در برهه‌ای از تاریخ در برابر صلیبیون ضعیف ظاهر شدیم.

۵

ابوالعتاهیه شاعر عهدعباسی گفته بود:

الظلم من شیم النفوس؛ بدین معنا که ستمگری خصلت ذاتی روان انسان‌هاست، فإن تجد ذاعقّة فلعلّ لا تظلم؛ بنابراین اگر فرد عیفی یافتی، او به یک علتی از ستم کردن دست برداشته است.

مکتب ملی (آذربایجانین و تبریزین تورک اسلام

مکتبی) ۶۶

صمدبهرنگی در ترازوی مکتب ملی

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

معلمان، عزیزان بلاجهت هستند چه شغلی بالاتر و شریف‌تر از معلمی؟! و نباید باشد اگر باشد افول آن جامعه آغاز شده است. به تعبیر فارابی در مدینه فاضله و فلسفه ملی، معلمان هادیان معنویت و ریس هادی مادی. معلمان محترم، محتشم و مغتمند از این منظر سلوک معلمی صمدبهرنگی، کتاب بردن برای محصلانش و کتابخوان کردنشان البته ستودنی است. اما آیا صمد از شاگردانش می‌خواست چریک بسازد یا هویت طلب؟!

۲

صمد در فضای ایدئولوژی چپ بود و هویت ملی برایش در اولویت نبود ماه‌ها ds یاه کوچولو نوعی تبلیغ خشونت (کاش آن اسلحه پشت ویتترین مال من بود) و نحوه آموزش راحت فارسی به تورکها بود.

۳

چپها در ظاهر برای جامعه ولی در اصل برای ایدئولوژی‌شان که محوش شده بودند انسان می‌کشتند تروریستی مثل چه‌گووارا جامعه‌ای که با کشتار بنیان‌نهاد کوبا و ونزوئلا است که انسانهای بیگناه اسیر یک عده ایدئولوژی‌زده هستند اگر چه‌گووارا امروز زنده بود از فیدل هم منفورتر بود.

۴

چپ شاید برای آفریقا و آمریکای جنوبی برای برهه‌ای بعنوان ایده‌بخش جنبشهای آزادیبخش خوب عمل می‌کرد یا برای عقب راندن سرمایه‌داری وحشی غرب همچون انگلیس که در دوره‌ای برای حفظ سرمایه یک سارق گرسنه نانی را به ۱۳ سال زندان محکوم و یا کودک سارق دستمالی را اعدام می‌کرد و انسان‌ها را روزی ۱۶ ساعت در کارخانه‌ها بکار می‌گماشت و شبها را در خوابگاهها اسکان می‌داد و حتی بچه چهارساله را هم به عنوان نیروی کار می‌نگریست خوب بود ولی در شرق مسلمان، چپ عاملی برای تامین جبهه بندی غرب و تداوم نوع جدیدی از استعمار بود چپ گوش به دهان مسکو و مائو هیچ ارزشی

ندارند در میان چپ جز پیشه‌وری و حکومت وی در ایران هیچ‌کس قابل احترام نیست چپ با کدام توجه با قاجار جنگید؟ دلیل کینه و نفرت چپ با تورک و تورکیه در چیست؟! چرا صمد کلامی از حقوق ملی و هویتی اش نگفت چون اولویت وی ایدئولوژی اش بود.

۵

صمد با این که لیسانس زبان انگلیسی داشت و از طرف دولت دعوت شده بود که برود آمریکا فوق لیسانس و دکترای زبان انگلیسی بخواند و استادانگاه شود، ترجیح داد در روستا تدریس کند. حتی به دوستش در آمریکا توصیه می‌کرد که سریع برگردد که «کربلا منتظر ماست بیا تا برویم». مرحوم صمد روزانه ساعت‌ها وقت می‌گذاشت و برنامه فارسی رادیوپکن را ضبط می‌کرد و سپس روی کاغذ می‌نوشت تکثیر کرده و پخش می‌کرد. سخنان مائو برایش خیلی ارزشمند بود. حالیا که چین مدیون عبور از مائو است.

۶

صمد یکی از شخصیت‌های رادیکال چپ ملی آذربایجان یا به تعبیری سوسیال ناسیونالیسم بود در زمان صمد همه روشنفکران و مدعیان مبارزه، چپ بودند که زیربنای اندیشه فلسفی و مکتبی‌شان چپ شعوبی و ارتدکس روسی وابسته بود اما صمد مانند ارانی‌ها فاشیست نبود، چون اساس کمونیسم در ضد ملی بودن و ضد اسلام بودن و

مکتب ملّی (آذربایجانین و تبریزین تورک اسلام

مکتبی) ۶۷

تبریز و هویت اندیشی ۵

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

ز سوی تبریز اگر شمس حقم باز رسد
شرح شود، کشف شود جمله گفتارم از او

(غ ۲۱۴۲)

برای حکیم تورک مسلمان چون جلال الدین بلخی رومی، شمس تبریزی تجلّی حقّ بود. ملّای روم، حقیقت را در چشم شمس و مکتب تبریز می دید این حقّ دیدن تبریز و شمس تبریز هم وی را از ترسه دوشونجه رهانید هم به دوغرو دوشونجه رساند و هم به وی جرات ساختن و جراحی اصطلاحات، مفاهیم و تقسیم بندی آنان را داد تا تمام گفتار خویش را گفتار شمس بداند گویا شمس تبریزی، پرده از جان زبان وی برکشیده بود و او را به نطق وامی داشت. عرفان شمس و مولانا اگرچه مقصدش صعود به عالم معناست. اما پایش سخت در زمین فرو رفته است. یعنی، عرفانی کاملاً ناسیونالیستی و ملّی گرایانه است.

در کدامین عرفان این همه از امکانه :

تبریز، بلخ، قونیه، بغداد، هرات، شام، حجاز، سمرقند، کاشغر، غاتفر، خراسان، کوفه، بصره، کعبه، مکه، چین، هند، یمن، مصر، اندلس، فرنگ، تورکستان، اصفهان و نیشابور و... نام برده می شود در صدر همه این مکان ها تبریز می نشیند حتا از زادگاه وی بلخ و آرامگاه وی قونیه جلومی زند. این عرفان یعنی، عرفان تورکی اسلامی مبتنی بر مکتب تبریز نمی تواند از زمین و تبریز بگسلد نمی تواند ملّی گرا و ناسیونالیست نباشد.

شمس تبریزی اگر پیداشود

شمس دین در آسمان رسواشود

(غ ۲۴۰۵)

من ز بلخم، زین سبب جانم ملول

شمس تبریز است روحم را قبول

(غ ۱۵۹۴)

۲

مولانا در فیه مافیه بارها «تورک» و «هندی» را در برابر هم آورده: تورک چو به میدان آید، کارزار یک سره کند. عاشق

ضد هویت بودن معنا و مفهوم پیدامی کرد بود و صمد معجونی از همه اینها بود و چون آن هنگام فلسفه و مکتب ملّی نبود همه مدعیان فکری مکتبی مانند توپ فوتبال میان مکاتب و فلسفه های وارداتی سرگردان بودند و صمد هم از این تحیر بی بهره نبود یعنی تمام تحلیلها و فکرها و برنامه ها توسط فارسها در مرکز پخته می شد و واقعا بیشتر از این نمی توانستند فکر کنند و واقعا فکرشان به فلسفه ملّی نمی رسید مثلاً هیچ وقت دستشان به آثار فارابی و سهره و ثردی و دیوان شمس نخورده بود و نگاه هویتی به قرآن نداشتند روحانیان می دانستند آنها چه می گویند اینها نمی دانستند آنها چه می گویند مکتب تبریز را نمی شناختند و از عرفان ملّی و انقلابی حروفیه و اخیه و شمس تبریزی چیزی نمی دانستند و اینان هرگز نمی توانستند بیندیشند که هویت ملّی تورک از اسلام جدانشدنی است.

۷

ذات و جوهر مکتب صمد و صمد ها در اسلام ستیزی بود روشنفکر نمی تواند و نبایست اسلام ستیز باشد پس صمد به روشنفکری نرسیده بود و احد ثنوری نبود این نقد به صمد و تخریب صمد نیست بلکه نقد ما نقد راه و مکاتب بی ریشه و بی هویت و سرگردان کن بود که بدون فلسفه ملّی نخبگان و مغزهای ما را تباه کردند طبیعی و بدیهی است که وقتی فلسفه ملّی طرح می شود جبرا باید با مکاتب های وارداتی الینه کن، آسیمله گر و مستعمره ساز و برده خواه و ذلیل کن برخورد فلسفی کند تا جای خود را در جامعه روشنفکری باز کند چون مکاتب وارداتی هم در زمان وارد شدن سعی کرده اند با مکاتب ملّی برخورد کنند.

۸

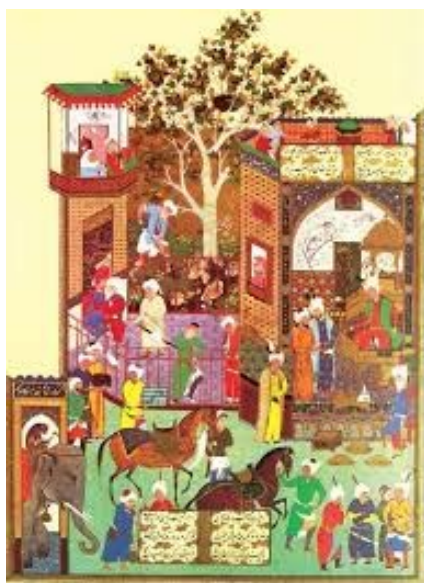
اما طرفداران صمد مع الاسف با فکر ۶۰ سال پیش زندگی می کنند از اصل فلسفه ملّی که تحلیل مشخص از اوضاع مشخص و از زمان مشخص می دهد بی خبر هستند البته یقین دارم که اگر امروز صمد و صمد ها بودند در استادیوم هم شعار هویت می دادند هم از تورکیت و اسلامیت توأمان دفاع می کردند.

منشعب و منتهی به آن چون حکمت‌ملی، عرفان‌ملی، سیاست‌ملی، اخلاق‌ملی، هنر‌ملی، تاریخ ملی و... نمایان شود رهروانش هویدا گردد و راه از بیراهه بنماید.

۵

ما تورکان مسلمان در ایران و آذربایجان نمی‌توانیم برای فرزندانمان نامی تورکی انتخاب کنیم در برابر چشمان خویش خشکاندن دریاچه اورمیه را شاهد شدیم و زبانمان به مدارس ره نبرد تمام منابع و ثروت ما را مرکز‌نشینان و کویرنشینان می‌خورند روزانه متجاوز از ۲۰۰ میلیارد تومان (۲م\$) کنسانتره مس سونگون روانه شکم آنان می‌شود اما ما نمی‌توانیم این پول را در بانک‌هایمان بچرخانیم تا وامی بگیریم و صنایع‌مان را توسعه بدهیم خیابانهای شهری و بین‌شهری پر از چاله است. شهردار اسبق بناب مرند برای اخذ مجوز احداث پارک به طهران می‌رود در مسیر تصادف می‌کند و جان خود را از دست می‌دهد یعنی وی اختیار احداث پارک را ندارد تمام مالیاتها به مرکز می‌رود استان آذربایجان شرقی زرخیزترین استان ایران است چندین معدن طلا دارد ولی ما فقیریم و بی‌طلا. زمینهای شهرک‌صنعتی را وزارت صنعت و زمینهای مناطق آزاد جلفا و ماکو را مناطق آزاد می‌فروشند و درآمد حاصله در شهرهای فارس‌نشین هزینه می‌شود زیرساخت‌های شهرک‌های صنعتی یزد و اصفهان و شیراز و کرمان و دیگر شهرهای فارس با درآمد تورکان ساخته می‌شود مستعمرگی ما به فقدان فلسفه و مکتب برمی‌گردد....

نیز چون به میدان‌آید، عقل و اندیشه و حساب همه را ببرد. (فیه‌ما‌فیه، مجلس ۴۲)

تشبیه عاشق به تورک.

و یا: «زلف همچون هندیان است، سیاه و فتنه‌گر که عاشق را دربند می‌کند».

تشبیه تاریکی و ضلالت و گمراهی به هندی

(فیه‌ما‌فیه، مجلس ۲۳)

در نامه‌ای به بزرگان روم:

«چون تورکان به صولت و شهامت آیند، هر هندی و سیاهی را براندازند.» (مکاتیب، نامه ۵۵) «تورک عشق چون تیغ آید، همه بتان هندی را بشکند.» (مکاتیب، نامه ۸۹)

بی‌جهت نیست که هنوز هم هندیان کولی و زرسالاران پارسی در برابر تورکان صف‌آرایی دارند و جمهوری آذربایجان را با وتوی هند در پیمان شانگهای راه نمی‌دهند. این تقابل یک استمرار تاریخی، فکری و فرهنگی دارد هرکسی این را نداند و نخواهد بداند گرفتار ترسه‌دوش‌نجه است.

۳

هیچ حرکتی بدون ایده و مکتب رخ نمی‌دهد. ریشه اندیشه صفوی و شاه‌خطایی به مکتب عرفانی آذربایجان، تبریز و شیخ‌صفی برمی‌گردد که بیشترین مرید و طالب را در تبریز داشت وقتی شیخ‌صفی یا شاه‌اسماعیل خطایی وارد تبریز شدند استقبال باشکوهی از آنان می‌شد. افشار، قاجار و بویژه سلطان محمدشاه قاجار تبریزی ادامه فلسفه، حکمت و عرفان صفوی بودند یعنی، بدون عرفان‌ملی نمی‌شود از قاجار و صفوی صحبت کرد.

۴

ما اصولاً فلسفه و عرفان غیرملی نداریم فلسفه و عرفان بر اساس عقلانیت ملّتها که متفاوت از هم می‌اندیشند شکل می‌گیرد همه فکرمی‌کردند که فلسفه و عرفان مانند علم ریاضی، جهانی و گلوبال است چنان به ما حمله می‌کردند که یعنی چه فلسفه تورکی عرفان تورکی و... می‌دانستند فلسفه‌ها و عرفان‌ها متفاوتند اما جسارت طرح روشمند آنرا نداشتند وقتی قبول کردیم فلسفه‌ملی وجود دارد به تبع هر نوع اصطلاحی خارج از آن فلسفه، وارداتی و عرضی بشمار آید و نمی‌تواند بار هویت و ملیت را بدوش کشد وقتی به شاهراه فلسفه‌ملی رسیدیم جاده‌های

همگان گذاشته شد-از جمله پروژه های من که بصورت گسترده منتشرشد مربوط به زنی بنام گل قلم خانم بود، زنی که بعد از فوت شوهرش یک نانوايي را به تنهایی اداره می کرد. آتش سوزیهای جنگلهای ارسباران نیز از گزارشهای خاص من بود که بلافاصله در روزنامه همشهری منتشرشد و حقیر جز ۵ نفرمنتخب روزنامه همشهری بودم که برای روزخبرنگارمصاحبه ای در روزنامه همشهری داشتیم

در مورد سبک کاری و تجربه های کاری تان بفرمایید

ژانر عکاسی من بیشتر مستند اجتماعی و خبری است همیشه سعی می کردم زندگی اجتماعی انسانها را در قالب گزارش تصویری منتشر کنم. در روزنامه همشهری صفحه ای باز شده بود که گزارشهای تصویری در آن قسمت منتشر می کردند اکثر گزارشهای من در آن صفحات منشر می شد بخاطر اینکه وقت من آزاد بود همیشه سعی می کردم زندگی بومی و سنتی روستاها و عشایر منطقه ارسباران را در روزنامه همشهری منعکس کنم

آیا در طول کاری تان با چالشها خاصی مواجه بودید؟

بخاطر اینکه من در انتخاب گزارشها و سوژه هایم آزاد بودم چالش خاصی نداشتم سعی کردم می کردم گزارشهام در باب سیاست جناح بندی و غیره نباشد و تماما با ماشین شخصی ام دنبال سوژه هام می رفتم

از کی در خبرگزاری صدا و سیما فعالیت کردید؟

همزمان که من در روزنامه همشهری بودم مسئله کمبود کاغذ فراگیر شد و روزنامه همشهری مثل سایر روزنامه ها سعی کرد چاپهایش را کم کند حتی ضمیمه ها و بخش استانی ها را نیز حذف کرد به دنبال آن ما احساس کردیم که گزارش هایمون دیگه کمتر منتشر می شود سردبیر عزیزمان جناب ساتیار امامی منوبه خبرگزاری صدا و سیما معرفی کرد و از سال ۱۳۹۷ بطور منظم با صدا و سیما می تهران همکاری کردم.

مصاحبه با سعید قاسمی عکاس خدافرینی

گفتگو از : حسین شرقی دره جک

لطفا خودتان را مختصر معرفی کنید .

اینجانب سعید قاسمی عکاس- متولد ۱۳۵۶ منطقه خدافرین ساکن شهرستان اهر-عضو انجمن عکاسان ایران/عضو انجمن صنفی عکاسان مطبوعاتی کشور/ رئیس انجمن هنر عکاسی اهر- دارای درجه هنری از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران- تالیف سه جلد کتاب عکاسی بنامهای سیمای زندگی روستایی و عشایری در قره داغ-حب الحسین (ع) وقاب سرخ عکاس روزنامه همشهری از سال ۱۳۹۳-عکاس خبرگزاری صدا و سیما از سال ۱۳۹۷ تاکنون سابقه عکاسی خبری من برمی گردد به سال ۱۳۹۸ با نشریه گویا که در شهرستان اهر منتشر می شد همزمان با نشریه گویا از سال ۱۳۹۳ با روزنامه همشهری نیز فعالیت خودم را شروع کردم بطوریکه اکثر عکسهای من در صفحات داخلی روزنامه چاپ می شد و نزدیک به ۱۵ عکس من در صفحه یک روزنامه همشهری چاپ و منشر شد، حاصل چند سال فعالیت در همشهری نمایشگاهی به اسم نمایشگاه کاغذی به مناسبت روز حبذنگار در ۱۷ مرداد ۱۳۹۶ در اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی اهر به نمایش دید

تابو کردن کلمات و واژگان زبان

ترکی در مجامع عمومی

ناصر صدقی

عضو هیات علمی گروه تاریخ دانشگاه تبریز

یکی از مسائل مهم فرهنگی در تاریخ معاصر ایران سیاست دولت ها و برخی جریان های سیاسی در حذف و به حاشیه راندن کلمات و واژگان متعلق به زبان های ایرانی غیر فارسی است. از دوره پهلوی

سیاست تغییر اسامی جغرافیایی ترکی و کردی و عربی به اسامی فارسی به شکلی هدفدار و طبق بخشنامه های دولتی به اجرا در آمد. به طوری که طی دوره پهلوی هزاران اسم ترکی متعلق رودخانه ها و کوه ها و شهرها و روستاها به فارسی تغییر داده شد. اساسا یکی از روش های نابودی و از بین بردن موجودیت یک پدیده آن است که ابتدا آن پدیده را در عرصه زبانی از بین برویم. سیاستی که پهلوی ها به شکلی تمام عیار در مورد ترک های ایران به کار بردند.

بعد از انقلاب علیرغم اصل ۱۵ قانون اساسی در به رسمیت شناختن زبان های ایرانی غیر فارسی، امکان کتابت و آموزش زبان های ایرانی غیر فارسی در رسانه های عمومی و دولتی فراهم نشد. نزدیک به نیم قرن بعد از انقلاب، هنوز در مناطق و استان های ترک نشین شکل نوشتاری کلمات و واژگان ترکی در رسانه

آیا بعد از همکاری با صدا و سیما ارتباط تان با روزنامه همشهری قطع شد؟

نه اصلا هنوز هم در صفحاتی که نیاز به عکس باشد دوستان زنگ می زنند از من عکس می خواهند اگر اغراق نکنم نزدیک به ده هزار فریم از زندگی روستایی و عشایری منطقه ارسباران (قره داغ) عکس ثبت کردم که اکثرا آداب و رسومهایی که اندک اندک روبه فراموشی می رود از جمله کوچ سنتی عشایر و عروسی های ییلاق

از افتخارات خودتان بگویید

یکی از خبرنگاران پیشکسوت ما در عرصه خبری می گوید قاسمی کلکسیون دارتندیس جشنواره هاست. من بیش از صدوده جایزه ملی و بین المللی دارم-از جمله طوبای زرین فجر ۱۴۰۱- مدال طلای پارک ملی و مدال طلای نارین ۲۰۲۴ کشور قرقیزستان-دیپلم افتخار و مدال برنز کشور اوکراین-مقام دوم کشور امارات-مقام اول جشنواره بین المللی قاب سرخ-مدال برنز خیام ۲۰۱۸-مقام اول روایت سرباز که تندیس ولوح ام توسط دکتر صالحی وزیر وقت اهدا شد

و طوبای زرین پانزدهمین جشنواره هنرهای تجسمی فجر ۱۴۰۱ توسط دکتر صالحی وزیر فرهنگ و ارشاد اهدا شد.

تجربه کاری در بحرانه

من سعی می کنم به عنوان عکاس خبری در اکثر حوادث و اتفاقات حضور داشته باشم از جمله آتش سوزیهای جنگلهای ارسباران یا سیل شهر اهر را پوشش دادم و یا آتش سوزی اراضی مرتعی را برای اولین بار من پوشش دادم مهمترین آنها برای اولین بار در کشور گزارش تدوین کروناپی رامن در خبرگزاری صدا و سیما منتشر کردم آخه دادستان وقت دستور داده بود که از تدفین کروناپی هیچ گزارشی منتشر نشود به محض اینکه گزارش من با ترس و اضطراب در خبرگزاری منتشر شد سایر خبرگزاریها نیز تدفین کروناپی را منتشر کردند حتی در کمترین زمان، گزارش تدفین کروناپی من در کشور آلمان و آمریکا منتشر شد

حرف آخر صداقت و پاکی رمز موفقیت یک عکاس خبری است-تبریک روز خبرنگار به همه پیش کسوتان در عرصه خبری و همکاران خودم در استان آذربایجان شرقی و شهرستان اهر...

های ترکی در شناسنامه ها جلوگیری می شود و یا این که اسامی ترکی به شکل و تلفظ فارسی نوشته می شود.

آخرین مورد که طی هفته گذشته حساسیت های به حق درستی را ایجاد کرد، بنرها و پوستره های مربوط به اطلاع رسانی و تبلیغ روز زبان فارسی به مناسبت سال روز وفات استاد شهریار در خیابان ها و مجامع شهر تبریز بود. عنوان همایش و برنامه های مربوطه به سه زبان فارسی و انگلیسی و عربی نوشته شده بود. اما خبری از زبان ترکی زبان مادری و زبان شعر و احساس شهریار نبود. در اینجا هم عامدانه تلاش شده بود کلمات و واژگان ترکی در مجامع عمومی دیده نشود. سخن آخر این که زبان ترکی در ایران زبان بیگانه نیست. کلمات و واژگان ترکی حداقل هزار سال است که در متن فرهنگ و ادبیات فارسی حضور مستقیم دارد. زبان ترکی آذربایجانی قرن هاست که در ایران در قالب متون مستقل کتابت شده و آثار و نسخ متعددی به زبان ترکی آذربایجانی موجود است. نهایت این که زبان ترکی زبان میلیون ها شهروند ایرانی است.

آیا زمان آن نرسیده است که بعد از یک قرن سیاست ترک ستیزی و ترک هراسی، دوستداران ایران و مدیران و مسئولان نهادهای فرهنگی کشور، موجودیت میلیون ها شهروند ترک ایرانی و واقعیت وجودی زبان ترکی را به عنوان یکی از زبان های ایرانی به رسمیت بشناسند؟

ها و معابر عمومی به شکلی نا نوشته منع دولتی و سیاسی دارد. شما می توانید به صورت شکسته و بسته ترکی را در برخی مجامع خصوصی و یا عمومی صحبت کنید. همچنین شما با صرف هزینه های شخصی و به شرط عدم استفاده از بودجه های دولتی و به شرط عبور از فیلترهای وزارت ارشاد و اختصاص بخشی از محتوا به زبان فارسی، شاید بتوانید کتاب یا مجله و روزنامه ای به زبان ترکی منتشر کنید، اما نمی توانید زبان ترکی را به صورت مکتوب و نوشتاری در رسانه های عمومی و دولتی نشان دهید.

شما تاکنون در تلویزیون یک جمله به زبان ترکی دیده اید؟ نه تنها در تلویزیون دولتی سراسری که به خطا رسانه ملی عنوانش داده اند، حتی در شبکه های تلویزیونی استان های ترک نشین نمی توانید جمله ای را به نوشتار ترکی ببینید. گویا دیده شدن کلمات و واژگان ترکی و تماشای شکل نوشتاری آن در رسانه های جمعی و رسمی تبدیل به تابو شده است.

یک نمونه جالب و قابل تامل در این موضوع ماجرای اسم های ترکی تیمچه ها و گذرگاه های بازار بزرگ تبریز است. معادل فارسی اسامی ترکی به الفبای عربی رایج نوشته شده و عنوان ترکی اسامی به الفبای انگلیسی. تمام تلاش ها صورت گرفته تا کلمه ای ترکی به الفبای رایج کشور نوشته نشود. علیرغم سیاست دولت در عدم استفاده از الفبای انگلیسی، در اینجا ترجیح بر آن شده است تا برای دیده نشدن کلمات ترکی آنها به الفبای انگلیسی نوشته شود.

نمونه دیگر منع و ایجاد محدودیت برای کلمات ترکی توسط اداره ثبت احوال صورت می گیرد. یا از ثبت نام

ماھیرە ناغیقیزی و یاخود میلی کیملیک فئنومنئی MAHİRƏ NAĞIQIZI VƏ YAXUD MİLLİ KİMLİK FENOMENİ

Sakibə İsmayıl qızı Ələsgərova

ساکیبە ایسماعیل قیزی علسگر اوا

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک

«وطنین قدرینی او کسلر بیلجک کی، روحا، قلبا اونونلا بیرلیکده

اولسون، اونونلا بیرلیکده آغلا سین، اونونلا بیرلیکده گولسون!»

(نریمان نریمانوو)

سون دؤور ادبی-مدنی پروسئسده یارادیجیلیگی و بوتونلوقده اجتماعی-سیاسی موحیطده یورولماز فعالیتله دقت اؤنونه گلن بیر آد وار، ماھیرە ناغیقیزی آدی. اونون چوخشاخهلی یارادیجیلیگی و زنگین اثرودسیاسی گئنیش آچیلیملارا و چئشیدلی تحلیللره اساس اولور. بونون اساسیندا ایسه ایستعداد و بوتون مسئلهلره صرف میلی دوشونجهدن، اؤزوندورک پریماسیندان، باش وئره نلره فعال وطنداش مؤوقتییندن یاناشما باجاریگی و ایمکانلاری دایانیر. ادبی-مدنی موحیطین و خالقینین یادداشینا ماھیرە ناغیقیزی آدینی داھا چوخ شاعر کیمی یازمیشدیر. موختلیف زامان کسکلرینده نشر اولونان کیتابلارینین متن فاکتوراسی، یوکسک صنعتکارلیق اینتئلئکسیاسی، سؤزه معنا وئرمک باجاریگی بوتون مضمون آخاری ایله یارادیجی ایستعدادینین معیار و پرینسپلرینی نومایش ائتدیریر.

فیلولوگیا علملری دوکتورو، پروفسور م.ناغیقیزی یارادیجیلیگی بیر ایستقامتده علمی آراشدیرمالارین، جدی نظری پروبلملرین چؤزومو ایله دقت اؤنونه گلیر.

آذربایجان دیلینین اوسلوبی مقاملاری، دیل تاریخینین هانسی درینلیکلری احتیوا ائتمه سی و دیالکتلر سوییه سینده تورک خالقلارینین اسکی تصورده

ایفادلیلینین عمومی سیستمی موختلیف اسپئکتلرده تیپولوژی آراشدیرمالارین فاکتی اولراق علمی آودیتوریانین همین ایستقامتده حساسلیق گؤسترمه سی اوچون اساس اولور. م.کاشغایردن م.کاظم بیه، اورادان دا ب.چوبانزاده یه گلن یولون پولیفونیاسی سینتاقماتیک مئخانیزمترین سرگیلیدی فاکتورا ایله تکجه فونوپوئتیک، مورفوپوئتیک اسپئکتلرین آچیلیملاری ایله محدودلاشمیر، عکسینه اونون عمومیلینده کونسپتوال یاناشمالاردا تحلیلینی بیر پروبلئم اولراق اؤن خطه چیخاریر. بوتون بونلار سون دؤورون دیلچیلیک گؤرولشلی میقیاسیندا تکجه آذربایجان پوستوسینده دئییل، قیرغیز، تورکمن، اؤزبک، قاراجای، قاراقالپاق، باشقیر، آلتای، آرنادو و س. تورک توپلوملاری سوییه سینده گئنیش بیر مدنیت آرسنالی دقت اؤنونه گتیریر.

ماھیرە ناغیقیزین علمی-پنداقوژی فعالیتی، ائل جه ده بدییی یارادیجیلیگی لوکال (آذربایجان) و عموم تورک خالقلاری سوییه سینده جدی بیر تصور حادثه سی اولما ایله فاکتلاشیر. «عالیم تفککورونون ایتیلیگی» (۲۰۱۳)، «دردی درین حسن میرزه» (۲۰۱۳)، «۱۹-۲۰-جی عصرلر آذربایجان آشیق و ائل شاعرلرینین یارادیجیلیغیندا اونوماستیک واحیدلرین لینگووپوئتیکی» (۲۰۱۵)، «آشیق و ائل شاعرلرینین فونوپوئتیکی» (۲۰۱۵)، «آشیق و ائل شاعرلرینین لئکسیکی» (۲۰۱۶)، «آشیق و ائل شاعرلرینین اوسلوبی فرازئولوگیاسی» (۲۰۱۷)، «آشیق و ائل شاعرلرینین اوسلوبی سینتاکسی» (۲۰۱۷)، «آشیق و ائل شاعرلرینین اوسلوبی مورفولوگیاسی» (۲۰۱۷)، «اوسلوبی مورفولوگیا (فولکلور متلری اساسیندا)» (۲۰۱۸) و س. فوندامنتال تدقیقاتلاری احاطلیدی پروبلماتیکا ایله پارادیقما تیک سوییه نین

تاریخیزملىرىن، چوخمىنالى و اومونىم سۆزلىرىن، سىنونىم و آتونىملىرىن، فرازئولوژى سىمانتىكىن، مورفولوژى گۇستىرىجىلىرىن، سىنناكتىك واحىدلىرىن و دىگر علامىلىرىن اوزه چىخارىلماسى ايله برابر اونوماسىتىك لىكسىكانىن لىنقووپوئىتىك اۆزلىكلىرىن آراشدىرىلماسى دا اولدوقچا واجىب و آكتواللىق كىسب ائىدىن مسئلەلەردىن دىر» (۳، ص. ۸). بوتون روحو و وارلىقى ايله خالقىن زىنگىن مدنىت تصورلىرىن، ائلات حىات طرزىن قايىنارلىقىغا باغلانان تدقىقاتچى عالم و اىستىدالى شاعرم. ناغىقىزى مقالەلەردە، مونوقرافىك آراشدىرمالارىن دا، شىعەرلەردە عىنى روحو داشىيىجىسى فونكىسىياسىنى يىرىنە يىتىرىر. درلىز آشىق موخىطى، ائلجە دە قىرى آذربايجان فولكلور آرئالى اطرافىن دا آپاردىقى تحلىلەر يورد، تورپاق، وطن سۆگىسىن اۆرنى اولاراق دقتى همىن مقدس يىرلەر يۆنلىتمەك باخىمىن دان بىر الچاتمازلىق سرگىلىر. قىرى آذربايجان موخىطلر و مدنىت اوجاقلارى كونىكتىستىن دە آيرىجا بىر اۆزومىنمىسولوقلارلا اىسپىسىفىكلىشىر. رىگىونون فولكلور يادداشى، آتالار سۆز، مىل، باياتى، لايلا، اوخشاما، مراسىم مدنىتى، ناغىل، داستان، افسانە، روايت و س. زىنگىنلىكلەر اوفىقى و شاقولى ياناشمالارلا اساس اولور. م. ناغىقىزى دا همىن مدنىتىن داشىيىجىلارنىن دان بىرى كىمى شىعەرلىرى، آراشدىرمالارى، صحبتلىرى ايله آيرىجا بىر مىللى كىملىك ائتالونو تصور فورمالاشدىرىر. اىروان، آغابا، گومرو، قاراكلىسە، گۆچە، درلىز، درچىچىك و س. فولكلور موخىطلرلە علاقدار آپاردىقى تحلىلەر، دىل فاكتلارى، يىر، يورد آدلارى ايله علاقدار سىستىملى آراشدىرمالارى دقتىن همىن تارىخى اراضىلەر يۆنلىدىرىلمەسىنن نومونەسى دىر. م. ناغىقىزى يارادىجىلىقىن دا درلىز فولكلور آرئالى آيرىجا بىر حىصە دىر. داها دوغروسو، اونون آراشدىرمالارىن آنا قايناقلارنىن دان بىرى اولاراق دقت اۆنونه گلىر.

بىر نۆو رىگىون مدنىتىنن داشىيىجى اولماق فونكىسىياسى ايله داها چوخ مارق دوغورور. صحبتلىرى، موختلىف مقاملاردا سۆيلىدى احوالات و حادثەلر، ائلجە دە علمى آراشدىرمالارى همىن موخىطى بىر قايناق اولاراق ايشاره لىر. موختلىف مقاملاردا يادداش اۆرنى اولاراق مارقلى احوالات و حادثەلرە حىساسلىق گۆستىرمەسى اونون صحبتىنە علاوه اووقات، شىرىنلىك قاتىر. بوتون بونلار بىر اىستىقامتە گىننىتىك كود اولاراق شىفرەلىر.

مىقياسىنى و موكمىللىنى فاكتلاشدىرىر. بوتون بونلار موختلىف كونىكتىستلردە ياناشمالارى و ماهىت سويىيەسىن دە تحلىللىرى آكتواللاشدىرىر.

م. ناغىقىزىن دىلچىلىك گۆرۈشلىرى آيرىجا بىر تدقىقاتىن پروبلەمى اولاراق آراشدىرمالارى ضرورىلاشدىرىر.

مونوقرافىك تحلىللىر سويىيەسىن دە قالدىرىلان مسئلەلر و اونون حلى يوللارى چاغداش علمى-نظرى فىكرىن دقتىنى همىن اىستىقامتلىرە يۆنلىدىرىمەك باخىمىن دان دا مەم اۆنم كىسب ائىدىر. چوخ دوغور اولاراق وورغولانير كى، «آذربايجان دىلچىلىقىن دە اىندىيە كىمى ۱۹-جو-۲۰-جى عصرلر آشىق و ائل شاعەرلىرىن يارادىجىلىقىن دا لىكسىك، مورفولوژى، سىنناكتىك سويىيەلردە هرطرفلى تدقىقات ايشى آپارىلمادىقى كىمى، فونىتىك حادثەلەرن دە تظاهر شىكىللىرى، اثرلەردە باش وئەن زىنگىن اوسلوبى چالارلار، بو دىل واحىدلىرىن ماکسىموم علامىلىرى، اىمكانلارى اۆيىنلىمىش، اونلارنى ايشلەنمە ساحە و مقاملارى تدقىقات دان كناردا قالمىشىد. حالبوكى آشىق و ائل شاعەرلىرىن شىعەرلەرن دە و ياراتدىقلارى داستانلارنى دىلەن دە فونىتىك حادثەلەرن تظاهر شىكىللىرى ايفادە اولونان فىكىر دىنامىزىنى زىنگىنلىشىدىرىمىش، اشيالارنى بو و يا دىگر علامىلىرى كونكرىتلىشىدىرىلمىش، پونىتىك فىكرىن بوئۈلۈك دە آسانلىقلا قاورانىلماسى تامىن ائىلىمىشىد. بو باخىم دان ماهىرە ناغىقىزىنن اثرى اولدوقچا دىرلى دىر» (۵، ص. ۳). اونو دا علاوه ائىدى كى، بونلارنى هامىسى بىر اىستىقامت دە مۇلفىن وطنداشلىق مىسسىياسىنا باغلانماقلا ائىنوكولتورولوژى تصورون ان درىن قاتلارنى آيدىنلاشدىرماق اىستىنە كۆكلەنمەك سىجىيەلىر.

عمومىتە، ائل شاعەرلىرىن، آشىق يارادىجىلىقىنن احتىوا ائىدى زىنگىنلىك آخارى اىنوارىانت سويىيەسىن دە دىل فاكتلارنى، خالق دوشونجەسىن دە اۆزۈنە يىر آلمىش مودىللىشمەنن كومپونىنتلارنى بىر آرايا گىتىرمە مرامى ايله خاراكتىرىزە اولونور. خالق ادبىياتىنن بوتون پارامىترلە زىنگىنلىكلەرنە باغلانان تدقىقاتچى عالمى آراشدىرمالارى ايله داها درىن قاتلاردا، اىبتىداي دوشونجەدن گلن آخارىن عمومى سىستىمىنە حىساسلىق گۆستىر.

معلوم اولدوغو كىمى، «آشىق و ائل شاعەرلىرىن يارادىجىلىقىن داكى ايفادە واسطەلەرنىن -آلىنمالارنى، دىالكتىزىملىرىن، كۆهنلىمىش سۆزلىرىن، آرخابىزىم و

چوبانزاده حاقین دا دئدیکلری «شاعر دوغولموشدو، پروفیسور اولدو» سۆزلری دوشدو.

بلی، دوغرودان دا م. ناغیقیزی روحو، وارلیغی ایله دونیا یا شاعر کیمی گلیب. بایاتیلاری، گرایلیلاری، قوشمالاری، موختلیف سپکیلی شئیرلری بونون باریز گؤستریجیسی دیر. عالیملیک اونون سونراکی فعالیتینین گؤستریجیسی دیر و بورادا دا، گؤروندویو کیمی، کیفایت قدر گرکلی ایشلره ایمضا آتمیشدیر.

خالق ادبیاتینین زنگین لیکلری اوزرینده کؤکلنن صنعتکار بایاتی کؤورکلییندن، نغمه حزینلیندن، ناغیل شیرینلیندن، لایلا سحریندن یوکسک اینتئلئکسییا ایله بهره له نمکله ائله او آهنگده ده یازیب-یاراتماغا حساسلیق گؤسترمیشدیر. اونون شعرلری بیر ایستقامتده اوزان-آشیق گلنلیندن گلنلره و موسیقی آهنگینه یوکله نمکله بیر اوزسزلیک سرگیلییر. طبیعتین اسرارنغیز فوسونکارلیغی، موسیقی سحرینین، ناغیل معجزه سینین آهنگی اونون روحونا هله دونیا یا گؤز آچمامیشدان اؤنجه عائله سؤیله مه لرینده حاکم کسيلمیشدیر. دده دورقود مودریکلییندن داشینانلار، کوراوغلونون یورد قورما دوشونجه سیندن گلنلر، بورلا خاتون، بانوچیچک، سئلجان خاتونون و بو آخاردا اولانلارین لایلا و اوخشاماسیندان سوزوله نلر عینی آهنگده ماهیره خانیمین بایاتیلاریندا (شعیرلرینده) بیر روح، معنویات اؤرنی اولاراق اؤزونو گؤستیر.

چونکی او، سۆزدن اؤنجه موسیقینین، سازین حزینلینین ائشیدیب، اونا کؤکلنمیشدی. دده قورقودون قوپوزونون، جونونون سازینین آهنگی عینی حزینلیک و عظمتله ن. ناغیقیزینین یارادیجیلیغیندا اؤزونو نومایش ائتدیریر. قوچ کوراوغلونون نیگار خانیمیندان گلن اخلاق، دیر، داورانیش، آغیرچکلیک تصورلری اونون روحونا و داورانیشینا قیدا وئریر.

بیر پارچا داش وطن دیر .

هر شئی دن باش وطن دیر،

ننهم، آی نازلی آنام،

باجییا قارداش وطن دیر. (۹، ص. ۱۲۳) .

سۆزون معنا یادداشی، میصرعنین فیکیر توتومو، ژانر فئوئمنلیگی بوتون سویه لرده میلی یادداشی، ائتنیک معنیلین آرختتپ مودئلرینی دقت اؤنونه گتیرمکله اؤز

درلیز آشیق موحیطینه حساسلیق و سئوگی ده ائله همین آرخیاک یادداشین حرکتیلیینه باغلانیر. ایبراهیم میرزه اوغلو (آنا باباسی)، حسن میرزه (دایسی)، نازلی آنا (آناسی) خالق ادبیاتینین، میلی-معنوی یادداشین اوزسز داشییجیسی کیمی سۆزو، صحبتله ائل-اوبا مودریکلرینین دیلینده ازیر اولموشدور. ماهیره ناغیقیزی دا همین زنگینلیک اوزرینده پروریش تاپماقلا، روحون داشییجیسی اولاراق نومونه چئوریلیمیشدیر.

درلیز آشیق موحیطی و اونون زنگین مدنیت، دوشونجه فاکتوراسی م. ناغیقیزینین تحلیللرینین اساسلی بیر حیصه سینى مویینلشدیریر.

موحیطین اوستاد صنعتکارلارینین یارادیجیلیغی کونتکستینده دیلچیلیک باخیمیندان آپاردیغی تحلیللر ایستعداللی تدقیقاتچین آدی ایله باغلی دیر. آشیق جلیل، آشیق قهرمان، آشیق فتح الله، آشیق بهبود، آشیق قولو، آشیق بهمن (سالیلی)، آشیق مئهدی، آشیق میرزعالی، آشیق هشیم، آشیق پاشا، آشیق نبی، آشیق خانلار و س. آشیققلارین یارادیجیلیق اؤرنکلی اساسیندا، ائلجه ده داستان سؤییلیجیلیینده موشاهیده اولونان اوسلوب اؤزومخصوصولوقلاری، خالق شعیری طرزینده دیللر ازبری اولان ائل شاعرلری شاعر عالی حسین، شاعر رضاقولو، حسن میرزه، علی اکبر، رحمان موستافائو، ذاکیر شهریار، عیسی اکبروو و س. صنعتکارلارین یارادیجیلیغی سینخرون و دیاخرون آراشدیرمالاردا محیطین مدنیت فوندونو فاکتلاشدیریر م. ناغیقیزی بوتونلوکده بو زنگینلیکدن چیخیش ائتمکله مکمل علمی-نظری بازانین فورمالاشماسی اوچون دقتی اورا یؤنلدر، هم ده یازدیقلاری ایله نومونه چئوریلیر و میلی کیملیک فئوئمنی اولما تصورونو دقت اؤنونه گتیریر.

ماهیره ناغیقیزی زنگینلینده مهم بیر حیصه نی اونون پوئزییاسی، بنؤوשה عطیرلی میصرعارلارینین اونیکاللیق منظره سی فاکتلاشدیریر. کلاسیکلر پوئزیانی صنعت دئییل، طالع مسئله سی اولاراق دیرلن دیریرلر.

م. ناغیقیزینین شعرلری ده گئنئتیک شیفره له نمده بیر کود اولاراق نسلین پوئزییا آهنگینه باغلانیر و بو مقدس یوکون داشییجیسی اولاراق اساسلی تصور فورمالاشدیریر. اونون چئشیدلی یارادیجیلیغینی، ائلجه ده شعر یارادیجیلیغینی اوخویارکن یادما ناظیم حکمتین بکیر

مؤوضولارینا و الهی سئوگییه ترهنومچودور ماهیره خانیمین ایلهامی.

اونون بوتون شعرلرینین باش قهرمانی روحونون، دویغو و دوشونجه سینین ایلک و سون عنوانی آنادیر» (۲، ص. ۱۲). ایستعدادلی شاعرین یارادیجیلیغی موختلیف کونتکستلرده عینی قایناغی، دوشونجه نی احاطه له یه بیلیمک ایمکانلاری ایله ایسپئسیفیکلشیر.

وطنین اویرازلاشماسی، آنا محبتینین سیموولیکاسی، داغی، آلپ چمنلری، طبیعتینین گؤزللیکلری، فوسونکارلیغی ایله دقتی جلب ائدن تقدیماتلار ادیبین ایچ دونیاسینین ایفاده سی اولاراق مکمللیک سرگیلییر. خالق دوشونجه سیندن سوزولوب گلن دوشونجه طرز، یوکسک اخلاق و داورانیش اؤرنی اولما باخیمیندان نومونه یه چئوریلمه میصرع، بند و بوتولوکده یارادیجیلیق موسئوسینده آنا آخاری فاکتلاشدیریر .

یئنه ده گؤروب داغلاری،

گزره م قریب داغلاری .

آی آنا، هارا گلیمیشیک،

دوشمنه وئرب داغلاری؟ (۹، ص. ۱۲۳).

بو میصرعلارین ایفاده ائتدی مضمون اوزاق و یاخین تاریخ (داها دوغروسو، ایک یوز ایلیک زامان مدتینده) میقیاسیندا باش وئره نلری و یاشانانلاری دقت اؤنونه گتیریر. چار روسیاسینین قافقازی ایشغالی، آذربایجان تورپاقلاری حسابینا ائرمینیستان آدلی دؤولتین یارادیلماسی و تعقیلر، تضییقلر، فاجعه لر بوتون طرفلری ایله خالقین تاریخی آنلامیندا موختلیف سوییه لرده اعتراضی، ناراضیلیقلاری، یادداشی دقت اؤنونه گتیریر. ایگیرمینچی یوز ایلیک سون اون ایلیکلرینده قریب آذربایجاندان سویداشلاریمیزین دیدرگین سالینماسی، قاراباغین ایشغالی و س. بونون باریز نومونه سی دیر. آنجاق قهرمان آذربایجان اوردوسو ۴۴ گونلک ساواشدا دوشمنه و اونون آرخاسیندا دایانانلارا لاییق لی جاوابی وئردیلر. دونیا یا وطن، تورپاق، یورد سئوگی سینین نومونه سینین نومایش ائتدیردیلر.

ماهیره ناغیقیزی پوئزیاسی مؤوضو و موندریجه زنگینلیگه بیر ایستقامتده بونون گؤستریجیسی دیر .

من جوشقون آرازام، من دلی کوره م،

قوربان ی اولدوغوم آذربایجانا !

اودلو اوری می اؤزوم وئرمیشم،

حیرانی اولدوغوم آذربایجانا !

قایناغینی دا اورادان آلماق میسسییاسینا کؤکلنیر. بؤیوک آذربایجان شاعری ص.وورغون «یالنیز شعرین دیلی بئله دانیشیر، اورادا تانرینین ابدی اولاجاق حیکمتی واردیر» دئییردی. تورک خالقلارینین بدیعی تفککورونون محصولو اولان بایاتیلار و دیگر پوئتیک بیچیملی اؤرنکلر بو باخیمدان موسئتنا فاکتورا ایله دقت پنونه گلیر.

م.ناغیقیزینین دا یارادیجیلیغیندا بایاتی مه م بیر حیصه نی تشکیل ائدیر و بونون هم ده کؤکلو سببلری واردیر. عائله دن گلن روح، حزین سؤز، موسیقی آهنگی اونون دوشونجه سیننه، معنوی عالمینه علاوه اوقات قاتماقلا بیر محتشه ملیک سرگیلییر .

«بایاتیلار و ۳ شعر» (۲۰۱۵)، «بایاتیلار» (۲۰۱۶) کیتابلارینا توپلانان پوئتیک نومونه لر خالق یادداشیندا اولانلارین یئنی آخاردا داوامی و علاوه لر تأثیری باغیشلایر و حزین لیک اؤرنی اولاراق م.ناغیقیزینین دوشونجه سیننه اؤز تۆههه لرینی وئیر. کلاسیکلر پوئزیانی خالقین اوری، بشریتین قلبینین تاریخی اولاراق اوجا توتموشلار. معلوم اولدوغو کیمی، «شعر دیلینین ساده لیگی شاعر مدنیته آنلایشینین اولدوقجا واجب بیر طرفی دیر و او، شیر دیلینده ائستتیک سوییه نین اساس علامتیندن اولوب، تصویر پرنئدمئتینی بسیت، ضعیف، سؤنوک ایفاده طرزیندن محافظه ائدیر. بو بدیلیک ائله پرنسپی دیر کی، شعرین دیلینی صونعی و قوندارما ایفاده لردن یالانچی پافوسدان قورویور، اونون آیدین و آنلاشیق لی اولماسینی تامین ائدیر» (۱، ص. ۶۵). م.ناغیقیزینین پوئزیاسی بو معنادا ساده لیگی و اؤزونمخصوص اوسلوب مکمللیگه ایسپئسیفیکلشیر.

میللی روحون، وطنداشلیق دویغوسونون اؤرنی اولاراق احتیوا ائتدی مضمونلا، میصرعین فونوپوئتیک سیممئتریاسی ایله بیر مکمللیک سرگیلییر .

ماهیره ناغیقیزینین پوئزیاسی اؤز مضمون آخاری و احتیوا ائتدی یوکسک تفککور اینتئلئکسییاسی ایله میللی کیملین اؤرنی دیر. «آنمین الی - وطن، بالامین دیلی - وطن» دئیهن شاعر بوتون کونتکستلرده یورد، تورپاق موقددسلینه کؤکلنیر و اونو مقدس لیک تیمثالیندا باشلانغیج، اؤرنک اولاراق تقدیمه حساس لیک گؤستریر. ادبیاتشوناس عالیم ب.قربان اف «آنا محبتی، ایلاهی سئوگی، وطن عشقی» مقاله سینده یازیر: «آنا، وطن

یارانان دان سفرده دی، یولدادی،
گۆرهن نه فیکیرده، نه خیالدادی .
بیر پونهان دردی وار قئیل و قالدادی،
درده درمان اوچون داغی دولانیر. (۶، ص. ۱۸۹) .

م. ناغیقیزی سۆزه معنا وئرمک، اونون آهنگینی
اؤزونمخصوص شکیلده نیزاملاماق باخیمین دان نومونه دیر.
اوزان-آشیق گلنیدن سوزولوب گلنلر تیمثالین دا بو
میسراقلار آیریجا بیر موکمللیگی دقت اؤنونه گتیریر.
سازین مقدس موسیقی ریتیمینه کؤکله نمکله یارادیجی
ایمکانین بوتون طرفلرینی اورتایا قویا بیلیمک آمالینی
فاکتلاشدیریر. میصرع آخارین دا سؤزلر یئنی چالار، معنا
قازانماقلا اؤز آخارین دا هم ده موسیقیسینی (ریتیمینی)
اورتایا قویور. علمی-نظری فیکرین گؤرکملی نماینده لری
وورغولاییرلار کی، «یارادیجیلیق دا اؤز اوسلوبونو تعین
ائتمک و اونا دایم صادق یاشایب یاراتماق شاعر اوچون
سعادت دیر .» م. ناغیقیزی بوتونلوکده یارادیجیلیغی و
جانلی فعالیتله آیریجا بیر اوسلوب دور. اونون عمومی
سیستمی ایسه گئنئتیک ایشاره له ممه، یادداش حادثه سی
اولاراق چوخ-چوخ درین لیکلردن گلیر و بوتون آسپئکتلرده
وطنپرورلییه، میلی کیملیه کؤکله نمکله نومونه
فونکسییاسی یئرینه یئتیریر.

Sakiba İsmayıl qızı Ələsgərova

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, əməkdar müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ƏBİYYAT

1. Hüseynov M. Dil və poeziya. Bakı: Elm, 2008, 434 s.
2. Qurbanov B. Ana məhəbbəti, ilahi sevgi, vətən eşqi. Mahirə Nağıqızı. Ömrün çıraqdır sənin. Bakı: Avropa, 2010, s. 11-15.
3. Hüseynova M. XIX-XX əsrlər Azərbaycan aşiq və el şairlərinin yaradıcılığında onomastik vahidlərin linqvopoetikası. Bakı: ADPU, 2015, 204 s.
4. Hüseynova M. Aşiq və el şairlərinin fonopoetikası. Bakı: ADPU, 2015, 67 s.
5. Xəlilov B. Fonopoetikanın tədqiqi. Mahirə Hüseynova. Azərbaycan aşiq və el şairlərinin fonopoetikası. Bakı: ADPU, 2015, s. 3-4.
6. Nağıqızı M. Ana kəndim Xalxalım. Bakı: Avropa, 2010, 401 s.
7. Nağıqızı M. Dərdi dərin Həsən Mirzə. Bakı: Vətən, 2013, 163 s.
8. Nağıqızı M. Alim təfəkkürünün itiliyi. Bakı: Vətən, 2013, 300 s.
9. Nağıqızı M. Bayatılar və 3 şeir. Bakı: Apostroff, 2015, 160 s.
10. Nağıqızı M. Bayatılar. Bakı: Apostroff, 2015, 216 s.

بیر بولاق باشین دا دیز ده چۆکموشم،
اودلار آياقلاييب کؤزلر کئچميشم،
جانى مى من اؤزوم قوربان وئرميشم،
وورغونو اولدوغوم آذربايجانا !

جوشارام بیر دلی داغ سئلی کیمی،
اؤپرهم تورپاغین سوبه یئلی کیمی .
هردن ده باغینین بولبولو کیمی،
نغمه لر دئیرهم آذربايجانا! (۶، ص. ۱۴۵).

دوغرودان دا ماهیره خانیم روحو، دوشونجه سی ایله وطنی
آذربايجانین شانینه اولدن آخیرا قدر نغمه لر دئین بیر ائل
نغمکاری دیر. بو نغمه لر بوتونلوکده آذربايجان تیمثالین دا
تورک دونیاسینی ایشاره له مکله نومونه یه چئوریلیر.
«آذربايجاندی»، «ناخچیوان»، «خالخال»، «باتابات دا»،
«وطن دی»، «خالخال مئشه سی»، «آنا، منه گرک سن»،
«یاشادیم»، «داغلار»، «دومان»، «تورک اوغوللاری»،
«بابالارین نصیحتی»، «کؤنول دفتیریم» و س. پوئتیک
اؤرنکلر بوتونلوکده صنعتکار قلینین حیسس و دوغولاری
تیمثالین دا آیریجا بیر زنگین لیگی، یاشام فلسفه سین، یورد
و اینسان سئوگیسینی گؤزلر اؤنونه جانلاندیریر. خالق
شاعری ر. رضا وورغولاییردی کی، «آنا دلی شاعرین سوپو،
هاواسی، تورپاغی دیر. یئر اوزون ده سعادت آنا دیلین ان
گؤزل شعیرینی یازماق دیرم. ناغیقزینی پوئزییاسی دا آها
دیلین مقدس لیگی، اعجاز کارلیغی تیمثالین دا همین
گؤزل لیکلرله دولودور و شعیرلری ایله بو آمالا کؤکلن
صنعتکارلاریمیزدان دیر.

گؤرکملی عالیم ب. هاملت «خالقین دلی اونون روحو،
روحو ایسه اونون دلی دیر» دئییردی م. ناغیقیزی
پوئزییاسی بوتون آسپئکتلرده روحو داشیییجیسی
اولاراق بیر الچاتمازلیق سرگیلیر .

بو داغداکی دومان باخ، دومان،

والله بختوردی داغی دولانیر .

لئیلیسین ایتیرمیش مجنون کیمی دیر،

گاه سولا بویانیر، ساغی دولانیر .

آزاد دیر، کیم اونا قویوب قاداغا،

دولانیر باشینا اولور ساداغا .

هردن گیزلی-گیزلی ائیر بولاغا،

قالخیب قوجاقلاییر داغی دولانیر .

تلغفرین اسکی ده گرمانلری

جاسم بابا اوغلو

عراق . تلغفر شهری

بوردا بر قونیا داگماغ استرام
تلغفرده اسکی ده گرمانلر
بیلدوغمز کیمی تلغفر
مللتی اکین بیچین و
ییرلرن چوخو چول و کات
و تاریم ییریدی بو کاردا
چالیشیلر یلین دورت
موسمینده (قیش اکرلار ,

بهار باکلارلار , یاز بیچالار , گوز دوشیریللر) , ایکی شکل
دان اکارلار بوغدا و اریه , وان چوخو بوغدا اولیر چونکی
مللتین اسکی دان یوزده دوقسانی تاریم اومود تیکاردیلر و
باکلاردیلر کی یل گلیر بوغدا بیچیپ چوراک ایدارلار .

یل گلنده اکین بیچین بیتاندان صورنا بوغدانی گاتیریب
ئیولره , بو بوغدادن نه ایداردیلار خانملر بو بوغدانی
گاتیریپ بریویوک بورغل قزانینده اوزون قاینایردیلر
انالاریمز , قایناداندان صورنا بو بوغدانی دامده ساریردیلار
گونشده قالیردی ایکی یا اوچ گون صور , بو ساردوغلاری
دامده بر دالوک اولیردی مارزیب کیمی بوغدا دامدان
توکاردیلر او مارزیبین بیرده اغزینده گونیه یا طوربه توتوب
دولدیریردیلار , بوغدا حاضر اولیردی ئیولرده .

بو بوغدانی اپاریردیلر ده گیرمانه تلغفرین هر بر بوجاغینده
بر ده گیرمان واردی , بوندان یوز یل اول بر و ایکی یا اوچ
ده گیرمان واردیر , اما سکسنلرده و دوقسان یللرینده
ده گیرمان چوخالیدی .

اقلر بو بوغدانی خانملرنان ده گیرمانه اپاریردیلر او
ده گیرمانده خانملر بو بوغدانی ایبیدیردیلر بیش یا اون
دقیقه صورنا تنکه تنکه دوله توکاردیلر یعنی ده گیرمان
اغزینده بو دوله اوچ یا دورت شکل دارتماغ واریدی بونلری
دیالم (بری ایمشاغ بورغل ایدردی , بری یئری بورغل
ایداردی , بری قابوغین صویب دوکمه ایداردی , بری
یارمه ایداردی , بری آرشدی ایداردی , بری اون ایداردی) .
تلغفر شهریندان لذاتلی بر گوزل قوخولار قوخاردی بوغدا
اونو قوخیسی بو اون نه لذاتلی ییلیردی نه دان ؟ چونکی بو

بواغدانی انسان جیکین تعابینان گاتیروپتدی اونه
یورولوپتدی التی ای اماک ایدیوپتدی بو بوغدایه , یه بیر
انسان اکینجی (چفتچی) ده گیلسه او اونو پاراسینان
الوپتدی کی اوشاقلرینه اون ایتسین , هر بیر محله لردان
گوزل گوزل قوخولار (پارقوم) گلیردی او اونلری طارتوغجه.
بر انسان هر نه ایشه کندی خزمت ایدارسه او ایتدوغی ایش
اونه چوخ عزیز و قیمتلی اولیر , اونون ایچون تلغفر شهرینه
بر عزیز و حرمتلی دوست گلانده او مهمانه بورغل و اتلی
اش ایداردیلار (او زماندان اطرافداکی عربلر تلغفر شهری
مللتینه دیدیلر (تلغفر اتلی بورغل اشی مللتی) او قدر
عزیز اولدوغی ایچون آدیمز آدینه باغلانندی .

اما اریه نی گاتیریپ اسکی دان گنه اونو طارتنیب اون
ایداردیلر چوراک یاپاردیلر اسکی انسانلر ییاردی , خسته (بیمار)
اولان انسانلره صحت ایچین ییاردیلر , و اریه نی
بعضی حیوان یماک (خوراک دام) ایداردیلر قویون
قوزویه ویریردیلر . بوایشلر ایچین تلغفر شهرینده هر بر
طرفدا ده گرمانلر چوخیدی .

تلغفر شهرینده اولان اسکی و ینکی ده گرمانلری سیزلره
اچیقلا یالیم نه بر گوزل فلکلوریمز وار :

۱- طحانلی ده گرمانی :- تلغفر شهرینده بر مللتی وار
طحان ئیوی اونلریندی بو ده گرمان ادلارینه قالیب .

۲- کلش ئیوی ده گرمانی :- بو ده کرمان کنه بر مللت
ادینه دی و قالانین التینده دره دادی .

۳- قلیچ ده گرمانی :- ناردان تپه نین طرفیندایدی , بزلر
یتیرمادوغ بو ده کرمانه .

۴- بستک (بشک) ده گیرمانی :- اسکی محله ده واردی
صو باشی نین اوستونده , اسکی زمانده .

۵- ابدال ده گیرمانی :- صو محله سیندایدی اسکی دان .

۶- اغ ده گرمانی : دیشیری گولی نین یانیندایدی , تلغفر
باغینین اورتاسینده اسکی زمانده .

۷- امر بک ده گرمانی :- گیدیپ ییرینه کیمی قالمی ب
تلغفر باغلارینین اورتاسینده بوندان آلی یل اول .

۸- حسن اغا ده گرمانی :- بابالاریمز دییه لار صوده
ایشلردی یتمش یلدان اول واریمش .

۹- حناشلی و شیخلر ده گرمانی :- صوده ایشلردی قنبردره
ایدی جاده اوستونده .

۱۰- بابالار ده گرمانی :- بابا عشرتینین ده گرمانی صو
محله سیندایدی

وعافیت و اوزون عمور ویرسین قالان آتالاره و آنالاره و خانملاره . سلامیم و سایغلاریم بوتون ارخداشلارا .

شعر

عزت در وطن

آسان یللی گونلوم اچار هر زمان
گونلمن سرایی صحبت در وطن
اونون کییی بولمام بر بیرده آمان
قوچوگه بیوگه عزت در وطن

دیارسام روحومدور جانم ایچینده
محبتی بویور قانم ایچینده
اتاشی یاندرسه یانم ایچینده
هر نه اولسا اولسون جنات در وطن

مللتی یاشارسه قارداش له باجی
بر اولیر گونولر قالمزدی آجی
صاتماین وطانی صاتماین تاجی
انسانه هر بیرده هیبت در وطن

وطن سیوگین داشی اؤراکده قالسین
یولچی لر کروانلر سندن درس السین
مصالین اوقونسین سازینی چالسین
قلیجین قلخانین قوات در وطن

صواشینده دورور ییگیدلار واردیر
دارلیغده اولیرسن او سنا یاردیر
غربته محنته دردینه چاردیر
سومیکلرین آتین یارات در وطن

اوتان بلبلیم در اوتان قوشومدیر
بایراممدیر اکماگمدیر اشمدیر
دنبادن کوچارسام مزار داشمدیر
قیناماین منی حیات در وطن

بابا اوغلو یازدی دردینی سوزون
چوجوق کییی تیکمیش آینه گوزون
نه دردلر چاکارسه جیورماز یوزون
مولادان یازیلان سونت در وطن

تلعفر شهرینده اسکی سو ده گرمانی

۱۱- حیولی ده گرمانی :- حیولی عشرتینه منسوبدور تلعفر سینماسی یاقونینده .

۱۲- حیولی ده گرمانی :- حیولی عشرتینه منسوبدور اسکی اورزدی بک (شرکت افریقیه یاقونینده) .

۱۳- حبیب نجار ده گرمانی :- نجار ئیوی مللتی نین ادامینین ادینه تلعفرده طوب تپه یانینده .

۱۴- شغولی ده گرمانی :- شغولی مللتی ئیونین ادینه (سنجار جاده سینین زقاقیندا .

۱۵- ماللولی ده گرمانی :- بابالاریمز دیی ب اسکی ده گرمانییدی دوارینه کییمی قالمی ب .

۱۶- خللی لی ده گرمانی :- بو دا خللی لی ملتینین ادینه اولمش .

۱۷- لبللی ده گرمانی :- تلعفرده بر مللت ادینه عسکر لبللی دیه لر (اسکی جدولی مکتابینن یاقونینده .

۱۸- جلبلر ده گرمانی :- جلبلر عشرتینین ادینه اولمش اسکی زمانده .

۱۹- شیخو ئیوی ده گرمانی : بو ده گرمانی شیخو ئیونین ادینه اولمش اسکی دان سرایدادی .

۲۰- غافر ئیوی ده گرمانی :- غافر عشرتینه منسوب اولدوغی ده گرمادی تلعفرده اسکی زماندان .

۲۱- اورتا قوروغ ده گرمانی :- تلعفر باغلارینین اراسیندایدی اسکی دان (سرای باغلارینان فرج ئیوی باغلارینین اراسینده) اسکی زمانده .

أما شمادی بو ایکرمی و اوطوز یدلی بو ده گرمانلر قالمادی , یا قالیبسه ترک اولونی ب , چونکی هر شی حازر بازارده و چارشیده صاتیلی , چفتچی بوغدا آرپه اکی و بیجی دوللته صاتی خانملر راحتلیغ آختاری کیمسه کندینی یورمی هر کس حازر استیور , اونون ایچون بورغلی جوراکی یماغین هر شی یی بازاردان آلی .

بورده بر سوزه ده گالییم بیلمیان زمان داگیشلاندی یا انسانلر داگیشلاندی اسکی خانملرین بوتون ایشلری زحماتیدی , اما ایندی (شمادی) خانملر هیچ بر شی ایتملار هر شی یی حازر بازاردان الیلار . الله رحمت ایتسین آتالاریمزه و آنالاریمزه و خانملره حقین رحمتینه قاوشانلره , الله صحت

کتاب ایرک (ایرق) بیتیک یعنی کتاب فال با الفبای اورخون بر روی کاغذ و کتاب نوشته شده است دیگر شما در نظر بگیرید اگر کتاب فال با این الفبا نوشته میشود مطمئناً در مورد موضوعات دیگر هم مینوشتند که به دست ما نرسیده اند و مفقود هستند

قوتادغو بیللیک (دانش سعادت بخش) هم یکی از کتابهای علمی و سیاسی هست که شاهکار دنیا محسوب میشود.

مولانای رومی و ترک قانقولی و دلایل موثق بر ترک بودنش

دکتر عظیم خنجانی از افغانستان

مولانا جلال الدین بلخی پسر مولانا بهاءالدین تُرک قانقولی و مادرش ستاره بیگم تُرک خوارزمی در سال ۶۰۴ هجری در بلخ باستان زاده شد در سن ۱۹ سالگی باگوهر خاتون ازدواج کرد و ثمره ازدواج شان سه پسر و یک دختر میباشد، مولانای بلخی در زمان هجوم چنگیز بر خوارزمشاهیان در بلخ باستان، این سرزمین را به قصد قونیه تُرکیه ترک کرد و در سال ۶۷۳ هجری در آنجا در گذشت.

آثار مولانا :

۱ = مثنوی معنوی که بنام اصول دین نیز یاد میشود بااین شعر آغاز کرد..

بشنو از نی چون حکایت می کند

ز جدای ها شکایت می کند

۲ = دیوان شمس

۳ = فیه ما فیه

۴ = مکتوبات.

۵ = مجالس سبعة

مورخین میگویند که دیدار مولانا با شمس الدین تُرک تبریزی اورا شهرت جهانی بخشید.

دلایل تُرک بودن مولانا جلال الدین بلخی و یا مولوی رومی :

۱ = پرو فیسور عنایت الله شهرانی بنابر دلایل زیاد نسب و نسل مولانای بلخی را به تُرکان قانقولی میرساند که این

به معنی تشکیل دادن .. گروه "qurmaq قورماق" group

goose ترکی .. غاز "ğaz غاز"

jackal ترکی به معنی شغال .. شغال "çakkal چاکال"

da wn به معنی اول صبح .. فلق، نور صبحگاه "dan دان"

مکان زمین = yer مقایسه کنید با .. یئر, here, where, eart

هم = qamı قامی = hamı مقایسه با کلمه .. هامی, como

sıralan سیرلنماق - sıra مقایسه با کلمه .. سیره, seri

ردیف و ردیف کردن = maq

یک = bir مقایسه ه با کلمه .. بیر, first, firm

بزرگ = büyük بویوک big

دندان = Diş دیش .. teeth

چرخیدن, تغییر کردن = çöngü چؤنجو .. change

چوپر قیل , çivirqi چوپر قی = çərx = چرخ .. cyrci

çivirqi

به معنای چرخ = təkər تکر .. tire

(نوعی نان (کلوچه = kukə کوکه .. cookie

در دنیا حدود ۴۰ ملت دارای ادبیات حماسی هستند که تورکان سرآمد تمام این ملل می باشند ، بطوریکه تورکان حماسه هایی از قبیل ماناس متعلق به تورکان قرقیز ، آلمایش متعلق به تورکان قزاقی ، اوغوزنامه و دده قورقود و کوراوغلی متعلق به تورکان اوغوز و اوغوز را خلق کرده اند که سرآمد دیگر ملل حماسه ساز جهان هستند . برای روشن تر شدن موضوع حماسه های ماناس ، مهاباراتای هندی ها و شاهنامه را باهم مقایسه می کنیم . منظومه ی ماناس مبارزه ی ماناس قهرمان تورکان را با چینی ها و مغولان را در بر می گیرد که حداقل دارای ۱۰۰۰,۰۰۰ بیت می باشد، درحالی که مهاباراتا که به سانسکریت هندی نوشته شده حداکثر دارای ۴۴۰,۰۰۰ بیت است و شاهنامه ی فردوسی فقط حداکثر ۶۰,۰۰۰ بیت را در بر می گیرد . حال اگر یک مقایسه ی دو دو تا چهارتا داشته باشیم خواهیم دید که منظومه ی ماناس که حداقل ابیات آن در نظر گرفته شده است ۲/۵ برابر منظومه ی مهاباراتا و ۱۷ برابر شاهنامه است ، لازم به ذکر است که ماناس فقط یکی از حماسه هاس تورکان می باشد. ماناس و دده قورقود به هیچ وجه همانند شاهنامه اشعار و ابیات نژادپرستانه و زن ستیزانه ندارند حتی برای دشمن بامرام هم ارزش قائل هستند.

۴=درین شعر نیز از تیزی و غیرت تُرکی خود توصیف کرده است:

یک حمله و دو حمله، کامد شب و تاریکی

تُرکی کن و چستی کن نه نرمی و تاجیکی

۵=درین شعر هم از چهره اصلی تُرک یاد بُرده است:

تُرک توی ز هندوان چهره تُرک کم طلب

زانکه نداد هند را صورت تُرک تانگری

خمش کن کز ملامت او بدان ماند که میگوید

زبان تو نمیدانم که من تورکم تو هندوی

۶=مولانا در فامل وباشمس تبریزی با تُرکی زبان مادری

اش چلیپی صحبت میکرد واصطلاحات دری را به تُرکی و

تُرکی را به دری ترجمه میکرد مانند ذیل...

ای تُرک ماه چهره چه گردد که صبح تو

آیی به کلبه من گویی که گل برو

۷=و این هم شعر تُرکی مولانا که سروده است :

ایلتدین ایسه آندا چیراغ

اولاسنه اول خوش دوراق

بوندانه کیم قیلدین یاراق

آندا سنه قارشی گله

۸=این هم شعر دگرش برای اثبات تُرکی اش:

من ترکم و سرمستم ترکانه سلج بستم

در ده شدم و گفتم سالار سلام علیک

بنهاد یکی صهبا بر کف من و گفتا

این شهره امانت را هشدار سلام علیک

ترک ان بود کز بیم او ده از خراج ایمن شود

ترک ان نباشد کز طمع سیلی هر قوتسوز خورد

یک حمله و یک حمله کامد شب تاریکی

ترکی کن و چستی کن نه نرمی و تاجیکی

خداوند ج روح این ابر مرد تُرک را شاد داشته باشد و

جایش را در قصر جنت که بما تُرک ها افتخار آفرید

و برایش فخر میکنیم و افتخار اسلام است.

<https://t.me/yurdumuz1>

قوم قانقولی تُرک در قرن ششم و هفتم هجری از شهرت زیاد بر خور دار بودند و بمانند مغولهای سیاه (قره مغول) مردم مایل به سیاه چهره هستند و حضرت مولانا صاحب نیز بدانگونه سیمای مایل به سیاهی داشته است.

۲=دانشمند عالیقدر جناب دکتر حسین محمد زاده صدیق مولوی شناس می نویسد که: مولوی رومی از پدر و از مادر از تُرکان خوارزم شاهی بلخ است اضافه می کند که دیوان تُرک مولانا بر اثر بی توجهی تُرکان و دشمنان تُرک سوختانده شده است.

و اشعار ذیل را که توسط خود مولانا سروده شده است برای اثبات تُرک بودنش ارایه می کند.

۱=در این شعر اش میگوید که او تُرک است :

تُرک جوشی کرده ام من نیم خام

از حکیم غزنوی بشنو تمام

تُرکها عادتاً گوشت را در سابق نیم خام میخوردند، چون مولانا تُرک است خود را در مقابل حضرت سنای کوچک نشان داده و می فرماید او تُرک است و هم چنان گوشت را نیم خام میخورد در عرفان و تصوف هم در مقابل سنایی نیم خام و نارسیده است.

۲=مولانا خود را درین شعر نیز چنین تُرک معرفی می کند :

تورکی همه تورکی کند ، تاجیک تا جیکی کند

من ساعتی تورکی کنم یک لحظه تاجیکی کنم

یعنی وی تنها در وقت شعر گوئی در زبان فارسی، تاجیکی می نوشته و دیگر اوقاتش را به تُرکی وبه گفتن تُرکی سپری مینموده است.

۳=درین بیت اش به تُرکان تُرکیه وبا هم قبیله هایش میگوید که او بیگانه نیست و در شهرشان جای دارد و خانه اش در آنجا موجود است واز آنست که در قونیه جایش پیدا می شود و آنجا زیست می نماید تاکه پدرود بگوید که همانطور شد. ازین بیشتر نمیتوان برای اثبات یک شخص که بر هویت اش دلالت کند دلیل آورد که خود شخص بگوید اصلم تُرک است.

بیگانه مگوئید مرا زین کویم

در شهر شما خانه خود میجویم

دشمن نیم ارچند که دشمن رویم

اصلم تُرک است اگر چی هندی گویم

دکتر آلتای گویوش او

Altay Göyüşov

مورخ اهل آذربایجان

نسبت به سایر زبانها داشت و نقش اساسی و پیشروی خود را حفظ می‌کرد.

ملل دیگری که در امپراطوری در راه بدست آوردن حق تعیین سرنوشت مبارزه می‌کردند؛ به شدت به مساله زبان اهمیت می‌دادند. این رویکردهای متضاد در شوروی سابق در اسناد رسمی نیز خود را بروز داده است.

در اوایل اتحاد شوروی و در جمهوری سوسیالیستی آذربایجان هنوز مشکلی از بابت نام زبان مردم آذربایجان وجود نداشت و مانند جمهوری مستقل دموکراتیک آذربایجان (۱۹۲۰-۱۹۱۸) زبان اهالی را زبان تورکی می‌نامیدند.

در ماه فوریه سال ۱۹۲۱، به دستور روکوم آذربایجان زبان ما به همراه زبانی روسی در اداره‌جات و دفاتر رسمی به کار گرفته شد. در لایحه قانونی که در آن ماه تصویب شد زبان ما «زبان تورکی» ثبت شده است.

در سال ۱۹۲۲ جمهوری سوسیالیستی آذربایجان، گرجستان و ارمنستان در فدراسیون سوسیالیستی قفقاز ادغام شدند. در تصویر نشان دولتی که در قانون اساسی فدراسیون سوسیالیستی قفقاز ثبت شده بود؛ نام «زبان تورکی» به چشم می‌خورد. در سال ۱۹۲۵ نیز در قانون اساسی این فدراسیون یکی از زبانهای رسمی در نگارش اسناد «زبان تورکی» قید شده است.

در سال ۱۹۲۲، برای تاسیس اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی سندی امضا شد. در ماده ۱۴ این سند زبانهای روسی، اوکراینی، بلاروسی، گرجی، ارمنی و «تورکی» به عنوان ۶ زبان رسمی شناخته شده بود.

در ماه ژوئن سال ۱۹۲۴ کمیته مرکزی اجرایی دولت آذربایجان زبان تورکی را به عنوان زبان رسمی جمهوری و زبان رسمی دولت عنوان کرده است.

در قانون اساسی جمهوری سوسیالیستی آذربایجان در سال ۱۹۲۷ نیز اگرچه عبارت زبان دولتی قید نشده است اما بر روی نشان دولتی آن زمان ترمین «تورک» بکار گرفته شده است.

در سال ۱۹۳۷ اما وضعیت به کلی دگرگون شد. در این سال اگرچه بازهم به مانند سال ۱۹۲۷ زبان دولتی قید نشده است اما در تصاویر و مواد قانونی مربوط به دادگاه‌ها به جای زبان تورکی زبان آذربایجانی به کار گرفته شد.

در ماه ژوئن سال ۱۹۱۸، جمهوری دموکراتیک آذربایجان زبان رسمی دولت را «تورکی» (تورکجه) تصویب کرد. ملی‌گرایی رومانیست اتنیکی در آن دوران در میان نخبگان سیاسی از موقعیت برجسته‌ای برخوردار بود و از سویی در آن شرایط انتخاب زبان تورکی به عنوان زبان رسمی دولتی امری طبیعی به حساب می‌آمد؛ و از سویی دیگر تجسم یک واقعیت تاریخی بود.

برای مثال ملا محمد فضولی که بخشی از تاریخ ادبی ما به شمار می‌آید؛ این زبان را «تورکجه» می‌نامید؛ یا میرزا شفیع واضح نام کتابی را که برای تدریس زبان تالیف کرده بود «کتاب تورکی» انتخاب کرد، و یا باکیخانوف در سخنانش زبان مردم آذربایجان را تورکی (تورکجه) معرفی می‌کرده است.

بسیاری از نویسندگان ما، حتی «فتحعلی آخوندزاده» نیز در توصیف زبان اکثریت مردمی که در آذربایجان زندگی می‌کنند از اصطلاح «زبان تورکی» استفاده می‌کردند.

اما بعد از سقوط جمهوری دموکراتیک آذربایجان و استیلای بلشویکها، و در دوران اتحاد جماهیر شوروی دیدگاه ثابتی برای زبان دولتی و رسمی آذربایجان وجود نداشت.

از زبان تورکی تا زبان آذربایجانی به طور کلی کم نبودند کسانی که در مسکو با مفهوم و اصطلاح «زبان تورکی» مخالف بودند. خود لنین نیز در زمره این مخالفین جای داشت. علاوه بر آن زبان روسی حتی بدون اینکه زبان رسمی دولت در آذربایجان باشد موقعیتی بهتر و بالاتر

از قدرتگیری ترکان و ترکیه در منطقه و در جهان استقبال میکنند.

ترکان محافظ مردم غیر ترک منطقه درمقابل استعمارگران بودند. وگرنه استعمارگران قبل از اینکه مردم آنطرف اقیانوس(بومیان آمریکا یا آفریقا) را به برده‌گی بگیرند و یا قتل‌عامشان کنند این کار را در بغل گوش خود با کرد و فارس و عرب و ارمنی ، ... میکردند اگر ترکان نبودند که درمقابل استعمار از این ملت‌ها محافظت کنند. حتی یهودیان اروپا و اسپانیا را نیز ترکان پناه دادند.

اگر حکومت ترکان در بالکان و در آناتولیا و در خاورمیانه. نمی‌بود در قرون وسطا لشگرکشیهای صلیبی کاتولیک محتملاً منصوبان به ادیان ارتودوکس و یهودی و مسلمان را در منطقه از بین برده بودند. ترکان حافظ پلورالیسم دینی، فرهنگی و زبانی در منطقه بوده اند .

ترکان ۲۰۰ سال قبل از غربیان در آفریقا بودند ولی مثل غربی‌ها سپاهان را برده نکردند و آنان را برای بردگی به آناتولیا نبردند.

هندوستان در حکومت ۶۰۰ ساله ترکان بابری و گورکانی از ثروتمندترین کشورهای دنیا با ۲۴٪ جی.دی.پی دنیا، در استعمار انگلیس به یکی از فقیرترین کشورهای دنیا با ۴٪ جی.دی.پی دنیا تبدیل شد. اکثر سازه‌های پرشکوه در هند یادگار حکومت ترکان در هند است. این دلیلی دیگر بر اینکه اکثراً گسترش ترکان مثل گسترش انگلیس‌ها (یا قدرتهای غربی و شمالی) استعماری نبوده. ترکان اکثراً سرزمینهای فتح شده را مثل وطن خود دانسته و در پیشرفت آن مکانها و مردمانشان کوشیده اند. مثل انگلیسیها هندوستان را از ثروت و علم خالی و به کشور مادر یعنی انگلیس نبردند.

ترکان زبان و دین و فرهنگ دیگران را در امپراطوریهای خود تغییر ندادند. ترکان در صدها سالی که بر مسکو و شرق اروپا حکومت میکردند زبان و دین و فرهنگ اسلاوها(روس‌ها) و یا دیگر ملت‌ها را تغییر ندادند چون جهانگشاییشان استعماری نبود.

برای مثال ترک در ۵۰۰ سال حکومت خود در لبنان زبان آنها را ترکی نکرد ولی فرانسه استعماری در ۳۰ سال زبانشان را فرانسوی کرد.

بدون ایدولوژی نژاد پرستانه و یا نازیستی نمیتوان دیگر ملت‌ها را استعمار و یا نسل‌کشی کرد. این نوع ایدولوژی‌ها نه

بالاخره در سال ۱۹۵۶ اصطلاح «زبان آذربایجانی» شکل قانونی به خود گرفت و در قانون اساسی سال ۱۹۷۸ به طور رسمی اصطلاح «زبان آذربایجانی» قید شد.

آنگونه که مشاهده شد اصطلاح «زبان تورکی» هم یک واقعیت تاریخی است و هم در زمان خود تجسم ایده‌آل‌های سیاسی نیز بود.

«زبان آذربایجانی» از زمان شوروی بر ما تحمیل شد و صرفاً برای مقاصد سیاسی بکار گرفته شد. هدف از این اقدام جلوگیری از ملت‌سازی اتنیکی در آذربایجان و دور کردن ما از تاثیرات تورکیه بود.

بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی و استقلال جمهوری آذربایجان، در راستای برپایی جمهوری بر مبنای ایده‌های جمهوری مستقل ۱۹۱۸، در قانون سال ۱۹۹۲ زبان رسمی دولتی «زبان تورکی» دوباره بازگردانده شد.

<https://t.me/yurdumuz1>

چرا استعمارگران و عوامل منطقه ای ایشان دشمن ترک هستند؟

تاریخاً ترک‌ها(پیشگامان شرق) در حین گسترش در جهان مستعمره‌گر نشدند و همیشه در مقابل قدرتهای استعماری و امپریالیستی مقاومت کردند. جهانی شدن غیر استعماری از طریق راه ابریشم بیشتر در مدیریت تورکان بود و این نوع جهانی شدن در تضاد با جهانی شدن(گلوبالیسم) استعماری غرب و شمال بود.

ترکان به‌مراهمی دیگر ملل شرق تا قلب اروپا(وین) برای جلوگیری از زاده شدن هیولای استعمار غرب رفتند ولی متأسفانه بخاطر ناآگاهی و خیانت داخلی سیستم استعماری بر دیگری(سیستم تورکی شرقی) غلبه کرد که درنتیجه این نظام جهانی استعماری که هم‌اکنون نیز بر سلطه خود ادامه میدهد در قرن بیست و یک جهان را به آستانه جنگ هسته‌ای و جنگ جهانی سوم و با خطر نابودی کره زمین و بشریت روبرو کرده. امروزه کم‌کم مردم جهان دارند به عواقب شکست ترکان درمقابل جبهه استعمار پی می‌برند و بدین خاطر خیلی‌ها به اهمیت عنصر و مکتب ترک(شرق) برای منطقه و جهان واقف میشوند و لذا

توضیحاتی مختصر در خصوص معنی کلمه «گُرد»

احمد امین پور

ما قبلاً و در سلسله نوشتارهایی گفتیم که لفظ «گُرد» در بستر تاریخ و ادبیات، و در جریان گفت‌وگوهای ساخته و پرداخته‌ی قدرت‌ها، با گستره‌ی وسیعی از آراء تا فارس؛ تداعی کننده‌ی «صحراگرد»، «کوهی»، «خیم‌نشین» و ... بوده است. و برای آن مصادیقی از اقوال مورخین و بویژه اشعار شعرا ذکر کردیم. و گفتیم که بخشی از اقوام زاگرس‌نشین و دامن‌های زاگرس‌نشین، از آراء تا فارس که به اکراد خوانده و نوشته می‌شدند، به مرور زمان، این صفت را برای خود پذیرا شدند. (عمدتاً در جزیره و اربیل و حومه)

گُرد قرن هفتم، گُرد امروز نیست. هرچند مدلول امروزی این واژه، نطفه‌اش از همان روزها بسته شده است، اما به هیچ عنوان، امروز بار معنایی یکسانی با آن دوره ندارد. گُرد امروز، مصادیق و ذهنیت‌هایی درباره‌ی آن شکل گرفته که حاجت به بیان نیست و ما امروز، حامل آن ذهنیت می‌باشیم. اما گُرد دیروز هم بوده آن‌که بوده و کسی نمیتواند مفهوم آن را در بستر زمانی خودش، تغییر دهد. ما اگر بی‌طرفانه به تواریخ بنگریم، خواهیم دید که «گُرد» در ذهنیت سده‌های پیشین، هرگز کرد امروز نبوده است. ابن اثیر، در تاریخ شهر خود «الکامل»، آن‌گاه که از هزیمت جلال‌الدین خوارزم‌شاه در «آمد» سخن می‌راند، چنین مینویسد:

«فجاء طائفة من التتر (تاتار)... فتخطفهم الملوک و الرعايا، و طمع فيهم کل احد، حتی الفلاح و الکردی و البدوی، و غیرهم»...

به این تقسیم‌بندی بنگرید:

الفلاح = دهقان، کشاورز، یکجانشین
الکردی = صحراگرد، خیم‌نشین (در مواضع کوهستانی) البدوی = خیمه‌نشین (منسوب به بادیه، در مواضع بادیه و بیابان)
ناگفته نماند که ابن اثیر، معاصر مولوی بوده است و سرورش هم، از ذهنیت حاکم بر آن دوره درباره‌ی گُرد سخن می‌گوید.

در جوامع شرق (ترک) بلکه در جوامع استعماری غرب و شمال تولید و توسط استعمار آریایی‌گرایی در منطقه ما تزریق شد.

حال گروه‌های پسا مارکسیستی (مثل پ.ک.ک و...) که امروزه وابسته به استعمار نو و امپریالیسم و صهیونیسم شده‌اند و در منطقه ترک‌ستیزی را اساس فعالیت خود قرار داده و شعارهای ضد امپریالیستی قدیمی خود را فراموش کرده و با شعارهای فرعی و ویتروینی مثل حقوق ال.جی.بی.تی و... مردم را از تمرکز بر مشکل اصلی منطقه و جهان یعنی استعمار نو و امپریالیسم و صهیونیسم وامیدارند و در عین حال خود را مترقی و مبارز هم جلو میدهند.

در منطقه شاهد همکاری و همبستگی دیگر گروه‌های وابسته به استعمار یعنی راست افراطی ایران‌شهری و دانشاقتها با این گروه پسا مارکسیستی (پ.ک.ک، وای.پی.جی) هستیم. همبستگی این دو گروه‌ها با دو ایدئولوژی متضاد چندان عجیب نیست، چون منشاء و محرک هر دو استعمار و امپریالیسم است.

بخاطر این ایستادگی ترکان درمقابل استعمارگران غرب و شمال طبیعی است که هر دو علیه تورک شدند و بعضی اقلیتها در منطقه را با فریب دادن علیه ترکان تهیج کردند و میکنند.

❖ خطر پان‌ترک؟

اگر وین در ۱۵۲۹ بدست ترک سقوط کرده بود
محتماً:

- استعمار زاده نمیشد.
- سیاهپوستان برده نمیشدند.
- سرخپوستان قتل عام نمیشدند.
- نازیسم، فاشیسم و جنگهای جهانی اتفاق نمیافتاد و هولوکاست و جنایات علیه مردم غزه نمیبود.
- احتمالاً امروز جهان با خطر جنگ سوم جهانی هسته‌ای و خطر نابودی حیات و بشریت از روی کره زمین مواجه نمیشد.

- در ضمن اروپا نیز مسیحی و اروپایی میماند، زیرا ترکان در ۶۰۰-۴۰۰ سال حکومت بر یونانی‌ها و بر دیگران دین و فرهنگ و زبان آنها را تغییر ندادند

ekansasi98

قرون گذشته، در کنار ملل شناخته شده‌ای نظیر عرب، هندو، ترک، فرس، روم و ... نام «زنگی» هم آمده است، حتی ابوریحان بیرونی در آثارالباقیه، نام زنگی‌ها را در کنار مللی همچون فرس، چینی، هندی، ترک و ... نام می‌برد. درحالی‌که «زنگی» نه به یک قومیت مشخص و نه به یک ملت اشاره دارد. بلکه گستره‌ای بزرگ از قبایل بدوی و سیاه‌پوست آفریقایی مدلول این لفظ می‌باشند. و نام مشاهیر و افرادی هم با صفت «الزنجی» در تواریخ آمده است. نظیر: مسلم بن خالد الزنجی، ابن رباح شار الزنجی، میمون بن افلح زنجی و...

<https://t.me/yurdumuz1>

زبان مادری در اسناد حقوق بشر

دکتر عبدالنبی قیّم

«آیا سیاست-مداران و قانون-گذاران از این حقیقت غافلند که آموزش اقلیت-ها تحت یک زبان غالب شرکت در یک نسل-کشی زبانی است؟»
این سطور ترجمه و خلاصه‌ای است از نوشته دکتر تاو اسکوتنب کانگاس، استاد رشته زبان‌شناسی در دانشگاه روسکیل دانمارک، در رابطه با آموزش به زبان مادری تحت عنوان «حق آموزش به زبان مادری: معضلی حل نشده در اسناد حقوق بشر» (۲۰۱۰).

مقدمه

اغلب اقلیت-ها و بسیاری از کودکان گروه-های تحت سلطه کشورهای در حال توسعه یافته، صرفنظر از وضعیت در اقلیت بودن یا در اکثریت بودنشان، در بیشتر موارد، به یک زبان غالب در نقش زبان میانجی که زبان مادری آن-ها نیست، آموزش می-بینند.

نتایج این کار، بویژه در زمینه پیشرفت‌های تحصیلی، عاطفی و روانی بسیار بد و فاجعه-آمیز بوده است. چرا وقتی در اصل آموزش بوسیله زبان مادری بسیار شایسته‌تر عمل می‌کند و نتایج پژوهش-های معتبر نیز از این موضوع حمایت می‌کنند چنین اتفاقی می‌افتد؟

علیرغم حساس بودن و حیاتی بودن سرنوشت زبانی ملت-ها، مباحث علمی ژرف و بنیادین کمتری در این

صفت دهقان (فلاح) در آن دوره و قبل‌تر، صفتی بوده که تمدن را در فحواي خود داشته است که کردها از آن محروم بوده‌اند و در تقسیم‌بندی ابن اثیر، در گروه دیگری قرار می‌گیرند. فردوسی نیز می‌گوید:

از ایران و از ترک و از تازیان

نژادی پدید آید اندر میان

نه دهقان و نه ترک، نه تازی بود

سخن‌ها به کردار بازی بود

ابن اثیر، قبل از این تقسیم‌بندی، از جنایات مغول در گستره‌ای به وسعت جزیره، حران، نصیبین، موصل، سنجار، اربیل و ... سخن می‌گوید که هم شهرنشین‌ها (فلاح)، هم کوچ‌نشینان صحراگرد کوهستان (کردی) و هم بادی‌نشینان (بدوی) را در خود جای داده است. از گروه اخیر، بویژه در موصل و حومه تا سنجار و رقه را در بر می‌گرفتند.

سمعانی (قرن ششم) نیز در ال‌انساب، ذیل صفت «الکردی» می‌نویسد:

«هذه النسبة إلى طائفة في العراق، ينزلون في الصحارى و سكن بعضهم القرى...»

در این توضیح سمعانی، صحرائشینی، از خصیص‌هی بارز اکراد معرفی شده، هرچند بعضی از آن‌ها را ساکن در قری‌ها معرفی می‌کند.

این در حالی‌ست که ده‌ها نفر در تواریخ، از جمله همین تاریخ‌الکامل، با پسوند نامی «الکردی» معرفی شده‌اند. یعنی حتی اگر در شهرزور ما، دانشمندی مثل ابن‌الصلاح، با معرف‌الکردی شناخته شده و طبعاً مقیم و ساکن شهر و قریه بوده است، اما ذهنیت قالب‌شده، نه بر امثال ایشان، بلکه بر اقوامی که امثال ایشان در میان‌شان می‌زیست‌ه‌اند، پایین‌دستی، عوام‌انگاری و چنان بوده که در سطور قبلی به آن اشاره شد.

پس، داوری بداهه، در مورد چنین لفظی، در آن دوره؛ «عامی»، «صحراگرد»، «کوهی» و به قول سروش، هیچ‌ندان بوده است.

لازم به ذکر است که آوردن لفظ «کرد»، در کنار لفظ رومی، فارس، عرب، هندی و... به هیچ عنوان به معنای این نیست که «کرد» هم پاب‌پای آن ملل و همتای آن‌ها در آن زمان شناخته شده است. در اشعار و متون مختلف

آنان در بقیه سنوات تحصیل به زبان انگلیسی تغییر می‌یافت.

طبق یک رویکرد ادراکی عامیانه می‌بایست آن گروهی که از همان ابتدا آموزش را به زبان انگلیسی آغاز نموده بودند و اغلب در معرض و در مواجهه با این زبان قرار داده می‌شدند، بهترین نتایج را در زبان انگلیسی کسب کنند و یا در دروس ریاضی و سایر امورات تحصیلی به موفقیت‌های بیشتری نائل شوند و در عوض دانش آموزان (دیر - خروج) همان‌ها که مدت زمان بیشتری را صرف آموزش به زبان مادری خود نموده بودند و انگلیسی را دیرتر آغاز کرده بودند بدترین نتایج را در میان سه گروه ذکر شده داشته باشند.

اما، نتایج دقیقاً برعکس این پیش‌بینی‌ها بود: دانش آموزان دیر - خروج بهترین نتیجه را در زمینه‌هایی که به آنها اشاره شد، کسب نموده بودند و تنها آنها بودند که شانس موفقیت را در سطوح مختلف زبان انگلیسی در آینده پیدا کرده بودند. در حالیکه گروه آغازین بعد از رشدی اولیه پشت سر هم دچار شکست شده و حتی چنین تشخیص داده شد که احتمالاً دیگر قادر نباشند به پای همسالان انگلیسی - دان خود، که انگلیسی را دیرتر از آنان شروع کرده بودند برسند و یا به طور کلی به هر نوع موفقیت تحصیلی دیگری!

<https://t.me/yurdumuz1>

چگونه گوینو، نخبگان ایرانی را بازی داد؟

گوینو با طرح فرضیه برتری نژاد آریا و فرضیه انحطاط ایران در نتیجه اختلاط خون آن‌ها با خون عرب - بجز عده اندکی - تقریباً همه نویسندگان، تاریخ‌نویسان و حتی شاعران ایرانی و در یک کلام اغلب تحصیلکرده‌های ایرانی را بازی داد. او سبب شد تا تاریخ‌نویسی ما منحط و غیرقابل اعتنا شود. او سبب شد نویسندگانمان دچار توهم خودبرتربینی شوند و دیگران را با فحش و دشنام تحقیر کنند، و در یک کلام بیگانه ستیزی و نژادپرستی را در تاریخ‌نویسی باب کرد. او نویسندگان و تاریخ‌نویسان ما را کینه‌ای یا بهتر است بگویم عقده‌ای بار آورد.

<https://t.me/yurdumuz1>

Xudafərin 242 (2025) خداآفرین ۲۴۲ آبان ۱۴۰۴

زمینه انجام گرفته است و حق تحصیل به زبان مادری در سطح وسیعی، هنوز، جدالی بوده و لاینحل مانده است. آیا ما می‌دانیم پیامدهای منفی آموزش به زبان غالب کدامند؟ و آیا کسی از نظریات محققانی که معتقدند تحصیل به زبان مادری منجر به نتایج بهتری می‌شود، اطلاعات روشنی دارد؟ در اکثر موارد چه آنانی که از این حق دفاع می‌کنند و چه آنها که این حق را انکار می‌کنند و نادیده‌اش می‌گیرند برای اثبات ادعاهای خود و جهت قانع کردن خود و دیگران، دلایل علمی کافی در اختیار ندارند.

دکتر تاو. اسکوتنب. کانگاس از دانشگاه روسکیلده دانمارک (DR. Tove Skutnabb-Kangas / University of Roskilde, Denmark) در این زمینه بررسی‌ها و تحقیقات طولی بسیار دقیقی انجام داده است که به اختصار به نتایج حاصل از یکی از آن‌ها در این نوشته - پرداخته و به این بهانه اشاره مختصری به تحقیقات کوچک و پراکنده در گوشه و کنار دنیا خواهیم داشت. اما قبل از همه بهتر است به بررسی جامع و روش‌مند طولی اشاره کنیم که رامیرز و همکاران (۱۹۹۱) و توماس و کولیر (۱۹۹۷ و ۲۰۰۲) در مقیاس بسیار وسیعی در ایالات متحده انجام داده‌اند.

در ۱۹۹۱ رامیرز و همکاران، آزمون تحقیقی خود را در مورد ۲۳۵۲ دانش آموز انجام دادند. این تعداد از دانش آموزان که از اقلیت‌های اسپانیایی زبان بودند، به سه گروه تقسیم شدند: قرار بر این بود که گروه اول از همان ابتدا تنها به زبان انگلیسی مورد آموزش و تعلیم قرار گیرند و زبان اسپانیایی را صرفاً به عنوان یک ماده درسی در کنار دروسی که به زبان انگلیسی به آنان یاد داده می‌شد - بیاموزند (کاری که در برنامه‌های پوششی بسیار نادر است).

گروه دوم (گروه زود - خروج early-exit) دانش‌آموزانی بودند که بعد از یک تا دو سال تحصیل به زبان اسپانیایی (زبان مادری‌شان)، زبان آموزشی‌شان به زبان انگلیسی تغییر کرده و با آن به بقیه آموزش خود ادامه می‌دادند.

گروه سوم (گروه دیر - خروج late-exit) دانش‌آموزانی بودند که ۴ تا ۶ سال به زبان اسپانیایی (زبان مادری‌شان) آموزش دیده و بعد از طی این مدت زمانی، زبان آموزشی

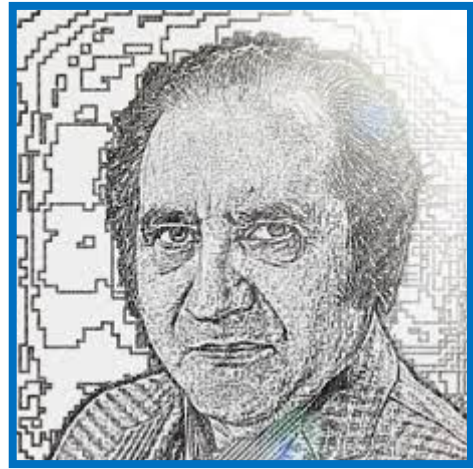

حكايه و اويكولر

HEKAYƏ VƏ ÖYKÜLƏR

عليرضا ذيق

روايت انده ن : رحمتلى انام علويه خانيم

آوچى احمد

گون لرین بیرینده آوچى بیر اوغلان واریدی آدی احمد. احمد گون ده چىخاردا آوا و ویردیغى شىكار لاری ائوه گتیریب، آناسى ساتدیغین ساتاردی قالانین داپیشیریب دوشوره ردی. بیر گون آوچى احمد داغلاردا بیر اووو قوالیردی کی بیر تولانین اینیلتی سی اونى دایاندیردی و یاخینا گئندده گۆردی کی بَح یارالی دی. آوچى احمد ایش گوجونو بوراخیب اوتولانی گتیریر ائوه و باشلیر یاراسین باغلاماغا . سونکی گون گینه آوچى احمد چىخیر شىكارا آمما هله شىكار ویرمامیش بیر کۆرپه پیشیچ گۆرور کی ائله اونون دؤوره سین ده ویرنیخیر و بیله سین نن آل چحمیر. پیشی یه باخیب اوره یی یانیر و گینه بیر اوو ویرمامیش قئییدیر ائوه . آناسى کی گۆرور آوچى احمد ین ایشی اولوب آلی بوش ائوه گلمَح و واختینی ایت

پیشی نن گئچیتَمَح حیس له نیر و دئییر : " صاباحی هاردان اولمالی دی بیر اوو ووروب گلمه لی سن کی یئمّه یه هئش زاد یوخوموزدی!"

آوچى احمد سحرى تئزدن یولا دوشوب داغ داشی اوو دالیجا آت ویریب اوس چىخیردی کی بیر گۆل گۆروب بئش اون اؤردَح ویریر. سورا گئدیر اوناری سودان چىخارداکی گۆزو دئییر بیر ایلانا کی بیر قَجیر آز قالیر اونى دیدّه له سین . ایلانی قورتارانمیر آمما اونون بالاسینی گۆتوروب سالیر توربایا و ویردیغی اؤردَح لری نن برابر گتیریر ائوه .

گون لر ساویشدیقجا او ایلان بؤیویورى تاکی بیر گون دیل آچیب احمده دئییر : " من ایلان لار سولطانی نین نوه سی یَم و بوردا قالماغیم داها مصلحت دئی. دده مى آل دن وئرسَم ده بابام منی ایندی ایلیم - ایلیم آختاریر. منی یئتیر اوناآمما دئسه کی نه پاداش ایستیرسن دئه گینه هئش زاد. آخیردا گۆردون کی چوخ ایصرار ائلیر فقط دئه او آلین ده کی یاقوت اوزویى."

آوچى احمد ایلانی آپاریر او یئره کی او دئییری و ایچری گیرینجه گۆرورکی یئردن گۆی دن ایلان دی کی قئینیر.

نئچه داش قاپی اوزونه آچیلاننان سوراگیریر بیر قصره کی گۆرور اژدها بویوندا ایلان لاروار و قیزیل بیر تخت اوستون ده شاهمار بیر ایلان کی باشی ایلان دی و بدنی آدام کیمی . سولطان ،نوه سی نی ساغ سالیم گۆروب بوله سینى قوجاخلیری و آوچى احمده دئییر : " سنین بو یاخچی لیغین یاددان چىخاتماغ اولماز. دونیا مالین دان نه ایسته سن ایسته کی سنه یو خ دئمی یه جه یه م!"

آوچى احمد هئش نه ایسته میر و دوزه لیر یولا گئتسین کی سولطان دئییر :

" بوردان آلی بوش گئت مه ییین ایلان لار دونیاسینا بیر بؤیوح توهین دی. آرزون ندی دئه کی سن نن هئش زاد اسیرگه می یه جه یه م."

دی تاپشیریر بوله سیننه بئش اون چۆرَح وئریب یولا سالالار.

احمدین آناسی شیلدیریم ویرا - ویرا گیریر ائوه و احمد حال احوالی بولن نن سورا دئییر :

" صاباح سحری تئزدن دوروب گینه گئده جه سن ائلچی . آما بو دفة آغیر لیغین جا قیزیل وئرسه لرده قویوب گلمی یه جه سن . دییه جه سن فغط شرطیزی دئیین ؟"

صاباحی شاها خبر وئریلر کی او دونن کی آرواد گینه گلیب دی و نئنی ریح ده قویوب گئتمیر . شاه دئییر :

" ائله بیر اونون غغلی کی قاچیب هئش بلکه ا آجلی ده آزیب دی . بویونو ده قویون گل سین ایچری آما صاباح دا بئله ائله سه ، دینمز دانیشمز باشین وئرین جَلاد آلینه."

پادشاه ، احمدین آناسی نی کی دیندیریر و گۆرور اوغلونون زورونان دوروب گلیب دی دئییر :

" منیم هئش سۆزوم یوخ . آما من قیزیما اونا وئره م کی یئتمیش یئددی دوه سی اولو و دولرین ده یوکو و اورنگی سی قیزیل . هازامان سنین اوغلون بوناری جورلولو یه بولدی ، اونودا گۆتو گل ائلچی کی آیری بیر شَط لریم ده اولاجاخ دی!"

احمدین آناسی ائوه گلیب و شاهین بوتون دئدیج لرین اوغلونا دییه ن نن سورا ، احمد دئییر :

" پس گئجه نی تئز گئت یات کی سحری دوه لرین سسی ، سنی بیردن بئخاب ائله ر و ایسته میرم آخشاما جان گیج اولاسان."

احمدین آناسی باشینی توولویوب دئییر :

" پس سن ده گئت یات کی بلکه بونارین هامی سین یوخودا گۆره سن."

صاباح گون چبخار چیخماز ، دوه لرین سسی آروادی آیدیب دورور باخا گۆره نه خبر کی گۆرور بئش کوچه دال با دال دوه دی کی دوروب دی . گۆزلرینه اینانمیر آما جَماتین هوپوخا - هوپوخا قاپی یا بیغیشماسی ائله بیل کی یاتمیشدی بیرده اونی او یادیر .

آخیردا آوچی احمد دئییر : " منه هئش نه لازیم دئی . وئرسن اگر او بارماغیندا کی اوزویو وئر کی یادگار ساخلی ییم !"

ایلان لار سولطانی بیر آن دوروخوب باخسادا ، اوزویونو چیخاردیب وئریر اونا و دئییر :

" سن منیم لاپ جان داماریم نان یاپیشدین . آما حاللین اولسون . فغط صاحب اول کی هئش واخ اؤزگه آلینه گئشمه سین . بو جادو اوزوح دی و گۆیلون دن نه گئشسه ، اونو اؤپوپ گۆزون اوسته قویماخ همی سنه ظاهر اولاجاخ دی."

آوچی احمد یورقون آزقین گلیردی کی یئتیردی بیر بولاغا و آل اوزون یواندا قلبین دن گئشیدی کی کاش بو لحظه ائوده اولاردی . بو اوزدن ده اوزویو اؤپوپ گۆزو اوستونه قویماخ همی اؤزون ائوده گۆرور . گئجه نی نئینیر یوخوسو گلیر و فیکیری گئدیر شاهین قیزی " شهزاده ناهید" ین یانینا . سحر کی اولور یئییب ایچن نن سورا آناسی نا دئییر :

" قدیم نن دئییلر کی اؤلمَح اؤلمَح دی خیریلداماخ نه دی . دوزی چوخ دان دی کی منیم گۆزوم شاهین قیزیندادی و نئینی رَم اونون عشقین باشیم نان آتانیمرام . بویون گُرح دوروب گئده سن ائلچی کی گۆرَح باشیمیزا نه گلیر ."

آناسی گۆرور ائله بیر احمدین باشینا هاوازا د گلیب و دئییر :

" آنان ملر قالسین بالا ، ائله بیر سئغه زاد اولوبسان منیم خبریم یوخ دی هن ؟ سحرین گۆزون نن دوروبسان ائله بونی منه دییه سن ؟"

آوچی احمدین آناسی چوخ دئسه ده آز ائشیدیر و آخیردا گۆرور کی او دییه نه باخماسا آلین نن قورتولمویاجاخ دی .

او دی کی دوز گئدیر شاهین قاپی سینا و اوتورور ائلچی داشی نین اوستون ده . هاننان گئژدن اونی آپاریلار شاهین یانینا و ائشیدیر کی قیزی شازدایا ائلچی گلیب دی . بو فیکیری نن کی دلی زاد اولوب

سولطانی نین جادو اوزوی آوچی احمدین بارماغیندا دی. او کی یوز ایل دن چوخ اودی او اوزویون دالسیندا یدی تئز سئحیر ائلی ییب دوشور بیر "کوف قری" سی نین قیلیغینا. شیرین دلیلی و خوش گئییم نی بیر قری کی اوووج - اوووج قیزیل خدمه لره وئرمه یی نن بیر باهانا اؤزون یئتیریر شهزاده ناهیدین یانینا. سورا تاس آتیب بیر فال توتاننان سورا دئییر :

"هئش بولورسن کی خانلار خانی احمدخان اوزویون سن نن چوخ ایستیر ؟"

مارال خانیم بَح دن گولوب دئییر:

"سن اوجور شئی لردن اؤتور فیکرین خراب ائله مه . من او ناجان دئسه م وئرر هاردا قالسین کی بیر اوزوح ! اینامی سان اگر صاباح بو واخ گه گورکی اوزوح من ده یا یوخ !"

گئجه یاریسی ایدی کی ناهیدی نن احمد شیرین - شیرین دئییب گولوردولر کی بیردن شهزاده اونون اوزویون ایستیر.

آوچی احمد ده تئز آل آتیب اوزویون چیخاردیر و ئیرر اونا. آما اوزویو وئرنده بَح بَح تاپشیریرکی فیکر ائله بو اوزوح منیم جانیم دی و هئش واخ اونی بارماغین نان چیخاردیب اؤزگه آینه وئرمه .

کوف قری سی صاباحی ائله دوز وختینده اؤزون یئتیریرقصره و اوزویو ناهیدین بارماغیندا گورمَح همی سَونجَح دن آرقالیر چیچه یی چاتی یا. کوف قری سی دئییر :

"قیزیم ،سن دییه ن لاپ دوزوموش. دونن دئممه من سهو ائله می شه م و تاسین یازی لارین دوز اوخومامیشام . گلمیشدیم ائله دییه م کی او سنی جانین نان دا چوخ ایستیر و لازیم دئی کی اوزویو بیرده ایستی یه سن . فَعَط منیم ده دونیادا بیر آروزوم وار اودا بوکی عؤمروم ده بیر دَفه ده اولمالی دی الیم دَیه او اوزویه کی ناهید اوزویو بارماغیننان چیخاتماخ همی قری الین نن توتوب آلیری و بیر گوز آجیب یومونجا قصر،یئرلی کؤک لی توزدومان ایچینده گویه قالخیر.

گئدیر اوغلونا آیدا کی گورور اوغلو شاهانه بیر لیباسی نان اوتوروب سوفره باشیندا و اونی گوزلور. سور ادا اونا زرباف بیر دون وئرب دئی دو حاطیر لان کی قیزیل بیر سینه ریز ده وار کی تا خا جاسان بوینان.

بوردایدی کی ائله احمدین آناسی آنیر کی اوغلو ائله اونی عبث یئر شاه قاپی سینا ائلچی یوللامیر و بو ایش ده بیر سیر وار کی او هله بولمور .

هله اوننا ر ائودن چیخمامیش خبر چاتیر شاهین قولاغینا و اودا بو ایشه حئیران قالیر . تاکی دئییلر اونار قصرین قاپی سین دادیلار و اوتوروب لار ائلچی داشی نین اوستون ده .

شاه تئز چیخیر قصرین ائشی یینه و گورور کی اوهرنه ایستی ییب هامیسی قاپیسیندا حاضیردی. شاهین امری نن قصرین قاپی لاری تاغ باتاغ آجیلیب دوه لرین یوح لرینی بوشالیدیلار کی گورور ائله هامیسی قیزیل جواهرات دی و او دییه ن کیمی اوزنگ لری قیزیل دان .

شاهین گوزلری گولوری و گئچیر مئهمانخانی یا . سورا اوزون توتور اوغلانا و دئییر :

"سؤزوم نن قاچان دَیی ره م . "ناهِید" قیزیم سنین دی آما من ده کی قیزی می گوتوروب ائله بئله سینه سنه وئر نمه رم ؟گرچ شهزاده نین شَینه لایق بیر عیمارتین ده اولا کی من ده دوس دوشمن یانیندا خراب اولمویام."

آوچی احمد دئییر :

"منیم قصریم حاضیردی و کوله فیرنگی یه چیخیب گون باتانا باخساز گوره جَح سیز او گون کیمی ایشیلدیری."

شاه چیخیر کوله فیرنگی یه و دوربون نن باخندا گورور، نَجه کی اودئییری ائله اوجوردی.قصرین بیر کرپیشی قیزیل دی بیر کرپیشی گوموش."

شاه دا سؤزون نن دؤنمور و گئدیب اورانی یاخین نان گوره ن نن سورا اونارا بؤیوح بیر توی توتور.

گون نر شیرین نی نن گلیب گئچیر دیلر کی بیر گون "شوش قلاخ دئو" ین خبری اولورکی ایلان لار

ناھید خانیم دا بو ایشی گۆرمَح ھمی، گینہ توزدومان قالدخیر و بیر گۆز یوموب آچانا دئوین کول اولماسین گۆرور و قصرین گینہ اۆز یئرینہ قئیت مہ سین. آما ھلہ یئرین نن گۆیون آراسیندا ییدیلار کی ایتی نن پیشی یین گۆیلون دن شوخلوخ گئچیر و اوزویو آتیب توتوب اوینا دیللار کی بیر دہ ن اوزوح آل لرین نن قورتولوب دوشور دریا یا و دریا یا دوشمَح ھمی ناققا بیر بالیخ اونو اودوری.

آوچی احمد کی فیکیردہ یدی گۆرور قصر، گۆی دہ اوچا اوچا گلیری و بوتون چۆللۈ بیابان باشلیر دؤنور باغلارا و چیمَن نرہ . قصرین ایچینہ گئدیب شہزادہ ناھیدی ساغ سالیم گۆرن کیمی اور یی یئرینہ گلیر و اونون آغلاما مخ دان آویداننان سورا، ایتی نن پیشی یی سۆزہ توتوب ھر زادی آنیر و دئیر:

"قَم یَمی یین کی اونو ندا چارہ سی واردی!"
سَحَر کی اولور آوچی احمد ایتی نن پیشی یی دہ گۆتوروب گئدیر دریانین کنارینا و بوتون بالیخ چی لار ادئیر کی ھر ناققا بالیغا بیر قیزیل وئرہ جَح دی. بالیخ چی لار دا کی ھامیسی اونو تانیردیلار قایخ گمی لری گۆتوروب گئدیلر تور آتیب ناققا بالیخ توتماغا. بو اوزدن دہ ھر ہ اۆز توتدوغی بالیغی گتیریر ساحیلہ و ھر بالیغا بیر قیزیل آلیب گینہ گئدیر بیر آیرسین توتا. ایت دہ کی ائلہ یددی آغاش دان اوزویون ای یین آناردی بالیخ لاری ایی لی یہ ایی لی قباغا گئدیردی. تاکی بالیخ لارین بیرین بللی ییب احمدہ گۆرسَت مَح ھمی ، احمد باشلیر اونون قارنین سۆکوب ایچ آلاتین ائشی یہ تۆھمہ یہ و بیردن بیر ہ گۆزوی ساتاشیر اوزویہ و اونو تاپماخ ھمی ائلہ بیل کی دونیانی اونا وئریلر.

ایتی نن پیشیخ دہ تئز قاجیب شہزادہ ناھیدہ موشتولوخ وئریل لر و او دا سَوینجَح ، آوچی احمد ین قباغینا چیخیب اونو چکیر باغینا.
آلالہ سیزین دہ مورادیزی وئرسین نئجہ کی اونارین مورادین وئردی.

خوی روایتی - ۵۵ / ۱۱ / ۹

آوچی احمد کی آخشام اوستی ائوہ دؤنوردی گۆردو ھر یان چۆل لو بیابان دی و قصر دن خبر یوخ دی. فیکیر دہ یدی کی گۆردو دئولر یوردوندا بیر زاد ایشیلدیر و دیقَت ائلی ین دہ گۆردو اۆز ائوی دی. اورادا ائلہ بیر یئر ایدی کی قوش گئتسہ یدی قانادسالاردی آت گئتسہ یدی دیرناق. چوخ دوشونسہ دہ گۆردو غلی بیر یئرہ چاتمیر و باشینا ھر کول اَلَن سہ دہ ائلہ اۆزی آلی ییب و اۆز اۆزونہ دئدی :

" یددی دہ باشا دوشمویہ ن یئتمیش دہ دہ باشا دوشمَز. من نییہ گَرَح ایلان لار سولطانی نن سۆزون قوربتہ سالاردیم و اوزویو وئہ رہ یدی شہزادی یہ ؟ ائرمی لر ائلہ یاخچی دئییب لر کی کاش موسلمانین سونکی غلی بیز دہ اولایدی!"

آوچی احمدین فیکری گئتمیشدی ناھید خانیمین یانینا و احساس ائیلردی کی کیشی لیخ دہ بیر حقی یوخ دی. اودی کی اوندوغو یئردہ اوتدی گۆرہ نئینہ مہ لی دی.

آما ایندی ائشیدَح ناھید خانیم نان کی گۆزونون قباغیندا او کوف قری سی بیر قورخولی دئوہ چؤندی و اونون اوزونہ گولَمَح ھمی آرقالدی باغری چاندی یا . دئو کی گولہ - گولہ آسنیردی گۆردو یوخوسو گلیر و گئندی یاتدی. بو آرادا ایت پیشیخ کی ھر زاد دان خبر دار ایدیلار ناھید خانیمین یانینا گلیب دئدی لر:

" ھئش قَم یَمہ ! بیزیم شانسی میز اوردا کسیب کی دئو شیرین یوخودادی. دئولرین دہ یوخوسودا آغیر اولار . اونا گۆرہ دہ یاتاندا اوزویو قویوب آغزینا یاتیب کی بیردن گئدیب اونو بارماغین نان چیخاتمی یاسان. آمما بیزیم دہ بیر نَخشہ میز وار . "

پیشیخ قویروغون سیرکی یہ بولور و دئوین بورنونا سوخاندا ، دئو بَتَر دَن آسقیرب اوزوح آتدانیر ائشی یہ . ایت دہ آتدانیب اوزویو گۆی دہ توتور و وئیرناھید خانیم کی اؤپوپ گۆزی اوستہ قویماغی نان دئوین اوت آلیب کول اولماسی نان قصرین اۆز یئرینہ بیردہ قئیتیمہ یین، قلبین دہ نیت توتا.

قدرت ابوالحسنی ساغالان (تورال)

تیلویزیون و ویدیو

برق كنده چكىلن ایللر ایدی. قیشین سویوخ گونلرینین بیرینده، شهره گونده گل-گئت ائدن وانئتبار سورن بخشعلی، تبریزده یاشایان قوهوملارینین بیریندن نیمداش^۱ تیلویزیونلارینی آلدی و هاوا قارانیلیقلاشان چاغدا دستگاهی ائوینه گتیریب وانئتدن اندیردی. سونرادا اونو آپاریب اوتاقلارین بیرینده برقه تاختدی. بو خبری ائشیدن قوهوم-قونشولار، تیلویزیونو گۆرمگه ماراقلانیب، شامدان سونرا دسته-دسته بخشعلینین ائوینه گلدیلر و بیر-بیر تیلویزیون اولان اوتاغا گئچدیلر. گلنلرین چوخو کیشی، آزیدا آرواد ایدی. کیشلر اوتورارکن هویوخ-هویوخ گۆزلرینی دستگاها تیکیردیلر. آنجاق آروادلار تیلویزیوندان چکینیردیلر! قادینلار تیلویزیونداکی کیشیلردن اوزلرینی توتاراق چادرا آلتیندان گۆز آلتی اونا باخیردیلار. ائو ییبه سی بخشعلی ایسه، تئز-تئز تیلویزیونا اشاره ائدره ک دئییردی: "بیزی اونو گۆروروک، آما او بیزی گۆرمور کی!!" اوندان قادینلار بیر آز آرخاینلاشیردیلار. اوغورسوزلوقداندان، دوز او گونده بنی صدر جمهور باشقانی اولموشدو و تیلویزیوندا هی باشقانی گۆستریردی. اوتاقداکیلارین بعضیسی داها یورولوب بخشعلیدن سوروشوردولار: "بخشی عم اوغلو، تیلویزیون ائله بو کیشینی گۆرسدر؟!!" بخشعلیده جواب وئیردی: "یوخ بابا

شانسیمیزدان بوگون بئله دی! ائله گۆزه ل فیلملر گۆرسدر کی!!" هر حالدا، گلنلرین چوخو دینمز-سؤیلمز گۆزلرینی تیلویزیونا زیلله ییب، بو قوطونون باشقا بیر دونیادان گلدیگینی دوشونوردولر. قوهوم-قونشولار تیلویزیونون برنامه لری قورتولاندان سونرا، هره سی اورتا یاش بخشعلیه بیر سۆز دئییب داغیلیب گئتدیلر.

تیلویزیون بخشعلینین ائوینه گیردیکدن سونرا، گۆز بیگی کیمی ساخلانیلان قیرامافون دستگاهی گۆزدن دوشدو. قیرامافون و آشیق اوخوماقلاری ضبط اولونموش صفحه لری طاقچادا قالمالی اولدولار. ائوده هامی تیلویزیوندان برک-برک ائتگیلندی. فقط بخشعلینین آروادی روباب تیلویزیونو سئومیردی. او، "قیزلار ییغیشیر تیلویزیون باشینا، ایشلر قالیر!" دئییردی. روباب، هم قیزلاری، همده تیلویزیونو قیناییردی. اورادا هامیدان چوخدا، بخشعلینین آناسی روبویلا اوغلو قودو تیلویزیونا ماراقلانمیشدیلار. روبو ننه تیلویزیونو، "بیبیلیجان"، کارتولاری، "آداما اوخشامازلار"، محسن قرائتینی، "گوله ین ماللا" و چارلی چاپلینی، "چالچاپی" سسله ییردی. ننه، بالا-بالا تیلویزیونون گونده نمنه گۆسترجه یینی ازبرله ییردی. او، حتی نوه سی قودویلا بیرگه فوتبال یاریشلارینا باخیردی. توپا باخا-باخا اویونودا یوروملاییردی! بوغلو توپچو گۆرنده آجیقلا نیب، "او یئکه لیکده کیشیده توپ اوینار!" دئییردی. یاخیندان بیر شورتلو توپچونو گۆسترنده ناراحت اولاراق، "اوتانمیرلار بس شالواسیز توپ اویناییرلار!" سؤیله ییردی. اویونو اوزاقدان سالاندا باشینی توولاییب، "ائیبئله آدام بیر توپ دالیسیجا فاجیرلار!!" دئییردی. تاماشاچیلاری گۆرنده، "توپا باخانلار اوینایانلارداندا سئفئه دی!!" سؤیله ییردی. شالوار گئین قولر گۆرنده، "ائله بیل بو کیشی اوزو سولودو!" دئییب، قوللری آلقیشلا ییردی. تبریزدن او طرفه و صوفیاندان بو طرفه گئتمه میش بخشعلینین اوغلو ایسه، تهرانین پرسپولیس و آلمانین بایرن مونیخ تیمینین چیلغین

بخشعلی، تیلویزیون آلاندان نچہ ایل سونرا، فرش توخویان قیزلاری اوچون یئکه بیر ضبط صوت دستگاهی آلدی. بو دستگاهلاردا گۆزلہ نیلمز اولایلار بیر-بیر اورتایا چیخیدیلار. تازا ضبط صوتدا بخشعلینین اولنارجا عاشیق ناواری، فارس خواننده لرینین ناوارینا تبدیل اولوندو! عاشیق حسین جوان، عاشیق علعسرگر، عاشیق حسین ناموری و باشقالارینین سسلری اوستونه، هایده، مهستی، حومیرا و آیریلارینین سسی وورولوب، اوختدورولدو. هابئله، کنده بو ضبط صوتلا ناوارلارینی توی-دویونلره آپاریب اوختدوردولار. تویلاردا آروادلار داها، "آیاغین قوی کرپیجه دوواردان آش گل بیزه!" اوخوماغینی اوخوموردولار و یئرینه ضبط صوت اوخویوردو: "دل ای دل! دل ای دل! این دل که خریداری نداره!" قادیلاردا او اوخوماغی یانسیلایارق اوخویوردولار. هر حالدا، گنجلر ائله بیل نه زاماندان بری بئله اوخوماقلاری گۆزلہ بیرمیشلر!!

نچہ ایل او جریانلاردان سوووشدو. بخشعلینین اوغلو قودو بوی آتیب جوان اولموش، تبریزده ده درس اوخویوردو. گونده سحر تئزدن شهره یوللانیب، ایکیندی چاغیدا قایدیدردی. گونلرین بیرینده، بخشعلینین اوغلو تبریزدن دؤننده، ویدیو دئییلن قاقاق بیر غریبه شئی ائولرینه گتیردی! قودو بو قاقادا گتیردیگی ویدیونو بیر تیل تیلویزیون اولان اوتاغا آپاردی و یوبانمادان ویدیونو بو قاقادان چیخاردیب اونو تیلویزونا قوشماق ایسته دی. قودو، اوولده دام آنتئنی سیمینی چیخاردیب ویدیو سیمینی اونون یئرینه تاختدی. آردینجادا تیلویزیونلا ویدیونو برقه وصل ائله ییب، سینادی. او زاماندا، حیطدن گلن روبو ننه هیجانلاراق، "بودا قودو ببیلیجاندی؟!!" دئیہ سوروشدو. قودودا گولومسه یه رک جوابلادی: "ببیلیجان دئییل ننه! چالچاپیدی!! گئجه گؤررسن، نه جور چالاجاق، نه جورده چاپاجاق!!" چوخ چکمه دن باشقا اوتاقدا فرش توخویان قیزلاردا گلیب، قارداشلاری گتیردیکلری ویدیونو گؤردولر و اونو بیر-بیرینه گؤستریب پیچیلداشدیلار، سونرادا دؤنوب گئدیپ

طرفداری اولموشدور. بو مدرسه اوشاغی اوروپانین بوتون لیگلرینی ایزله ییردی. اولناردان علاوه، نوه هامیدان چوخ سئودیکی بؤیوک ننه سیله ظرافت ائتمگه یئنی-یئنی یوللار تاپیردی. مثلا، مارادونا، ایشتوتقارت^۲ و بئله-بئله یابانجی کلمه لرین تیکرار ائلمه سینی روبو ننه دن ایسته ییردی. ننه ده اولناری بیر تهر تورکلشدیریپ نوه نی گولدوروردو. آنجاق روبو ننه، ژان ماری فاف، اتسون آرانتس دونا سیمنتو و اولنارا اوخشار کلمه لری دئمکده قالیردی و قودویا دئییردی: "بالا سن درس اوخوموسان من یوخ کی!!" بئله جه، او ائوده یاواش-یاواش نوه بؤیوک ننه یه ناغیل دئییردی!

تیلویزیون، کندین او بیرری ائولرینده ده اوخشار اثرلرینی قویوردو. دئییردیلر، علی خالا اوغلو نوه لريله بیرلیکده بیر گۆزه ل فیلمه باخماغا مشغول اولار. آنجاق، بیردن-بیره آیاغا قالخیب هوروت-هوروت فیلمه باخان نوه لرینه دئیر: "ساخلایین حسن گلنده باخاق!" علی خالا اوغلو اوشاقلارا بویویار کی، تئز تیلویزیونو برقدن چیخارتسینلار و فیلم داها قاباغا گئده بیلمه سین! او اوشاقلاردان ایسته یر، آخشامادک گۆزلہ سینلر و آتالاری حسن ایشدن گلنده بیرگه اوتوروب فیلمه باخسینلار! هر حالدا، علی خالا اوغلونون نوه لرینه دئدیگی سؤزو، دؤنه-دؤنه کنده دئییلیب مثله دؤنوشر. تیلویزیون گلندن سونرا، فارسجا کلمه لر گونو-گوندن آرتیق کنده ایشله نیردیلر. دئییردیلر، ایکی قارداش حیطلرینده دئییشمگه باشلایارلار. بالا قارداش بؤیوک قارداشینا دئیر: "برادر، سس سالما گل دانیشاق!" آما بؤیوک قارداش بالا قارداشین اوستونه یوگوروب بیر شاپالاق وورراق قیشقیرار: "کؤپک اوغلو ایندیجن هئچ کیم منه برادر دئمه میشدی!!" بو دوروما تانیق اولان اورایا گلن جماعت گولوشمگه باشلایارلار. او چاغدا بالا قارداش جماعتی آنلاتماغا چالیشیب دئیر: "مگر من پیس دئییرم، گل سین گفتگو ائلییخ دای!!" جماعت ایسه داها اوجادان گولوشلر!

قالخېب قوناقلار خېطاب سۆيلىدى: "باغىشلايىن منى!
من گىتىدىم ياتام، سىزدە ئۆزۈز بىلە سىز! كاسىيا قالان
يوخودو!"

اوتانماسى آزادان قودو، ايكىنجى فىلىمى سالىدى. بو سفر،
بخشلىنىن گۆزونو اوزاقدا گۆرن جماعت، اوغلونا، "ال
دىمە باخاق!" دىدىلر. قودودا داها فىلىمى قاباغا
وورانمادى. عوضىندە بو دۇنە دىلمانجلىق ائىدىرىدى. تئز-
تئز سوروشوردولار: "قودو اوردا نە دىدى؟!" قودودا
فىلىمدە دىيىلن سۆزلرى فارسجادان توركجە يە
چئويرىردى. ... ايكىنجى فىلم قورتولوب اوچونجو فىلىمى
سالىدى و قودو تىكجە دىلمانجلىق ائىدى. بئله ليكلە،
اوتاقداكىلار، شىلە، بوروس لى و سلطان قىلبها
فىلملىرىندىن آز-چوخ باش چىخاردا بىلدىلر. گىتجە
يارىسىندان خىيلىك گىتچمىش ايدى و فىلملىرىن اوچودە
قورتولموشدولار. اوند، چاشقىن كىندىلر بئله-بئله
گۆرۈشلر بىلدىرىدىلر:

- هر نىچە اولسا، مىندە گرە ك وىدىيول آلام!
- رحمتلىك على خالا اوغلو باشىن قووزا گۆر! ايندى
فىلىملىرى ساخلاماقدا اولور!!
- اۆز آرامىزدى، باخشى خالا اوغلو گىتمە سىئىدى، بو
قودو قويموياجاق ايدى فىلىملىرە دوز-عمللى باخاق!
- گدە، اونلاردا آرواددى بىزىمكىلرە!!
- قودويلا مىشەدە گىتسەن با! هر دىلى بىلىر!
- مىشە باخشى، بو آچىقلارلى شاه زامانى شەردە گۆروب!
- باخشى عم اوغلو دوز دىئىرمىش، كاسىيا قالان يوخودو!
- بو تومانچاقلار باخسان درس اوخويانماسان، قودو بالا!!
- پاه آتوينا، كاش او ووروشانلاردان بىزىم طايفادادا
اولايدى!!

- چوخ گۆزل فىلىم ايدىلر، آنجاق آرواد-اوشاقلار باخماق
اولماز!!

بئله ليكلە دونيادا چىخان يىنى شىلر، تىرىزىن آردىنجا
ساغالان كىندىنە گلىردى و دونيانىن دىلرلە دىرلرى
بوجورلوگە كىندە چاتىپ يايلىرىدى. فارس دىلىدە بو تازا
چىخانلار ياپىشاراق گونو-گوندىن آرتىق ساغالانا
داراشىردى.

۱. ايشلە يە بىلن كۆھنە

۲. تىم آدى

تاختابىندە چىخىدىلار. آخىردا، وىدىيو قوشانىن آناسى
روباب كوچە دن يىتىشىپ اوغلونا دىيىنمگە باشلادى و
"بونلارلى يىغىشىدىر سن آللە! آخشام دە دە اوو گلر گۆرر
قان سالار!!" دىدى. هر حالدا، اودا اوتاقدان چىخىپ اۆز
ايشىنە يوللاندى.

پايىز آخشامى تئز گلىپ يىتىشىدى. وانئتبار سورن
بخشلى تىرىزدن ائوينە دۇندوكدە، درس اوخويان
اوغلونون وىدىيو گىتيردىگىنى آنلادى. بخشلى
ويدىيونون هارادان گلىدىگىنى و اونون قىمتىنى
سوروشدو. قودودا سۆيلىدى: "دە دە، يولداشىمگىلدىن
بىر گىتجە ليك ايجارە آلمىشام! اۆزلرى تىزە سىنى آلىلار،
آلان اولسا بو ويدىيونودا ساتىرلار!!" بخشلى ايسە بىر آز
فىكىرلىشىپ دىدى: "ايە ساتسالار، دىنن بىز فرشىمىز
چىخاندا پولونو وئره بىلە رىك ها!" آتا سونرا فرش
توخويان قىزلارينا خېطاب دىدى: "بىر آز تئز-تئز ايشلە
يىن، بالامسىز!"

شامدان سونرا، بخشلىگىلدە ويدىيونون اولدوغونو
ائشىدن قوھوم-قونشولار، اونلارلىن ائولرىنە دوغرو گلىدىلر.
گىلنلر وىدىيو اولان اوتاغا گىتچىپ، هرە سى بىر قىراقدا
اوتوردولار. بۇيوكلر مصلحتلىشىدكە، آرواد-اوشاقلار او
بىرى اوتاغا گىتتىك مجبورىيتىندە قالدىلار. اوند، كىشىلر
دىيىپ گولوب چايلاشدىلار. قودو ايسە، يولداشىندان
اۆرنىدىگى ساياغى، گىتيردىگى فىلملىرى بىر-بىر اووللرىنە
سارى سىيىپ حاضىرلادى. بىر بئله آدامىن گلمگىنى
گۆزلە مە ين قودو، آتاسىندان و ياشلىلاردان چوخ-چوخ
اوتانىردى. اونا گۆرە، ياخىندا اوتوروب فىلىملىرىن پىس
يىرلىرىنى قاباغا وورماق قارارىنا گلمىشىدى! هر حالدا، قودو
اىلك فىلىمى سالىدى و هامى چوخ دىققەتلە فىلىمى اىزلە
مگە باشلادىلار. ... قودو، فىلمىن بىنمە دىگى يىرلىرىنە
يىتىشىندە ويدىيونون اۆزە ل دوگمە سىنە باسىپ، سىسلە
نە-سىسلە نە فىلمى قاباغا آپارىردى! ياخشى يىرلەر
چاتدىقدادا ساخلايىردى! آنجاق دىمە بس، قودونون
سانسور ائىدىگى يىرلىرىن باخماسىنا هوسلى اولانلارلىن
فىكىرى پوزولوردو. بئله جە، هرە سى بىر تهر قودويا
اعتراض ائلە مگە چالىشىدىلار. دورومو گۆرن بخشلى،
گىتچ اوغلونا اۆجشە رك دىدى: "سن اولان گۆرمە لى
يىرلىرىنى ووردون گىتتى قاباغا آخى!!" سونرادا آياغا

گولسوم گولمئز
GÜLSÜM GÜLMƏZ
EYLÜLÜN EN GÜZEL HALI
ايلول 'اون ائن گوزئل حالي

توتاليم...٠٠٠

توتاليم ائيلول 'اون ساري ساچلاريني

تازئ سونباهار ياغمورلارييلا

اؤرنلیم اونلاری...!

بيليرسين ياغمورو ناسيل سئودىغي مي

بيليرسين سئنينلى سيريلىسيكلام اولمانين

ائن گوزئل حاليني...!

ئى چيكار سولموش اولسا

يازدان كالما چيچئكلئر رننگي

ئى چيكار دالارين دان تئك تئك

ياپراكلاري دوشورسئ روزگ قارلار

ائسئر كئن دئلى دئلى

سئردئ وار كئن سئودا

جان لانيير بيزيملى

ائيلول 'اون ائن گوزئل حالي...!

گولسوم گولمئز
GÜLSÜM GÜLMƏZ
BİR EYLÜL DAHA BİTİYOR
بیر ائیلول داها بیتيور

كونفئتيدئن دؤكولور گيبي اينئر كئن

دؤنئ دؤنئ ساري ياپراكلار دالارين دان

توم رئنكلئر رين راکص ائتتيغي

ساناتين ائن گوزئل حالي

بیر ائیلول داها بیتيور

و گيديور اصولجا...٠٠٠

بارداكتا ياريم كالان چايلار

بو شئهير و بئن

باكاكالييوروز آيريليغين آردين دان...٠٠٠

يورودوغون چيمئنلئر سولگون

دوكوندوغون چيچئكلئر بوينو بوكوك اولسا دا

شعير يميز - شاعير يميز

ŞİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

حسين شرقى دره جك سوي تورك

دعانا ايحتياجيم وار

DUANA İHTİYACIM VAR

Hüseyin ŞARKIDERECEK SOYTÜRK

گولوشون سئسى عيلاچ گيبي دير

روحون دان چيكان نور، تئك ائللئريني ساچار

دعادا ائللئريني گؤكلئرئ كالديراسين سئوگيليم

گؤكلئر سئنى دينلئر، بئنسى سئنى

گؤكلئر دئكى الله، يئردئكى سئن مئلغيم

سئنين دعالارينا ايحتياجيم وار سئوگيليم

ائئرسين بانا دعا هئر گون بيليريم

ئئفئسين تانري ئئفئسى دير

كونوت توتان ائللئر رين عاشيك يورئغي دير بيليريم

سئنين دعالارينا ايحتياجيم وار سئوگيليم

سئنين ئئفئسينئ ايحتياجيم وار سئوگيليم

تانرييا بئنى يالوارپ ديلئديغين زامان

كئندينى اونوتوپ، وارليغين دان گئچئرسين

حاياتيني كئندين ايچين هيچ بيلمئرسين

سئن بئنيم ايچين دعا ائئرسين

سئنين دعانا ايحتياجيم وار سئوگيليم

دعام سئنينلى اولسون، تانري 'م يانين دا دورسون

عيلاچلارين شيفا اولسون

سئنين دعانا ايحتياجيم وار سئوگيليم

ماغلوط اولما ائهلئ ايمان! شيطان

حايات گوزئل دير سئن بيل اينان بونا

اينانديكچا گولچئنئجئك، ايچيندئ كي كيمليك

سئن سئن بيلديكچئ تانري سئوئجئك سئنى

ائللئر رين كونوتتا دعا ايكن

دعانا ايحتياجيم وار سئوگيليم...!

اوزئير اينجييب ، يئتيم قاليبدير ،
شوشا ويرانهدير ، بيزيم قلاميز .

ائلميرا ، كئچكينه سن خانكه ندى دن ،
كئچ هون دور داغلارين ، احاطه سين دن .
داخيل اول قالايا ، بير گوروشگينه
شوشا يامياشىدير ، بيزيم قلاميز .

ELMİRA TUMTİS SULTANLI
QƏZƏL
غزل

ظنن انديرديم ، بو ايشده ذلاته دوشدوم ، قالديم ،
تاپماديم بو ايشه چاره ، هئى دوردوم ، باخديم ، قالديم .

منه تكليفلر انديب ، مصلحتلر وئيرديلر ،
عقليمه باتمادى ، چوخ فيكيرلشديم ، چاشديم ، قالديم .

دئديم ،، گيريم " گوزونه ، گولدوم...بلكه باشا دوشر ،
گوزده ،، ايفاده " گوردوم ، اوزومو ، گيج ساندیم ، قالديم .

فيكريم ساكيت دئييل ، سوروكليير ، او يان ، بو يانا ،
توتدوم ،، فيكرين ايپين دن " ، چوزدوم ، ائله دارتديم ، قالديم .

چوخ چكديم نازينى ، ايزلديم او گوزل مليى ،
دئيه سن چوخ سئوديم ، يقين ايفراتا وارديم ، قالديم .

آردينجا چوخ دوشدوم ، ايزلديم آهو گوزلرينى ،
گوزده عشق قيغيلجى مى گوردوم ، اوندان ،، چالديم " ، قالديم .

ائلميرا ، بوراخ بو سئوگينى ، چوخ دوشمه آردينجا ،
هئى دوشدوم ايزينه ، يورولدوم ، مات - مات باخديم ، قالديم .
٢٤،٠٩،٢٠٢٥

هئر شئى يئرلى يئرندى يورئغيمدى
نئى كادار كئچسئه دئه زامان ...
شى دى ، داليپ گيدئجئيم
بير دئنيز آرييوروم كئنديمى
بير دئه ووصلاتا ائرديرئجئك ليما ن...!

ائلميرا تومريس سولتانلى
ELMİRA TUMRİS SULTANLI
BİZİM QALA
بیزیم قلامیز

گزدییم اوبلاقلار ، يولومو گوزلر ،
او داشلار ، قايلار ، هئى بيزى سسلر .
آغليما چوخ شئيلر ، چوخ يئرلر گلر ،
شوشا اوزسيزدير ، بيزيم قلاميز .

قالخاريق شوشاين دولامالارين ،
گوزلرى يولدادير ، دوغمانين ، يادين ،
بيزيم شهيدلرين ، هم ده كى ، آندين ،
شوشا قايعيكنشدير ، بيزيم قلاميز .

يولومو گوزليير ، هر قايا ، هر داش ،
بوردا چوخ دوغماييق ، يا باجى ، قارداش .
شوشا بير شهردير ، بير قالا ، بير - باش ،
شوشا فوسونكاردير ، بيزيم قلاميز .

ناتوان خانيمين ، باشى قالددير ،
ائولرى ويرانه ، داش قالاقلىدير .

شيلتاق حايات بوگون آلينده قلم
اوزونده اوخونماز چيزگي لر چكيپ
سئوگي دونياسىلا سنین آراندا
چين دوواري بويدا بير دووار تيكيپ

بلکه ده سئودين بيرى واريميش
کيمسه بيرليگيزه انگل اولوبدور
اونون اوره يينده سنین حسرتين
سنین اوره يينده آرزى قاليبدير

بلکه ده بيريني سئويرسن هله
بيلسه لر اوزونه توپوره جکلر
دسته-دسته آلا، آلرينده داش
نعشيني دونيادان سوپوره جکلر

صابر جهانگیری (سوسقون) پاسلى دميردن

توت منيم اليمدن ياللى اويناياق
بؤجوکلر قبيرده توي توتاجاقلار
هرزادی بوشلاياق حاللى اويناياق
آچيلميش مزارلار جان اوتاجاقلار

آت منى ، قوی گئديم يالنيز ياشاييم
بو وورغون باغريمدا ، سن قالاجاقسان
سارالميش يارياق تک ، پاييز ياشاييم
آلاھسان سن مگر؟! جان آلاچاقسان؟

نادر باقرلو

کؤنول عمرون کاروانينا.
دايان دئديم داينمادی.
آخيب گئدن گونه آيا.
يوبان دئديم يوبانمادی.

عؤمور بويو چکديم چيله
فلک سالدی ديلدن ديله

خان صنم قادين

آنامسان، باجيمسان نه ييمسن بئله؟
کايينات لال اولور گلنده آدين
هانسی قووه سنی سوسدورا بيلر؟
هانسی قووه سنی سوسدوروب قادين؟

ايل لردی بير سهوه قوربان گئديرسن
يوخدو قدرين بيلن يوخدو اوئيه نين
ائوينده «أر» آدلى بير کئشيگين وار
اوسته ليک نئچه ده «آنا» دئيه نين

آنان گؤز ياشينا باخماييب دونن
سئوديگی اوغلانا گلين ائله دی
آنان اؤز کئچميشين واراقلارکن
آه ايلآ آنلآتدی دنيا بئله دی

آشپازی کيمديسه اولوب ايت آشی
نه من يئریمده يم نه سن يئرینده
ميليآرلار اينساني دوغوب اؤلدوروب
راضی سالانماييب هله بيرين ده

سنین دؤزومونه حئيرانام قادين!
بو ياشام خيميدان جانيني آلير
آخی هانسی ائله ده هانسی اوبادا
آنانين سئوديگی قيزيلا قالير!

منه ياشاييرام دئيرسن آنجاق
آينايا باخاندا اولو گؤرورسن
بلکه ده ساچينين اوچون هر گئجه
اعتيراض اولارق توتوب هؤرورسن

وئرمە جاوان چاغين بوش يئره زايا
گئچسە دە گونلرين دونسه دە آيا
هجران ايزين آيلار ايتيرمز ايميش

عشق كؤنول ايشيدير گوونمه قولا
قويما گؤز ياشيىلا باده لر دولا
قوشولما كاروانا دوشمه بو يولا
بو كاروان منزيله گؤتورمز ايميش

كاتيب اوغلو اومود وئرمە ييب سنه
قوش كيمي آلدانما اوزاقدان دنه
توتساق اولسان قارا دومانا چنه
چيرپينساندا سنى اوتورمز ايميش

تورك اوغلو سوپورگه چى قادين

الينده سوپورگه، اويان-بويانا،
گليرسن، گئديرسن. كيمسن، نه چيسن؟
كيمينين گؤزونده موقدس آنا،
كيمينين گؤزونده سوپورگه چيسن.

ائله زامان گلير تانيمير سنى،
ياد اولور اينسانا اوغلو، قيزى دا.
سوپور طالعينين كوچه لريني،
قالماسين بير قرام ايزى-توزو دا!

قايناير ايچينده جوت-جوت سؤالين،
بير كؤكس اؤتورورسن منه دريندن.
سن ده آنلايرسان ميلتين حالي،
آتيلان سيقارئت كؤتوك لريندن.

بياض اولان قارا تئله.
بويان دئديم بويانمادى.

درد الينده اولدم سفيل.
غم اولوبدور منه كفيل
يازيق بختيم ياتيب غافيل.
اويان دئديم اويانمادى.

كاتيب اوغلو بو جهانندان.
ياخچيسيندان يامانيندان
ياغليسيندان ياوانيندان
دويار دئديم دويانمادى.

كاتب اوغلو كؤنولدن ديله

كؤنول عمرون كاروانينا.
دايان دئديم دايانمادى.
آخيىب گئدن گونه آيا.
يوبان دئديم يوبانمادى.

عؤمور بويو چكديم چيله
فلك سالىدى ديلدن ديله
بياض اولان قارا تئله.
بويان دئديم بويانمادى.

درد الينده اولدم سفيل.
غم اولوبدور منه كفيل
يازيق بختيم ياتيب غافيل.
اويان دئديم اويانمادى.

كاتيب اوغلو بو جهانندان.
ياخچيسيندان يامانيندان
ياغليسيندان ياوانيندان
دويار دئديم دويانمادى.

تۆكمه يىن شعريمه بونجا زهري
بىر كيچىك ايستيكان چاي وئرين منه.

على رشتىر قايىب

بو گئجه خيالدا قوناقيم اولدون
اوتوردوم سن ايله ديز ديزه گوزل
تامارزىلار كيمي دويماق بيلمديم
باخديقجا هئى باخدى گوز گوزه گوزه ل

خيال دا خيالى قوناقلارمىش
گيزلى سئوگىلىلر بئله دويارمىش
من تازا بيلمىشم بو عالم وارمىش
نه لازيم گلنگه اوز اوزه گوزه ل

بونا سئوينىرم هر نه ده اولسا
كونلومده بوش يئرين بئلىنچى دولسا
خيالىن سوز وئريب قوربانلا قالسا
ساخلارام اوره كده تب تزه گوزه ل

مانصرى

زليمخان يعقوب

سنىن بو خاللارن نه دئير بيزه
ناكام عشق لرين سوراغى سانمى؟
كۆنوللر گۆينه دن، يارا سىزلادان
قملى بىر داستانين واراغى سانمى؟

گۆردونمو بوشاليم، دولان گۆنلرى
گول كيمي آچىليب سولان گۆنلرى
مجنونون لئىلى سىز قالان گۆنلرى
باختىنين قارالان چيراغى سانمى؟

سنىن سوپورگه نله اؤز قلمىمى،
دېيشك! دوشونجه م ديشسىن تامام.
سوپور، آت ورقدن شعرلر يىمى!
من شعر يازماغا بىر يئر تاپارام.

گۆره سن هاردادى من سئون آدام؟
ايتىدى باخىشى، دوروشو، سسى.
سن بو كوچه لرى سوپورن آدام،
من اؤز كئچمىشىمىن سوپورگه چىسى.

نؤلايدى بىر كولك اسه يدى ايندى،
گۆيه سووورايدى زيبيل لرى ده!
بىر كولك اسه يدى، اسه يدى كاش كى،
آليب گتيره يدى منه او قىزى،
آليب گتيره يدى او ايللرى ده!

رسول فردوسى

كۆهنه يارالاريم يامان سىزلايىر
بىر اوووج محبت پاى وئرين منه
ايچىمى يانديرىر سوبوق قىشىنىز
ايكى اوچ گئجه ليك ياي وئرين منه

نه آجى گۆرورم توممايىرام هئچ
گئجه لر گۆزومو يوممايىرام هئچ
دويمايان كيمسه دن اوممايىرام هئچ
دويانلار سىز بارى هاى وئرين منه

مات قاليب درديمه ترازو، چكى
قايدىر زيروه سى دره دير تكى
منيم سئرچه جانيم نه گوجده دير كى
درديمى اؤزومه تاى وئرين منه

قايىبين سؤكولوب كۆهنه قهرى
يامان قوجاغلايىب اولوم شهري

ياغيش حسرتيله سولان سونبولون
سارالان رنگينده اوزونده آختار

لاله تك اوره بين اولسادا آلقان
آييلمه هيجرانا سينما هئچ زامان
اينامين گؤيونده گونش تك يانان
اومودون پارلايان ايزينده آختار

ماوى گؤزلرينده بوغولان كسم
كؤكسونده عشقيه سسله نن سسم
يانيلماز «سيرداشين» اؤزونم دئسم
اؤزونو سئوگيليم اؤزونده آختار

سيرداش موغانلى

من سنه وورولدوم بير اينسان كيمي
نه چالدين اويناديم ، جان ديه ديه
چاغلاديم جانوندا بير عوممان كيمي
قلبيمي سينديرما ، قان ديه ديه

گاه منى آتيرسان غملى چاغلارا
گاه جانيم دئيرسن ويصال باغيندا
گل قويما باش قويام چنلى داغلارا
من يووا سالميشام خول بوداغيندا

عؤمروموز گئديدير سون چاغلارى دير
بئش آلتى گون قالير كئفسيز عؤموردن
بو يانان اولدوزلار جان داغلارى دير
گؤروبسن آي بيته

افسانه ميانا قيزى

سنين حسرتينده آغلاسا گوزوم
اورگده قالماسا بير ذرره دوزوم
عالمه ياييلسا گيزلين سير سوزوم
اوندا تك سئوگيليم اولارسان منيم؟

عشقينده گرم تك دوشسم چول لره
مجنون يا فرهاد تك دوشسم ديل لره

گؤزونده ياشسانمى اؤتن آنلارين
بلكه شاهيدي سن آخان قانلارين
دونىادان آيريليب گئدن جانلارين
دونيايا سيغمايان فراغى سانمى؟

يئننه نه گؤينه دير، نه يانديريسان
قلبينده مين آهين، آماننمى وار؟
شهرمى تالانيب، اولكه مى باتيب
اوزونده گولميين زاماننمى وار؟

چؤلرده قيزاران قانمى، لاله مى؟
هؤنكورن گؤزلمى، گور شلاله مى؟
اؤد اولوب يانديرير آهين عالمى
داغلاردان كسيلمز دوماننمى وار؟

تئللى ساز، تئللرده او قدرت هانى
يولوندا قايثارار گئدن كاروانى
تور ياغين قوينوندا چوروين جاني
يوخسا ساغاتماغا گوماننمى وار؟

يازان كنداوغلو محمد ائوليللى (اويلق)

آختار

سئوگيليم ايسته سن تاپاسان منى
قلبينين كؤزه رن كؤزونده آختار
گزمه آيريليغين ياماجين يالين
سونسوز محبتين دوزونده آختار

قوينونا آلاندا گوللر شبنمى
كپنك عشقيه اؤپنده شمعى
عاشيقله معشوقون قووشان دمي
سئوگيدن دوغولان سؤزوندا آختار

نيسگيللى سسينده حزين بولبولون
بوداغى آييلميش سينان بير گولون

بو عشقیمی یایسام بوتون ائل لره
اوندا تک سئوگیلیم اولارسان منیم؟

گوز یاشلاریم آخیب چایا قاریشسا
کوسن باختیم بیران منله باریشسا
قول لاریم بوینووا غفیل ساریشسا
اوندا تک سئوگیلیم اولارسان منیم؟

ظولمات گئجه ایشیق دانیمدان کئشسم
یولوندا بو شیرین جانیمدان کئشسم
شرفیمدن کئشسم شانیمدان کئشسم
اوندا تک سئوگیلیم اولارسان منیم؟

(کنداوغلویام) توکسم گوزدن یاشیمی
اونودسام باجیمی جان قارداشیمی
بو دونیادان آتسام تاماه داشیمی
اوندا تک سئوگیلیم اولارسان منیم؟

دیلین دانیش

خئیری بایقراء کوه حسرت

آی اینسان بالاسی بسدیر خورافات
گل اسیر ائلرین دیلین دانیش
اؤز آنا دیلیمیز یاساق دیر بیزه
باغلاردا سارالان گولونن دانیش

سنده تورک سن منده تورکم بس هانی
سؤزلرین اینجیدیر آذربایجانی
قویمیق قورويا بابکین قانی
قاینایا بیله شن تئلینن دانیش

بیز عرب دیریک تورک اوغلو تورکوک
نبی نین چینینده داوام لی کورکوک
آنام بابک کیمین فولاد دان برکیک
قهرمان بابکین یولونان دانیش

عربی، فارسینی قاتما دیلیوه
قویما آلا قارقا قونا گولوه
گل ایفتیخار ائيله تورکی ائلیوه
خائینی قرق ائدن سئلینن دانیش

دوز سوزو یاز شاعیر شیرین کار اولما
آچ قولاق لاروی بسدی کر اولما
آلچاق لارا خائین لره یار اولما
تورک لرین قددرتلی قولونان دانیش

تورک اوغلیسان اوجوز ساتما اؤزووی
عربه فارس لار قاتما اؤزووی
بیله بیله اودا آتما اؤزووی
اود ایچینده یانان کولونان دانیش

گل وئره ک آل اله بیخاق داغلاری
آباد ائده ک وئران قالان باغلاری
یئرینده قال حسرت اؤلن چاغلاری
قلمینن دانیش آلینن دانیش

سن سیز

اژدر عمی

هارداسان آی داش اوره کلی
باغیریم اولوب ، یارا سنسیز
هیجران سیخیر اوره ییمی
گونوم کئچیر ، قارا سنسیز

گزیردیک بیر زامان قوشا
دؤنموشدوک بیرگؤزده یاشا
نه تئز دؤندون سؤیوق قیشا
ایشیم دوشوب دارا سنسیز

گون کئچیر ، عؤمور آزالیر
یالقیز اینسان تئز قوجالیر
اجل منی ، لاپ آز قالیر
سالادیلدن یورا سنسیز

شاه اسماعیل ختائی

یاری گۆردوم بو گون خندان اوتورموش،
یاناغی تازه گول ریحان اوتورموش.

یوزونه قارشى غۇنچه گولدوگیچون،
سحر آغزینا چالمیش قان اوتورموش.

سینله هوسن ایچینده بحث ائدنلر،
ئنده پئشمان اولوب، حئیران اوتورموش.

سینن سیبى زرخدانینا ائی دوست،
نه حدیم وار دئسم، دن دان اوتورموش.

دوداغین چئوره سینده قوشا خال لر،
ایکی زنگی اونا دربان اوتورموش.

سینن لیلی جمالین گۆرمک اوچون،
یولوندا مجنونى حئیران اوتورموش.

ختائی یه نظر قیل چئشمین ایلن،
قاپوندا صوبحی شام گیران اوتورموش

سنسیزلیگه دۆزه نمیرم
من سندن ال ، اوزه نمیرم
غم گۆلونده - اوزه نمیرم
تاپانمیرام . چارا سنسیز

خسته جانا گل سو چيله
قییما گولوم ، بیله بیله
«اژدرعى» سنسیز اوله
تاپشیرالار . گؤرا سنسیز

بهمن وطن اوغلو

گل ای جانان سئودالاشاق باریشاق
داراخ مندن اولسون تئل سندن اولسون
لیلی کیمی ایلقار قویاق گۆزلویوم
حسرت مندن اولسون ایل سندن اولسون

اگر کی دوستلوقدا اولماسا حساب
پوزولار صداقت باغلانار کیتاب
اینصافینان نه شیش یانسنن نه کباب
دوداق مندن اولسون دیل سندن اولسون

من بهمنم الیف قدیم بوکرم
دوست یولونا قیزیل گوللر اکرم
نئچه ایللر حسرتینی چکه رم
قوللار مندن اولسون بئل سندن اولسون.

تصویرسازی

شعر مملو از تصاویر تازه و بدیع است. مثلاً:
موش‌ها در جوی‌ها دوش سرخ می‌گیرند: تصویری سوررئال
از جهانی وارونه یا بی‌نظم.
دست در دست من بگذار / تپش پایان را / قلب من
می‌فهمد: استعاره‌ای از درک عمیق شاعر از پایان یک
رابطه.

شخصی‌سازی اشیاء و طبیعت (جان‌بخشی)

خیابان‌ها آبپاشی می‌شوند...
تیغ مرگ، آسودگی جان است...
تو در رگ‌های من جان می‌گیری... تمام این موارد، نوعی
"شخصیت دادن" به جهان اطراف است تا احساسات شاعر
بهتر منتقل شود.

استفاده از متضادها

مرگ / جدایی
خورشید / ماه / شب این تضادها فضای احساسی شعر را
عمیق‌تر کرده و به آن بُعدی فلسفی می‌دهد.
✦ تحلیل ساختاری و فرمی

نوع شعر

شعر در قالب سپید یا شعر آزاد سروده شده است؛ فاقد وزن
و قافیه‌ی کلاسیک، اما سرشار از موسیقی درونی و
ضربانگ درونی احساس.

زبان و بیان

زبان شعر بین زبان گفتاری و شاعرانه در نوسان است. گاه
به نرمی حرف می‌زند:
با من بمان... گاه نیز به اوج استعاری و فلسفی می‌رسد:
ناشنوده می‌روی اما مثل ماهی تو خشکی...

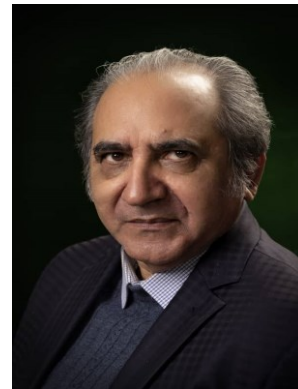
جمع‌بندی نهایی

شعر سوگواری یک عاشق برای نماندن معشوق است.
عشقی که فراتر از خواهش‌های معمول است و به مرز
نیایش، راز، درد و موسیقی کشیده شده.
شاعر با زبانی تصویری، احساسی و پر از استعاره، جهانی
خلق می‌کند که در آن «ماندن» معشوق مساوی با زنده
ماندن جهان است، و رفتن او، فاجعه‌ای کیهانی.
در عین حال، شعر لایه‌هایی فلسفی و اگزیستانسیال دارد؛
از جمله تفاوت میان مرگ و جدایی، و تجربه‌های زخمی
گذشته که شاعر را به این نقطه‌ی پُر التهاب کشانده.

یداله اسماعیل لو

شعر «خورشید می‌رود اما تو بمان» از

علیرضا ذیحق

شعر «خورشید می‌رود اما تو بمان» از علیرضا ذیحق سرشار
از عاطفه، تصویرسازی شاعرانه، و اندوهی عاشقانه است. در
ادامه، نقد، تحلیل و جمع‌بندی این شعر را برایتان به صورت
دقیق و منظم ارائه می‌دهم:

تحلیل محتوایی (مضمون و درون‌مایه)

عشق و جدایی

شاعر در این شعر، مخاطب را (که معشوقی شاعرانه و
نمادین است) به ماندن دعوت می‌کند؛ درحالی که طبیعت و
جهان در حال گذر و تغییر است:
خورشید می‌رود / نقره‌ی مهتاب هم می‌رود / اما تو بمان...
او این نماندن معشوق را از مرگ نیز دردناک‌تر می‌داند:
تیغ مرگ / آسودگی جان است / جدایی اما / اره‌ای بر
استخوان...

رنج و زخمی بودن شاعر

شاعر خود را فردی زخمی معرفی می‌کند، از زخم‌های
عشق و دوست، اما این بار امیدی به ماندن معشوق دارد:
من زخم زیاد دیده‌ام / زخم عشق، زخم دوست...

موسیقی و ساز در خدمت عشق

یکی از تصاویر زیبا در شعر، تبدیل گیسوان معشوق به ساز
است: سه‌تار گیسوان‌ات را / نغمه‌ی جان‌ام کن... شاعر،
خود را "ساززن" می‌خواند و موسیقی را پلی میان روح و
عشق می‌سازد.

تحلیل زبانی و بلاغی

تیپینی اورتا آسیا ایکچایاراسی تیپی پامیر-فرقانه تیپینه بنزتمیش دیر. بونولا بئله کاسپی تیپینی آرالیق دینیزی و یا هیند-ایران ایرقلرینین باشقا بیر نؤوعو اولاراق دا حساب ائدیلیر.

ل. و. اوشانین ایسه کاسپی تیپینی اؤن آسیا ایرقینین اوزونباشلی مودیفیکاسیاسی اولدوغونو ادعا ائدیر. سووئت عالیملى آ. ای. یارخو، م. ق. لئوین، ى. روگینسكى و م. ق. آبدوشلیشویلى کاسپی تیپینی شیمالی هیندیستان و اورتا آسیا، همچنین اؤن آسیا و بالکان آنتروپولوژی تیپینه بنزدیردیلر.

بو تیپین عمومی خصوصیتلى: گؤزلىن و ساچین نیستتا توند پىقمئنتاسیاسى، ائنسیز باش گؤستریجىلى (دولخوکنفال - اوزونباشلى) خصوصاً ده باشین ائنلیلینین کیچیک اولماسى، کیچیک دیامترلى آلماجیق، آلماجیق سومونون اورتا و یا ایریجىلى چیخینتىسى، گؤودنن اورتالاما اؤلچوسونون اورتا و یا اوزون اولماسى، بورون ائنلى لیگی و بورون قئید ائدیلن چپرى فورماسینن اورتالامادان آشاغى اولماسى.

آذربایجان تورکلرینین آنتروپولوژی

خصوصیتلى

آذربایجان تورکلرى ایله عینى تیپه عایید ائدیلن تاتلار و کوردلر آراسیندا اوزونباشلى و دییرمى باشلى واریانتلار موشاهیده ائدیلیر.^۷ ناخچیوان اراضى سینده، کیچیک قافقاز، بؤیوک قافقازین جنوب و جنوب-شرق اراضیلری، آبشرون یاریم آداسى، بورچالى، جنوبی آذربایجانین بؤیوک قیسمینده^۸ (قربى آذربایجان اوستانلیغینین جنوبو استئنا اولماقلا قالان حیصهسى، شرقى آذربایجان و اردبیل اوستانلیغینین هامىسى، زنجان اوستانلیغینین آز بیر قیسمى) یاییلمیش آذربایجان تورکلرینین دئمک اولار کی، هامیسی و کرکوک تورکمانلاری^۹ اوزونباشلى اولماسى ایله سئچیلیر. کور چایی بویونجا مسکونلاشان اهالى ده ایسه قاریشیق ائلمئنتلر موشاهیده اولونور. بونولا یاناشی بؤیوک قافقازین شیمال-شرق و شیمال-قرب

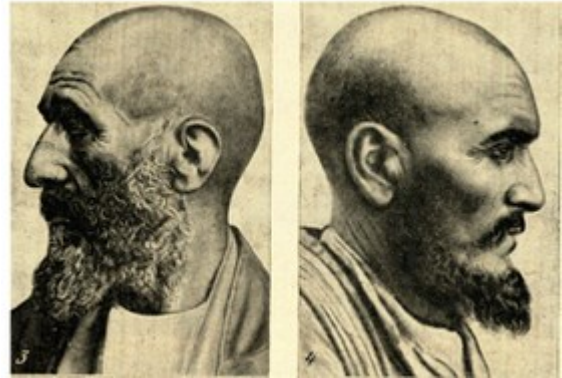
آذربایجان تورکلرینین آنتروپولوژیسی

AZƏRBAYCAN TÜRKLERİNİN

ANTROPOLOJİSİ

Dr. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏ SOYTÜRK

حاضرلادی: دکتر حسین شرقی دره جک

آذربایجان تورکلرى آوروپوید ایرقینین کاسپی یاریمتیپینه عاییددیر.^۱ بو یاریم تیپی بزەن اوغوز ایرقى^{۲،۳،۴} بئله آدلانديرلار. تکجه لىنقویستىک (دیل) باخیمدان یوخ، هم ده آنتروپولوژی و گئنئتىک خصوصیتلرینه گؤره دیگر تورک خالقى اولان تورکمنلره چوخ یاخیندیر.^۵ بعضى تحقیقاتچیلار آذربایجان تورکلرینین آوروپوید ایرقینین کاسپی یاریمتیپینه عایید اولمالارینا باخمایاراق اونلاردا مونقولویدلرین ان قدیم سوتونلاریندان بیرى ساییلان پولئوسیبر تیپینین ائلمئنتلرینین بئله اولماسینى ادعا ائدیلر^{۷/۶}

کاسپی تیپی

آذربایجان تورکلرینین داخل اولدوغو کاسپی تیپینه همچنین تورکمنلر، قوموقلار، ساخورلار، تاتلار و بعضى کوردلر عایید ائدیلیر. کاسپی ایرقى تیپینین بؤیوک آوروپوید ایرقى سیستئمینه ده کی یئری قئیری-معیندیر. تحقیقاتچیلارین فیکرلری ایسه، بعضیلری استئنا اولماقلا، اکثر حاللاردا بیر-بیریندن فرقلنیر و . و .بوناک ۱۹۴۷-جی ایلده کاسپی تیپینی دولخوکرانلیغا (اوزونباشلىق) گؤره قارا دنیز (پونت) تیپینه بنزدهرک اونو آرالیق دینیزی ایرقینه داخل ائتمیشدی. بوناک سون تحقیقاتلاریندا ایسه، کاسپی

در ترکی برای دعا کردن کلمات متفاوتی بکار میبرند که هر کدام شکل و حالت ویژه ای از دعا را بیان میکند.

- *دؤیوشمک: همدیگر را کتک زدن
- *ووروشماق: همدیگر را زدن
- *ساواشماق: با یک دیگر جنگ و دعا کردن
و گلاویز شدن
- *دیدیشمک: دعا همراه جنگ زدن یکدیگر
- *چارپیشماق: باهم برخورد کردن (تصادم)
- *دالاشماق: باهم دعوای افطی داشتن
- *دارتیشماق: با هم مشاجره داشتن
- *چاخناشماق: با هم سر شاخ شدن
- *توتوشماق: دعا همراه با گرفتن هم دیگر
- *بؤغوشماق: دعا همراه با یقه هم دیگر را
گرفتن
- *تیپیشمک: دعا همراه با لگد انداختن به هم
- *سویوشمک: همدیگر را دشنام دادن
- *دیریشمک: هم دیگر را دشنام دادن و رودر
روی هم ایستادن
- *بوغازلاشماق: گلوئی هم دیگر را گرفتن و
رودر روی هم قرار گرفتن و دعا کردن
- *چیرپیشماق: زود و خرد
- *دوروشماق: مناقشه مجادله رودر رو شدن
- *سؤپورلشمک: گلاویز شدن درهم آویختن

اراضیلرین ده قافقازیون تیپی ایله قاریشیق ائلئمئنترلر
موشاهیده ائدیلیر. سون ۱-۲ عصرده آذربایجان
تورکلری ایله کوتلوی شکلده اولماسا بئله لزگی،
بودوق، اوتی، روس، اثرمنی (۲۰ عصرین ۹۰-جی
ایلرینه قدر)، فارس، تات، کورد و س. خالقارلا بیرگه
نیکاحدان قاریشیق تیپلر میدانا گلیمیش دیر^{۱۰}. بونودا
قئید ائتمک اولار کی، آدی چکیلن اراضیلرده آرسایی
خالقلار آراسیندا و تالیشلاردا کله قورولوشو
دیرمیباش دیر. آذربایجان تورکلرینین اساس ایرقی
گؤستریجیلری: دولیخوکران (اوزونباشلی)، نازیک و دوز
بورونلو، اورتابویلو^{۱۱}، سیخ ساققالی. آذربایجان
تورکلرین ده دیگر تورک خاقلاریندا، خصوصی ایله
کاسپی تیپینه عاید اولان خاقلاردا اولدوغو کیمی
کیچیک امگک سومویو چیخینتییا صاحب دیر. تورک
عالیملری بونو "توران چیخینتیسی" آدلاندیریر.
اثرمنی و روس آنتروپولوقلاری بونو بئشیک و یا دیگر
تأثیرله ایضاح ائتمهیه چالیشسالاردا بو اثبات
اولونمامیش دیر^{۱۲}. آذربایجان تورکلرینین جنوبی قافقازدا
یایلمیش دیگر خاقلارین کله قورولوشو آراسیندا
اولان فرق لی لیکلر وار.

خالقلار - باش گؤسترچیسی - آلماجیق سومویونون دیامتری

آذربایجان تورکلری

۷۸،۱
۱۶۹،۵
اثرمنیلر
۸۶،۱
۱۴۳،۲
گور جولر
۸۵،۴
۱۴۳،۹
تالیشلار
۸۷-۸۹
-
لزگیلر
۸۸-۸۶
-

قاینقلار آرشیوده دیر

آفوريزملر : نریمان حسن زاده

وطنپرورلیک، میلّت تعصبو چکمک، خالقینی سئومکدیر، تورپاغا باغلیلیق ایسه هئج واخت باشقا مسله ایله قاریشدیریلمامالیدی.

یازچی نین یاراتدیغی هر بیر طالع کیتابی سونرادان بیر خالقین، بیر اثرین تدقیقی زامانی بیر چوخ تاریخ کیتابلاریندان داها چوخ قییمتلی اولمورمو؟!

گۆرونور، بو دونیا سیرردی، اینسان هم دونیادان کۆچور، هم ده دونیادا قالیر. بونلارین هر ایکیسی رمزی معنا داشیییر.

حیکمت ضیا قودرتلی، عوضسيز تمثیل اوستاسییدی. ادبیات تاریخیمیزده بو ژانر اونو، او دا بو ژانری تاپمیشدی، بیر ادبی زیروه یاراتمیشدیلار.

ادبیاتین بوتون نؤولری گۆزلدی. گرک اونون ایستعدادلی صاحبی یئتیشسین.

ادبیات میللی معنویاتدیر، بورادا تجاویز اولمامالیدی.

.. لازمیسز اولاندا جانلی اینسان دا داشا بنزه ییر. لاکین او داش ایستیفاده اولوندوقدا، دیوارا، هۆرگویه قویولدوقدا خیدمت ائدیر.

هر شاعیرین، صنعتکارین اؤز اوخوجوسو اولمالیدیر.

بیر اثرده بیر شاعیرین اورگیندن قوپان سس، بعضن اونون پیچیلتی ایله دئیگی بیر سؤز باشقا بیر اثرده ده ائشیدیلیر.

هر شعر اؤز رنگی، اؤز بویاسی، چالاری ایله دیقّتی جلب ائتمه لیدیر.

یارادیجیلیق پلانلاری ایله متبواتدا چیخیش ائتمک اوخوجویا ود وئرمکدیر یارادیجیلیقلا وعد توتمور.

... روشئیم حالیندا دا اولسا، اورکده نه ایسه دایم بیر اوچوش قووه سی، قانادلانماق هوه سی، گیزلی بیر داغ قالدیرماق قودرتی، گیزلی بیر گونش ایشیغی دا اولور. بلکه یارادیجیلیق دئییلن شئی ائله بو دویغو، بو حیسدی.

شاعیرلیکله یاناشی شاعیر طبیعتی! بلی، بو شرطدیر.

نریمان حسن زاده

NƏRİMAN HƏSƏNZADƏ
NƏRDİVAN

نردیوان

بو دونیا نردیواندی، -

قالخان دا مئهریبان دی،

ائنن ده نه یامان دی...

گۆروشدوک پیلله لرده،

یولون یاریسین دا بیز.

او قالخیردی بو دمده،

من ائنیردیم خبرسیز.

اونو آرزولارینا

قالدیریردی نردیوان،

منی خاطره لره

ائنیریردی

بو زامان.

بیریمیز - گونچاخانا،

بیریمیز گونباتانا...

قالخا بیلیمزدیم داها،

نه او گوج، نه او طاقت.

او دا اننه بیلیمزدی، -

حاقلی، حاقسیز

وئرمیشدی، اؤز حؤکمونو طبیعت،

گرک یا دوشمی دی

بو گۆروش هئج آرایا.

یا او اول گلی دی،

یا من سونرا دونیا یا...

۲۲،۰۱،۲۰۱۹

Noyabr (kasım) 2025 İL 22 - SAY 242- ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

<https://t.me/xudaferindargisi>

نقشه پراکندگی زبان ترکی آذربایجانی

